

**קובץ חידושי תורה
ממרן הגאון האדיר
רבי מענדיל אטיק
זצוקלה"ה**

בתם ימי השלושים מעת הסתלקותו לשמי מרום של איתן אדונינו מורה מורינו פאר
הדור צדיק יסוד עולם מרן הגאון האמיתי הרב מענדיל שניאור זלמן ב"ר שלמה צבי
אטיק זצוקללה"ה הזמן קגרים להוציא לאור מעט מזער מדברי תורתו אשר נלקט
מדברים שנדפסו כבר בספרים וקובצים שונים זעיר פה זעיר שם ע"י תלמידיו
שומעי לקחו וע"י כלל ת"ח חובשי ביהמ"ד ולקבצם לפונדק אחד למען ירוץ בו
המשתוקקים לתורת מרן ז"ל

והיות שדברים אלו לא היו מעולם למראות עיני מרן ז"ל ולא הטביע חותמו עליהם
ויש ביניהם שאינם מדיוקים לכן בל יסמוך הקורה עליהם וכידוע שרבינו עצמו לא
כתב חדו"ת כלל וכ"ש שאין בידי אחרים לעשות כן והדברים עמוקים הרבה יותר
מהנכתב מכל מקום טוב מעט מכלום ע"כ אמרנו נחגרה עוז וקיבצנו ממקום שידינו
הזעירות מגיעות כדי לרוות צמאונם של מאות ת"ח המשתוקקים לשמוע ד"ת
חידושים ורעיונות ממרן רבינו זצ"ל ויה"ר שיהא מזה תועלת ולהגדיל תורה
ולהאדירה

ובחדא מחתא הנני לברך את אבינו רועינו מרן ראש הישיבה שליט"א אשר לו
משפט הבכורה בשמירת תורת אביו הגדול אשר העלם על הכתב למען יעמדו
למשמרת, שיזכה להמשיך ללמוד וללמד ולהעמיד תלמידים רבים ע"ד המסורה לו
מאביו הגדול מתוך בריאות השלימות ומתוך שמחה ונחת וכל טוב עוד ינובון
בשיבה דשנים ורעננים יהיו אכי"ר

כ"ד זעירא ולא מן חברי' מתלמידי מרן רה"י שליט"א

נ.ב. יש הרבה מן הדברים שנכתבו בקיצור מאוד ואינם מובנים כל צרכן וראוי לעיין במקורן, וגם יש
שנפלו טעויות בין במקורן ובין אצל המלקט, ע"כ לא יסמוך הקורא על הנכתב כאן כלל ורק ישתמש
כעין מפתח וכדו' .

או"ח

אחד שאל להגרמ"א אם מי שמערב מים חמים עם מים צוננים בכלי אי כשרין לנטילת ידיים דאפשר דכיון דנעשתה מלאכה בהמים בזה שהצוננים ציננו המים והחמים חיממו את הצוננים פסולים והעלה הגרמ"א צד לדחות דאפשר דניח"ל לאדם בתערובות המים הקרים והחמים ואינו צריך להצינון או החימום של חלקי המים מהאחד להשני ומה שסוף סוף נעשתה מלאכה עם המים דומה לפיתו שנפלה מאליו דאינו פוסל כיון דלא נתכוונו למלאכה (וכן אמר גם הגר"מ שטרנבוך שליט"א)

(נתיבות ים סוטה דף טו:)

ידועים דברי הבית הלוי סי' מב בביאור מח' רמב"ם ורמ"א בציצין שאין מעכבין אי שייך הידור מצוה אחר גמר המצוה, ובשי' הרמ"א ביאר דחוזר על ציצין דמצות מילה מקיימו תדיר עי"ש, והגר"ר שכנא זאהן הציע לפני הגרמ"א וריעו הגרמ"י לנדא זצ"ל דאף בלא"ה ניחא דכיון שאין מילה רק מעשה מצוה כמו לולב אלא חפצא דמצוה (עכ"פ כלפי הבן) שייך להתנאותה אף אחר שנעבדה עיקר המצוה, והסכימו והגרמ"א הוסיף דמסתבר דגם הביה"ל ר"ל כך ועי'.

(עטרת יעקב ב"ק קונטר' בעניני קדשים סי' ג'. וכן עטרי"י בכורות בקונט' קדשים סי' ט"ו)

אמר הגרמ"א דדעת מרן הגרי"ז שאפי' למ"ד דאמירת ברוך שם מעכב בקרי"ש אעפ"כ דין דקדוק באותיות' אין בו

(ארץ חמדה, ברכות סי' ה' הע' טו, וכ"ה בהלכות יום ביום תפלה ח"ג פ"ט הע' 28, ובשו"ת עטרת יעקב או"ח סי' כג)

ברכות

יצא לצרכיו קודם ברכהמ"ז יל"ע אי יברך אשר יצר או ימתין עד אחר ברכהמ"ז (וע' שלמת חיים סי' קפט שכתב שיטול ויברך אשר יצר ויטול עוה"פ עיי"ש) והגרמ"א אמר בשם החזו"א שיקדים ברכהמ"ז דחיובו מה"ת

(בירור הלכה ח"ד סי' ז')

[מיהו באורחות רבינו ח"א הביא מקה"י שהקדים אשר יצר וגם הגרמ"ק אמר שלא שמע כן מהחזו"א ובאוצרות הברכה דף רפה כתב ששמע שלהגרמ"א ג"כ לא הי' ברורה שהורה כן החזו"א].

המגיס חטים במוץ ודש וזרה בפנים ומירח בחוץ וחזר והכניסו דעת כל הראשונים דחייב במעשר מה"ת מלבד שיטת הרשב"ם דבנכנס במוץ פטור לעולם ואף שלעשר על פירות שראו פה"ב לאחר מירוח יש לחוש מ"מ יכול לעשרן בברכה מטעם דרבנן דאסור לאכול קבע ואף שדעת רבינו אפרים בנכנס במוץ מותר אף באכילת קבע הא לשיטתו במירוח בחוץ חייב לעשר מה"ת וכן הורה הגרמ"א שלא לחוש בין לשיטת הרשב"ם במירוח בחוץ ובין לשי' רבינו אפרים לגבי אכילת קבע מדרבנן.

(אוצרות ירושלים קובץ ז' מהגר"ש איינזשטיין שליט"א)

התחיל סעודה ע"ד לגומרה במקו"א ובירך ג"כ על פירות וכדו' אם צריך לברך מחדש כשמשנה מקומו, הורה הגרמ"א שאי"צ דהכל מצטרף לקביעותא דסעודה ואין שינוי אף להמשקים (וה"ה אף בשתה פחות מכשיעור) וסמך לזה מהמבואר בשו"ע תרל"ט ס"ב אוכלים ושותים וישנים בסוכה וכו' ונתקשה בשעה"צ סקכ"ט דהא שתי' שרי בחוץ לסוכה ותי' דשתי' באמצע סעודה שאני הרי דבתוך סעודה מיגרר הכל אבתרי' ומיחשב בקביעותא

(אליבא דהילכתא גליון לא אות ד')

אחד שאל להגרמ"א להמדקדקים שלא לאכול בר"ח שחל במוצ"ש לאחר הלילה פת (כדי שלא ליכנס בספק הזכרת ר"ח בברכהמ"ז) היאך מצו למיכלי שאר דברים הבאים מחמת הסעודה בלא ברכה לפנייהם דכיון דסילקו ידיהם מפת הוי דינם כאחר הסעודה וקיי"ל באו"ח קע"ז ס"ב דאחר הסעודה אף דברים הבאים מחמת הסעודה טעונים ברכה, ודחה שאלה זו בשתי' ידיו ואין כאן מקום ספק כלל (דלא חשיב כאחר הסעודה)

(אליבא דהלכתא גליון לב ועיי"ש שהאריך בצדדי השאלה,
ובית מלא ב' סימן צא)

[וה"ה בער"פ שחל בשבת שיש נוהגים לאכול חמץ בא' מפינות הבית ושוטפים הידים ואח"כ מוסבים לאכול שאר מאכלי הסעודה, אמר שלא חשוב כאחר הסעודה ושפיר אפשר לגמור לאכול אף שסילקו ידיהם מן הפת (אף שכה"ג גרע מדלעיל שסילק ידיו אף מפחות מכזית פת)]

א' מחשובי הת"ח בירושת"ו פשט טליתו בביהכנ"ס באמצע תפילת שב"ק לפני מוסף (ראיתי שכתבו שאירע בר"ה) והניחו בצד טליתו עם טלית של א' מהמתפללים (והנ"ל כתב שהי' טליתו של הגרמ"א והוא לבש טליתו של ההוא) והסתפק אם צריך לחזור ולברך די"ל דחשוב כהסיח דעתו מטלית שלו והורה לו הגרמ"א על אתר דצריך לחזור ולברך.

(אליבא דהלכתא גליון לה)

יש לפניו תפוחים ועתידיים להביא לו ענבים וודאי אי"צ להמתין שאי"ז נכלל בדין קדימה מיהו יש להסתפק לדעת הרשב"א (ברכות מא.) דאין ברכת שאינו חשוב פוטר את החשוב אלא בכונה להדי', אם יכוון לפטור הענבים אף שחשובים יותר או עדיף שלא יכוון לפטורם וכשיביאם לפניו יברך עליהם מחדש והורה הגרמ"א דיכוון לפטורם ואף שאין מקיים בזה דין קדימה לכתחילה מ"מ יצא בזה יד"ח ולא ירבה בברכות בכדי ויהי' בזה משום ברכה לבטלה, ואין לדמות להא דאיתא בברכות מב: דיין שבתוך המזון אינו פוטר את שלאחר המזון ומשמע שדרכם שלא לברך והא כיון דידעו דעתידיים להביא לאחר הסעודה יכול לכוון לפטור (דחילוק בין לשרות ולשתות הוא רק בחשיבות) דהא כתב בדרכי משה קעד אות ג' דמהני בכיון להדי', דהתם הוי כאין ברכותיהן שוות ובזו שמענו שלכתחילה לא יכוון משא"כ בדברי הרשב"א הוי כברכותיהן שוות ורק בעי' כוונה בפירוש אבל טפי מהא לא בעי' ובדאי הוי אף לכתחילה.

(אליבא דהלכתא גליון לח)

אמר הגרמ"א שהי' נוכח בעת שהבדיל מרן הגרי"ז על הכוס ונכנס א' לאחר שבירך בפה"ג והורה הגרי"ז דיצא יד"ח דאין ברכת פה"ג מעכבת.

(אליבא דהלכתא מט, ובית מלא א' סי' ה' אות ג')

אמר הגרמ"א דדעת מרן הגרי"ז זצ"ל דבקידושא רבא אין השומעין יוצאים יד"ח אא"כ טועמים מן הכוס דכל עיקרה אינה אלא ברכת הנהנין וברכת הנהנין א"א שיצא א"כ טועם השומע ממנו (וכן ביארו בדעת הגרי"ז בתו"ה ח"א סי' רסד וח"ה סי' עו, וכ"כ בברכ"א פסחים קא.).

(בית מלא א' סי' ה')

[ובנוגע לקידוש הלילה והבדלה יל"ע אי צריך טעימה לדעת הגרי"ז, ואמר הגרמ"א שהוא ספק נכבד וצריך להתיישב בדבר (בית מלא סי' נח הע' ב')]

ולהגרי"ז צריך לטעום דווקא מיין ושכר ולא מדברים אחרים שיש להם אותה ברכה (כגון יין הפסול לקידוש או מים ודגים כשקידש על שכר)

(בית מלא שם, ואהלי חיים -ערבי פסחים סי' לב)

[ובדין יין פגום, באהלי חיים משמע דלא שנה אולם בבית מלא סי' נח נסתפק בזה וכתב לחלק ביניהן]

עובדא הוי בימי חנוכה דשמש ביהכ"נ בא להדליק נרות בשחרית ובטעות התחיל לברך על הדלקתו וכשהעירו לו סיים ברכתו על הציצית ואמר הגרמ"א דודאי לא יצא (דהתחיל בברכה לבטלה) וכשהעירו לו מד' הארצות החיים מובא במשנ"ב סי' ח' סקמ"א בהתחיל לברך על טליתו ולקחוהו ממנו ותפילין לפניו דיכול לסיים ברכתו על התפילין (בתחילה הי' דעתו אף בזה שלא יצא אמנם כשהראו לו בפנים) אמר שעדיין חלוק הדבר (דהתחיל בברכה לבטלה).

(בית מלא א' סי' ה' אות ה' מפי הרב יוסף תפלינסקי)

מי שקידש על היין ונמצא הכוס סדוק כתב בשבט הלוי ח"ט סי' נג אות ב' שדינו כמו שנמצא הכוס מים דלדעת הט"ז נחשב כאי' קידש על היין שלפניו (על השולחן) ויצא יד"ח, אולם הגרמ"א אמר דלא דמי ועי'.

(בית מלא ב' -פסח סימן צ' הע' ח', ובקובץ דמשק אליעזר ב' מהרב דוד נמירובסקי אות ד')

קוגל אטריות (ירושלמי לאקשן קוגל) דעת הגרמ"א דאף שנאפה אחר הבישול פשוט דלא חשיב כלל כאפי' אלא מיקרי ייבוש בעלמא (וברכתו במ"מ).

(ברכת אברהם – ברוכמן ברכות סו"ס י"ד)

בש"ת מנח"ש ח"ב ס"ד סל"ד פסק דלברכת הרעמים אי"צ לראות עצם הברק אלא סגי בראה אורו על הארץ ואחד הביא ראיה מיומא כח. דלשון ברק שייך על אור (עומד על הגג אמר ברקאי כשעלה השחר) והסכים הגרמ"א לזה, אלא שאמר שבבריסק לא ברכו אלא כשראו את עצם הברק בשמים.

(ילקוט הליכות או"ח א', ברכת הרעמים אות ה')

בענין דקדוק לשון (כגון בקריאת פרשת זכור) אמר הגרמ"א בשם הגרי"ז דאשכנזי אצל ספרדי הוה יותר קפידה דהוי כלשון אחרת אבל ליטאי אצל חסידי ודאי יוצא דהוי רק כינוי שיוצאים ע"י כינוי.

(משולחן רבי אליהו ברוך מועדים ב' פרטי דינים בקריאת פרשת זכור בס"ת אות ה')

אכל פת ושכח וברך מעין ג' ולאחר שהסיח דעתו נזכר שחייב בברכהמ"ז יל"ע אי חשיב כעקר רגליו וחוזר לראש או דין עקירת רגלים היא רק בתפלה ולכן יתחיל מברכה שני', והורה הגרמ"א שימשך מברכה שני'.

(עריכת ברכות – א ברכות דף כב: בשם הגר"נ קופשיץ בשם רבינו)

חרש המדבר ואינו שומע אם מכין ומבין מצטרף לזימון (רמ"א קצ"ט ס"י) והוסיף הגרמ"א (והגר"י ברטלר זצ"ל) דה"ה כל אדם יוצא בשמיעה כזו (ול"ק מסי' קצ"ג סעי' א' דהתם באין יכולין להשתיק הקהל כלל ואין יכולים לכין להמזמין).

(קובץ דינים – או"ח זימון אות ד' הע' י')

זימון עם ג' ואח"כ מצטרף לעשרה הסתפק הגרמ"א אם יכול להיות המזמן ולא החליט בדבר.

(קובץ דינים – או"ח, זימון קמ"ה הע' רכט)

(בביה"ל קצ"ג ד"ה כל אחד בסו"ד דצ"ע לדינא באחד שמפסיק לשנים אם מצטרף עם שנים אחרים, ודעת הגרמ"א שהמשנ"ב מסתפק בעיקר דינו של הטור אם אחד המפסיק לשנים מצטרף לב' אחרים וזה כוונתו גם בס"י ר' בשעה"צ סק"י שכתב ועי' מור וקציעה ע"ש.

(קובץ דינים – או"ח זימון קל"ז הע' רכ) (

זמנים ושיעורים

דעת המג"א דזמן קרי"ש הוא שלש שעות זמניות מעלוה"ש והנה נחלקו הראשונים בשיעור מיל ודעת השו"ע והרמ"א סי' רס"א וסי' תנ"ט ועוד דשיעורו 18 דקות ולפי"ז עלוה"ש הוא 12 דקות לפני הנץ וכן הכרעת החזו"א אולם המשנ"ב החמיר כב' השיטות 18 דקות ו22.5 דקות אפי' לענין דיעבד (עי' ס' פט ס"א בביה"ל

סי' צב סק"ג, קסג בביה"ל, רס"א שעה"צ סק"כ, תנט ס"ד בביה"ל וסקט"ו) ושיטה ד' 24 דקות כתב רק לכתחילה (רסא שעה"צ סקכ"א ובס' תנט עי"ש)

ולגבי זמן קרי"ש של המג"א יש נפק"מ בין ב' שיטות אלו של תשע דקות (בערך) דלדיעה שני' נתקצר היום בשלשים ושש דקות נמצא דכל שעה נתקצר בג' דקות שהוא תשע דקות בערך לג' שעות ואכן דעת הגרמ"א הי' דאפשר לקרות קרי"ש תשע דקות אחר הזמן המופיע בלוח הגרימ"ט שחישב העלות בשיעור תשעים דקות (ומ"מ לכתחילה ראוי להחמיר)

(דבר הכהן הלכות קרי"ש סי' יא אות יח)

אמר הגרמ"א דהנהגים ע"פ החזו"א ובבית בריסק נקטו את שיעור החזו"א לעיקר (ודלא כהגר"ח נאה) ואף לנהוג דין תורה לקולא כוותיה.

(בית מלא עירובין סייכומי הלכות פרק ח' הע' יח)

שבת ויו"ט

הגרמ"א החמיר לא להחזיר השטריימל לקופסא בשבת משום דהוי כעין קיפול בגדים ועי' שש"כ פט"ז ס"ק קנ"ח.

(ארח דוד אות קנו בהע' 200)

המעשר בשבת (על תנאי) באופן שמניח המאוכל בכלי ואח"כ קורא שם סבר הגרמ"א (וכ"ד הגר"י בויאר) דלא חשיב ביטול כלי מהיכנו.

(אורחות אמת - שבת מוקצה א' דף עד)

בדברי התו"ש סי' שט סק"ד ופרמ"ג במשב"ז שם סק"א דאבן שע"פ החבית הוי החבית בסיס להאבן אף שיש בתוכו יין ולא אמרינן דהוי בסיס לאיסור ולהיתר (הובא בביה"ל שם ס"ד ד"ה ואם הניחם) אמר הגרמ"א דדברים אלו נאמרו דוקא כשהיתר בתוך הבית קיבול של הכלי (שמיוחד לקבלה) והמוקצה ע"ג עובי הדפנות למעלה שאינו מקום מיוחד וקבלה בזה נחשבין הם כב' בסיסיות שונים ולא מייחסים החזקת היין למקום שע"ג ולא החזקת האבן למקום הקיבול דתוך החבית אבל כלי שי"ל ב' מקומות שעשויים לקבלה ודאי מתייחסים החזקתו של זה לזה ושל זל"ז והוי כל הכלי בסיס לשניהם כאי' היו בתוך בית קיבול אחד (שרק לנוחיות השימוש חלקוהו לב' מקומות) ולכן בשולחן ומגירה ששניהם עיקר מקומות קיבול של הכלי שפיר מייחסים החזקת חפץ היתר שעל השולחן גם לתוך המגירה.

(קובץ בית אהרן וישראל קפט לוי יצחק רפפורט, וע"ש מה שהוסיף בנו"א ומה שהעיר ע"ז הרב בנימין זאב לינדר בקובץ קצ ומה שהשיב בקובץ קצא עיי"ש)

ידוע דעת החזו"א שהנחת בלע"ך על האש לא נחשב כקטימה ואינו מתיר שהי" וחרזה (סי' לט סקי"ט וסקי"א ובמכתבו נדפס בשבט הלוי ח"א סי' צא עיי"ש) והגרמ"א נקט דטעמו משום דבראשונים משמע דקטימה היינו שמקלקל את האש וממעט חום הגחלים ומשא"כ בלע"ך אינו מקלקל חום הגחלים כלל ואינו רק ממעט השפעת חום הגחלים על הקדירה.

(גם אני אודך – תשובות הרב מיכל פרנקל סי' ח' אות ז')

אמר הגרמ"א בשם מרן הגרי"ז דעובדא בהוי באחד שהי' לו בשר עוף ומרק בצלחתו ורצה להוציא הבשר עוף כדי לאוכלו לבדו ולהקדים אכילת המרק ואח"כ לאכול הבשר עוף ופסק הגרי"ז דהוי פסולת מתוך אוכל דעכשיו מוציא הבשר עוף לתקן המרק.

(קובץ העמק סט רבי נפתלי לובצקי אות ג')

בטור סי' תצז מבואר דאף לר"ת דכל דנולד אסור (כמבוא' בסי' תצה) מ"מ נבילה ל"ה נולד ואינו מוקצה וכן הוכיח במשנ"ב בשעה"צ תצ"ז סקע"ז וכ"מ במג"א סקי"ט, ובשו"ע הרב בקו"א אות ו' הביא לזה כמה ראיות דהוה נולד, וא' מהן הוא מרש"י חולין יד., דדחו שם הגמ' מה דס"ד לדמיו בהמה שמתה לשברי כלים דכשר שר"י אסור לטלטל באינם עושים מעין מלאכתו ה"נ אסור לטלטל בהמה שמתה, ודחי דהתם מעיקרא כלי והשתא שבר כלי ולכן הוי נולד משא"כ בהמה מעיקרא אוכלא והשתא אוכלא דאיפרת הוא שפיר דמי, ופרש"י דלאו נולד חשבינן ל', והשתא אי נימא דבהמה שמתה או נשחטה ל"ה נולד א"כ למה הצריך להוכיח דס"ל לר"י אוכלא דאיפרת הוא מהא דאין סוחטין את הפירות וכו' ור"י אומר אם לאוכלן היוצא מהן מותר, והלא בהמה ודאי דאינה נולד אפי' אי נימא דבפירות ל"א אוכלא דאיפרת הוא, ונ"מ היכא דהבהמה אינה ראוי לאוכלה כגון שנמצא טריפה או שנתנבלה והו"ל למימר דבהמה לאו נולד הוא כיון שעומדת למות ודרכו בכך משא"כ כלים הרי דנבילה נולד הוה, ואמר הגרמ"א ליישב דעיקר החידוש הוא מבהמה ח' שנשחטה דלאו נולד הוא וזה נתבאר בגמ' משום דאוכלא דאיפרת הוא ומה שגם בהמה שמת אינה בכלל נולד אינו חידוש כ"כ וכמש"כ החזו"א בטעמא דמנבילה לשחיטה ליכא פנים חדשות, ואחר שנתבאר בגמ' עיקר החידוש לא הוצרכו לפרושי טפי דגם בנבילה לאו נולד הוא.

(מגד יוסף, מוקצה סימן ז' אות י')

סוג' דלא נתנו עצים אלא להסקה (ביצה לב:):

בביאור דברי החזו"א סי' מג אות ג' דאפי' להפוסקים כר"ש אף ביו"ט קי"ל הכא (בעצים) דלא כר"ש דטעמא דר"ש דמתיר הכא אינו משום דל"ל מוקצה, דלכא' דוחק גדול הוא דבגמ' ובראשונים משמע דתליא בפלוגתא דר"ש ורבנן במוקצה, ביאר הגרמ"א דיש חילוק בין עצים להסקה לשאר דברים שאין להם תורת כלי, דעצים להסקה גריעי מיניהו, דכל דבר שתשימו ע"י כילוי או שאין לו תואר כלי אין לו תורת כלי, ובזה תליא דאם הוא מוכן לשבת לא הוי מוקצה ואם עיקר יעודו הוא לדבר האסור כמו פירות טבל או בשר טפל, מעות וכדו' הוו מוקצה ואסורים בטלטול בשבת, אמנם כל הני הוו דברים שבעיקרן עומדים לשימוש אלא שהשימוש שלהן אינו נותן להם תו"כ, משא"כ עצים בעלמא הרי אינם עומדים כלל לשימוש האדם והחסרון שלהם אינו רק בכך שאין להם תו"כ אלא חסרונם בכך שאינם עומדים לשימוש כלל, הלכך י"ל דחז"ל גזרו עליהם שלא לטלטלם אף ביו"ט שיש להם שימוש היתר ואף באופן שיחדם להסקה (משום שאין משמעות לעצים שיחדה להסקה יותר משאר עצים דעלמא שראויים להסקה) דאם נתירם לגמרי בטלטול נמצא שבטלת כמעט כל גזירת מוקצה, על כן לא התירו עצים אלא להסיק בהם ולא לד"א.

(עין המים – מוקצה סי' ט' אות ב' שכע"ז ביאר לו הגרמ"א)

הערה בסוגי' דהכנה דרבה (ביצה ג):

התוס' בגיטין פא. ד"ה דרך גגות כ' דאכילת בהמה בכל גווי חשוב אכילת ארעי ולכא' ביאורו משום דאינה חשובה כדי שתיחשיב אכילת קבע, ולפי"ז מה דאמרי' בשבת שאכילת ארעי באדם חשיב קבע זה ל"ש בבהמה, והנה בהכנה דרבה (ביצה ג): כ' דרש"י דדווקא בשבת ויו"ט נאסר ולא בחול כי בשבת ויו"ט בעינן סעודה חשובה ולכך בעי' הכנה, והביאור בזה לכא' שכל אכילה בשבת ואפי' אכילת ארעי הוי סעודה חשובה (כדאי' בפסחים קה. שבת קבעה נפשה) וכ"ז לא שייך בבהמה כנ"ל וא"כ לרבה יהי' מותר להאכיל נולד לבהמה, ואמר הגרמ"א שאין לדמות אכילת ארעי דבהמה במעשרות לאכילת ארעי גבי הכנה דרבה כלל (אבל מ"מ ודאי דהך סברא דשבת קבעה נפשה ל"ש בבהמה ואמר שיש להסתפק בזה וצ"ע).

(עץ ארז א' קונט' בהלכות שבת בסופו, ובעץ ארז ב' פרשת בא)

א' רצה לחדש דמורסן כהיום נחשב מאכל אדם דמחזירין אותו לעיסה מטעמי בריאות ואמר הגרמ"א שאין כח בידינו לחדש מסברא שהיום נשתנה הדין מבזמן חז"ל ודבר זה צריך להיות משנה מפורשת.

(קובץ עץ חיים – כא, בירורי הלכה, אשר ישעי' הורביץ, מובא גם בקובץ כב)

גדר היתר טלטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ביאר הגרמ"א דאין הטלטול לצורך הצלת הכלי עצמו אלא הטלטול הוא לצורך האדם (ולפי"ז לכא' מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור שמונח ע"ג כלי שמלאכתו להיתר ועלול להזיקו דנחשב לצורך גופו ועי').

(קובץ דינים או"ח, מוקצה יד הע' לה)

צייד הגרמ"א דהוצאת תפילין מחדר לצורך מצוה חשיב צורך מקומו.

(קובץ דינים או"ח, מוקצה יח הע' מב)

הגרמ"א אמר שבבית הגרי"ז לא טלטלו כשנפלה מטרי' באמצע החדר אף שהפריע להילוך (דל"ח צורך מקומו וצ"ע).

(קובץ דינים או"ח, מוקצה יט הע' מג)

בדין מקלות מבואר בשעה"צ סי' שח סקי"ג דהוה כלי שמלאכתו להיתר ואפ"ה צריך לעשותו ביד, ובחוב"ב סי' יב סק"ז ר"ל דהוי כלי שמלאכתו לאיסור, והגרמ"א דן לומר דהוי מלאכתו להיתר מפני שמשמשין רק לתלי' ולא נעשה בהן מלאכת איסור והווי כמו שולחן קטן שמויעד להניח עליו נרות.

ועוד אמר דהא דמבואר דאסור לעשותן בכלי הנ"מ כשאפשר לעשותן ביד אבל באינו יכול לעשותו אלא בכלי אף שהוא מג' כלים מותר (וממשנ"ב סקי"ב ל"מ שחילק בזה).

(קובץ דינים או"ח מוקצה ל"ב ול"ג והע' סה ועי')

אף שבחזו"א סי' מז סקי"ד כתב שבקליפות אין היתר דטלטול מן הצד (דלא כט"ז שח סקי"ח) מ"מ נהגו אצל החזו"א להסיר הקליפות מהשולחן ע"י מטלית (דינים והנהגות) ואמר הגרמ"א שאמר לו הגר"מ גריינמאן משמ' דהחזו"א דאינו ברור אם אצלינו אין היתר בהמות וגם אינו מוכרח שהט"ז אינו צודק.

(קובץ דינים או"ח מוקצה ו' הע' פו)

דעת הגרמא שביו"ט מותר להסיר הברזל של הפתילה מהכוסית של הנרות דהוי כמו רחיצת כלים (ודעת החו"ב לאסור).

(קובץ דינים הערות ליו"ט אות סו הע' עד)

טלטול מן הצד היינו רק כשמטלטל שני חפצים אחד ע"י השני אבל המטלטל חפץ אחד שחלקו מוקצה הו"ל כמטלטל להדי', ולפי"ז לכאו' כלי אלקטרי שקבוע לו נורה הנדלקת כדי להראות שהוא פועל כגון רדיאטור וכן הרבה קומקומים ותנורים אסורים בטלטול מחמת הנורה (דדינו כשלהבת וכ"כ באגרו"מ ל"ג סי' נ'), ואמר הגרמ"א דשאני בכה"ג דהוא רק טפל להכלי ובטל לגבי העיקר ועי'

(קונטר' מנוחה שלימה סימן סה)

המג"א סי' רס"ו סקי"ד הביא דעת הר"ן והרשב"א דאין לבטל כלי מהיכנו אפי' לשעה, ויש להעיר ע"ד הר"ן ורשב"א מהא דתנן במתני' קמג. ב"ש אומרים מעבירין מעל השולחן עצמות וקליפין וב"ה אומרים מסלק הטבלה כולה ומנערה ויל"ע האי עצמות וקליפין דהוו מוקצה לב"ה איך שרי להניחם על הטבלה, הרי מבטל הטבלה מהיכנה לשעה ויל"ע בזה, והגרמ"א אמר לחלק בדין מניח ע"מ לשמוט דתרי גווני איכא, אופן א' כגון בשליפי זוטרי שאף שמניח ע"מ לשמוט ולכן ל"ה בסיס מ"מ כיון שכוונתו לרגע קטן למצב זמני שיהא מונח השלישי על הכרים לענין אותו מצב הוי בטכ"מ שהרי לאותו מצב רוצה באמת שיהא השליפי על הכרים וממילא לאותו מצב זמני נחשב מכין את הכלי התחתון להיות תחת המוקצה, אבל יש אופן אחר שהוא קיל יותר שאין לו כלל כוונה וצורך בעצם ההנחה של המוקצה בכלי אלא כל ההנחה בכלי הוא ע"מ לסלק למקו"א ובזה לא נחשב כמכין הכלי להיות תחת המוקצה כלל ואשר לפי"ז נראה דהא דדעת הר"ן והרשב"א דגם ביטול כלי מהיכנו לשעה אסור היינו דוקא באופן הא' אבל באופן השני שאין לו כלל צורך בהנחת המוקצה על הכלי אלא כל צורכו הוא לסלקו ואין לו כלל ענין אם ע"י כלי זה או ע"י דרך אחרת בכה"ג לא קבע הכלי תחת המוקצה כלל וממילא ל"ה בטכ"מ ודו"ק.

(שמעתתא דמוקצה סי' א' אות ט', וא"י אם רק היסוד הוא מהגרמ"א או כל דבריו)

סיפר הרב יודא שלעזינגר זצ"ל שגיסו הגרמ"א א"ל שהיה נוכח בשעה שד"ר אהרנוב ז"ל שאל את מרן הגרי"ז אם יכול לברך ברכת בורא מאורי האש על החשמל ואמר הגרי"ז ש'כן' (?).

(תפארת בנים – א סימן צו סעיף ט')

המרדכי בהלכות קטנות (מנחות) בהל' ציצית אות תתקמ' הביא דעת ר"ת דאם עושה ב' קשרים (למסקנת ר"ת) אף שז' החוטין תחובין בתוכו הוה קשר גמור והרא"ש בהל' כלאים (נדה פ"ט סי' יט) חולק שאין החוטין

חשובין קשורים כיון שיכול לשלפן בלי התרת הקשר, ואמר הגרמ"א דלשי' ר"ת אסור להוציא בשבת החוטים הכרוכים בתוך הקשר דכיון דחשובים קשורים אם מוציאם ה"ז כסותר קשרים אף שהקשר עצמו נשאר קיים וחייב משום מתיר.

(זכרון ברוך מלאכת קושר, הרב יצחק רובין אות י' – וכנראה שזה מהגרמ"א)

עירובין

קנה משקוף צר המונח על קנה מזוזות עד אין כל קנה המזוזה משמש בתורת צוה"פ, אלא רק החלק שכנגד המשקוף הצר, ולפי"ז אין מועיל לעשות את הלחיים של הצוה"פ רחבים כדי שאף אם יוצא החוט מכנגד בין הקנים (ע"י רוח וכדו') עדיין יהא ממול הקנים הרחבים, משום שכבר אינו כנגד הנקודה שמשמשת בתורת צוה"פ בלחי העב, (ולפי"ז אין מועיל בחבית הרחבים שלמטה מן הקנים כמו שמצוי (וכ"מ בחו"ב עירובין סי' ב' סקט"ו מטעמא אחרא)) והוסיף הגרמ"א שי"ל שמה שאומרים שיש מעלה בחביות הוא בשביל שפעמים שהקנה הדק שאליו מחובר החוט מתעקם ואינו יכול לשמש כלחי של צוה"פ וכן פעמים שהחוט של המשקוף מתעגל כלפי מטה והוי חסרון בקנה על גביהם וכמשכ"כ המשכנ"י הובא בשעה"צ סי' שסב סקנ"ו ובזה כשאמרינן שהחביות הם צוה"פ הרי העיקר שהחוט ע"ג החביות ולא איכפ"ל כלל בקנה.

אולם אמר הגרמ"א בשם הגרי"ז שלחי רחב מהני לחוט הבולט היוצא באמצעו ומשום דכל רוחבו משמש לצוה"פ (נדפס בשעורי הגרי"ד מנחות לג: בקובץ ישורון).

(בינת שמחה קונטרס תיקון עירובין סי' ב' אות א' ובהע' ט')

[ובקובץ ומגבעות אשורנו ירח האיתנים כתב הרב עזרא ילין כנ"ל משמי' דהגרמ"א והגרד"ל שליט"א אבל מטעמא אחרא והוא דחא מצינו מחיצה פחות מד"ט וא"כ פשוט שמחיצה פחות מד"ט העומדת מתחת לצוה"פ לאו שמי' מחיצה וכמאן דליתא ולכן כתב להכשיר אף כשיש בו פגימות ואינו נפסל מדין פתחי שימאי דכמאן דליתא (ואי"צ לד' החזו"א דנחשב כמזוזה לצוה"פ) עיי"ש]

כנ"ל- חלק מהחבל נוגע בקנים בצדדין חשיבה מזוזה רק כנגד הנגיעה ואם יתעקם החבל קצת לצדדין יחשב כצו"ה מהצד ואף שיש גם באותו מקום מזוזות כיון שאין חשיבות של מזוזות רק למקום נגיעת החבל שבאותו מקום מחזקים המחיצות זא"ז וכן הורה הגרמ"א אבל הגרי"ד בשם הגרי"ז נקט לא כן.

(אדני זהב -עירובין סי' י"ט או"ב)

כנ"ל- צוה"פ שהחוט העליון נד ברוח אם יוצא מכנגד הלחיים כתב המשכנ"י דפסול, ומרן הגרי"ז הורה בעיר בריסק לעשות לחיים רחבים וכן נהגו בהרבה מקומות, ואמר הגרמ"א דהוראה זו תמיהה טובא דהרי הצוה"פ הוא רק המקום בלחי שכנגד הקנה העליון וא"כ כשהחוט נד ברוח אפי' במקצת כבר נתבטל דין צוה"פ לגמרי דבמקום החוט תו ליכא לחיים ודו"ק.

(מחיצות העירוב סימן לד' אות ז' הע' 1)

החזו"א בסי' סו התיר צוה"פ שהחוט שבראשו נד ברוח עד ג"ט מדין לבוד ולכא' צ"ע דתינח דלבוד מהני לצוה"פ עצמו די"ל דנידון כמחיצה במקומו אבל לענין המבוי והרשות שהוא מתקנו לכא' ל"מ הצוה"פ דהרשות פרוצה למקום האסור לה, וביאר הגרמ"א ע"פ ד' הרשב"א בעבוה"ק ש"א פ"ז ה"א דלחי הרחוק מכותלי המבוי (כלפי חוץ) עד ג"ט כשרה מדין לבוד עיי"ש הרי דאף דהלחי עומד ברה"ר וכרמלית מ"מ מדין לבוד חשיב דהתיקון סותם את הרשות בפתח ונמצא דהרשות עצמה גדורה וסתומה בפתחה (אמנם עדיין יל"ע דבחזו"א סי' סו משמע דחולק אדברי הרשב"א עיי"ש וצ"ע).

(מחיצות העירוב סי' לד אות ז' הע' 1)

? לחי של צוה"פ והלחי עצמו אינו י"ט אלא ע"י לבוד הורה הגרמ"א שכאשר הלבד מלמטה רואים את הקרקע כאילו עולה וממילא אין חסרון של פתחי שמאי.

(גליון תיקוני עירובין תשעה מספר 46, גליון תיקוני עירובין ניסן ע"ה הגר"מ רזנר בשם הגרמ"א, ועי' אליבא דהלכתא ע"ט או"ח שדן בזה באורך)

הגרמ"א סובר לחלק בין כרמלית לרה"ר דאם הצוה"פ עומד בכרמלית שאין שם בקיעת רבים שפיר מצטרף הצוה"פ למחיצת העומ"ר אף כשהן מרוחקין הרבה לפי דבכ"מ שהוא המחיצה מחיצה ולא איכפ"ל מה דמופלגין טובא, אבל במקום רה"ר אז כדי לאשווי שם עומ"ר כי היכי דלא ליבטלנה בקיעת הרבים צריך לקרב הצוה"פ לעומ"ר דבזה הוא דחייל עלייהו שם עומ"ר (וכן נוהג הגר"מ ברלין שליט"א בעירובין בעיה"ק ירושת"ו ע"פ דעתו).

(בית מלא עירובין סי' כג בשם הרב נפתלי צבי לובצקי שליט"א וע"ש שדן בזה באורך)

בחזו"א עירובין סי' מג סק"ג ואילך כתב דכל מקום שמוקף רה"י אף שמוקף רק מג' צדדין דינו כרה"י ואפי' כשהמחיצות כנגדו פרוצה, וראייתו ממבוי שכלה לרחבה (ח). דהוא רה"י ורק במבוי דאיכא דין פילוש אסרינן לה הא בחצר דאין הפילוש אוסר בה מותרת אף מדרבנן אע"ג דאין לה מחיצה כנגד רוח זה דהא הרחבה נפרצה כנגדו ש"מ דחשיב כרה"י, וביאר הגרמ"א הטעם דחשיב כרה"י דכיון דהמבוי האחד יש לו עומ"ר ונסתם הפרוץ מדין עומ"ר שפיר נסתם ממילא אף מבוי הב' ולכן אף כשיהי' פירצה גדולה למבוי ב' רחב יותר ממחיצות מבוי הא' אפ"ה יהא חשוב בזה כרה"י כיון דמ"מ נעשה סתום לצורך הרשות שהוא בו שוב חשוב כמחיצה והו"ל רה"י.

והוסיף דנראה דאף כשהרוח שכנגדו פרוצה לגמרי (ואין לה כלל מחיצה באותה צד) ג"כ חשיב כרה"י דמ"מ כיון דהמבוי הא' נותר בעומ"ר מצד מערב א"כ אף שמחיצת מערב אינה סותמת מבוי הב' כיון דהמחיצות דידה סלקוה ממנה אפ"ה כיון דסו"ס המבוי הא' סתום ודינו כרה"י אף המחיצות היוצאות ממנה ראוי להיות רשות היחיד.

(בית מלא עירובין סי' כט שראה כן בכתבי שיעורי רבינו)

הגרמ"א ברלין שליט"א הציע קמיה דרבינו שאלתו והוא מהיכן מתחיל בצוה"פ השיעור הראוי לקבוע מקום המחיצה אם מקנה או ממקום הלחיים (מחודו הפנימי) דהיינו מהו עיקר המחיצה הלחיים או הקנה שע"ג, ונפק"מ בלחיים גבוהים י' טפחים אולם אין מחודן החיצון ולפנים דע"ד טפחים שהם נקיים וחלקים בלא גבשושית וכדו' אבל ממקום קנה העליון איכא, אם איכא לאכשורי להו כיון דהוי מחיצה ויועיל לכל הרשות דכבר הוי מחיצה או בעי' דוקא ממקום הלחיים ואמר הגרמ"א דצריך להתיישב בדבר וצ"ע.

(בית מלא עירובין סי' לו)

בדין טלטול בחצירות ובחצר מדריגות כשלא עירבו בו עי' ביה"ל סי' שעב ס"א ד"ה שמא דלא הכריע במח' רש"י ותוס' רשב"א וריטב"א, והחזו"א סי' קד סק"ב הכריע דעת המקילים, ואמר הגרמ"א דבחצירות שלנו (בבנין מגורים שהדירות הן זעג"ז) לכו"ע יש לאסור לטלטל דברים ששבתו בבית דהדרך הוא שכל בית יש לו כעין חצר לפניו וחצר זו שייכת רק לו ולא לשאר דיירי הבנין ואף את"ל דזה שדר למעלה ממנו י"ל ג"כ זכות בחצר זו בזה שאפשר לו לעבור שמה וכדו' מ"מ זה שלמטה הימנו אין לו זכות בקומה שלמעלה ממנו ונמצא דהוי חצירות חלוקות ובחצר לחצר כו"ע מודי דאסור להעביר כלים ששבתו בבית ולכן אין היתר לטלטל ולהעלות דברים מלמטה למעלה אלא כששבתו בחצר ע"כ.

(בית מלא עירובין סי' מט, משה לייב לוי, והנ"ל בקובץ וכתבתם תשס"ז א' אות ח')

שתי חצירות של שני בנ"א ונפרצה מחיצה ביניהם קודם השבת מתחילה הי' דעת הגרמ"א דמותר לטלטל מזה לזה אף כלים ששבתו בבית והוי כחצר א' גדולה (לרשב"א וריטב"א בתוך ד"א ולרש"י ותוס' אפי' יותר מכך) וכ"כ בחכמת לב עמק החכמה סי' ל' סק"ה, ושוב חזר בו דהדבר ברור לאיסור.

(בית מלא עירובין סי' נ' עיי"ש, והנ"ל בקובץ הנ"ל סי' ב' אות ד')

הקשה הגרמ"א בתל גבוה י' אף אי חשיב מחיצות לענין תיקוני לחי וקורה וכמש"כ רש"י (עירובין ה'). מ"מ היכן יניח את הקורה דהא בעי' להניחו ע"ג כותלי מבוי, ואין לומר דיניחו באויר ויחשב כמונח ע"י גוד אסיק דהא במבוי דעלמא אין יכול להניח הקורה למעלה מן המחיצות אף דאויר רה"י עולה עד לרקיע ואמר' גוד אסיק (כמבוא' בדף ט.) ובע"כ צריך לחלק דתל שאני דאינו מתורת גוד אסיק דעלמא (כמבוא' בראשונים שבת צט לענין עמוד) הלכך יכול להניח הקורה באויר בגובה י'. ולפי"ז י"ל דדברי האבן העוזר שס"ג סעי' כו דלתיקוני מבואות בעי' מחיצות הניכרות והכריח דבריו מהא דאם הי' באמצע רה"ר הר גבוה ומג' צדדי ההר גובהו י' ובצד הרביעי שוה לרה"ר דלא הי' נותר בלחי וקורה וא"כ ה"ה כשמחיצותיו י' מבחוץ בעי' דתהא ניכרות מבפנים, אבל להנ"ל י"ל דבכה"ג דמבפנים פחות מ' ומחוץ י' התירו מדין גו"א ובזה ל"ש לומר דיניח הקורה למעלה מן המחיצה ע"כ צריך לחקוק מבפנים.

(הארת סוגית – עירובין ה. בשיעור אורך החקק)

במדידת מדריגות (תל המתלקט) דעת הגרמ"א שצריכים למדוד כל משך רוחב המדריגה ואף החלק שמתחת המדריגה שמעלי' (ונפק"מ גדולה כשמצרף לד' טפחים תלוי במח' תרומה"ד והגר"א אי יכולים ליחשב כמחיצה ועי').

(ולערב עירובו מהד' ביקורת בהוספת והערות פ"ג דף 69)

בדעת החזו"א שמחיצה המשופעת לעומת חבירתה בשיעור של תל המתלקט (24.62 מעלות ו"א 22.62) נחשבת כמחיצה העומדת גם ברוח אחרת הביא הגר"מ רוזנר שליט"א משמי' דהגרמ"א דלולי דברי החזו"א הי' נ"ל שכל עוד ואין המחיצה השנייה משופעת בשיעור של 45 מעלות אין המחיצה השנייה נחשבת כגודרת מרוח אחרת אלא כהמשך של רוח הראשונה.

(שם דף 110)

בענין שכירות ממחלל שבת לענין עירובי חצירות דעת הגרמ"א שיהודי המחלל שבת בפרהסי' אך נמנע מלחלל שבת במרפסת ביתו ובשכונתו שלא לצער שכניו וכדו' שדינו כמחלל שבת בפרהסי' וצריך לשכור ממנו.

(שם דף 127)

ידוע דעת החזו"א שגדר מבוי הוא אך ורק באופן שיש ב' חצירות וב' בתים בתוכו ולא נתנו לנו גדר מבוי באופן אחר והוסיף שכיון שהיום אין לנו חצירות אלא רחבות א"כ גם מבואות אין לנו אמנם סיים שאפשר לסמוך ע"ז רק בשעת הדחק ולכתחילה יש להחמיר ויל"ע מה גדר מבוי להחזו"א 'לכתחילה', וביאר הגרמ"א שהגדרת מקום אם הוא מבוי או חצר תלוי בצורת השימוש של המקום שאם הוא למעבר דינו כמבוי ואם לשימוש מקומי נחשבת כחצר (וכ"מ בלשון חזו"א סי' סה סק"ח).

(שם בסוף הספר דף 144)

דעת הגרמ"א שבחצר שבתוך עירוב שכונתי מהודר אפשר להסתמך על לחיים לכתחילה ולטלטל בתוך החצר אף שלא בשעת הצורך ואי"צ לעשות צוה"פ בשביל המנהג המבוא ברמ"א דכלפי המנהג ודאי אפשר לסמוך על העירוב השכונתי.

(שם בסוף הספר דף 145, ובשירת שלמה סוכה סי' כט בשם הגר"מ רוזנר שליט"א)

? בית שיש לו ד' מחיצות ונפרץ פירצה של ד"ט בצד דרומי ונתן כותל אחד בצד הימיני של הבית דעת הגרמ"א דאמר' דהעומ"ר של הכותל מזרח וצפון יוצאין דרך פירצת ד' טפחים ויהא הכל רה"י דפשיטה דכל פירצה של ד"ט ברה"י גמור המחיצות יוצאות ועושין למקום הפרוץ מחוץ לבית רה"י.

(נופת צופים נדה סוגי' דוסת בימי זיבה בהשלמות לנופ"צ עירובין)

בדברי הגר"ח בספרו שבת ט"ז הט"ז דצוה"פ אין מועיל בפרוץ מרובה דאין לה כח מחיצה וכו' עיי"ש בכ"ד, והק' הגרמ"א על דבריו מהגמ' בדף ו: דהקשו דאין מועיל לחי וצוה"פ ודלתות ראיות לנעול מדר' יוחנן ותי' דאיירי בכרמלית ואיך סתם הגר"ח לבאר מעצמו הטעם והקושי' דבגמ' מבואר דצוה"פ אין מועיל מדין אתו רבים ומבטלי מחיצתא והגר"ח ביאר הטעם דאין לה שיעור מחיצה, ועוד הקשה דעצם דבריו דצוה"פ מועיל להפסיק שלא יצטרפו לרה"ר קצ"ע דהא צוה"פ מועיל אפי' אי עשהו בצד שאינו סמוך לרה"ר וצ"ע.

(נופת צופים עירובין סוגי' דרבים מבטלי מחיצתא סימן א' אות ז')

בד' החזו"א סי' מ"ג סק"ז דעומ"ר הוי מחיצה ולכן רחובות ושוקים שלנו הוי רה"י עיי"ש יל"ע אי כוונתו דמיגו דהוי מוקף רה"י אמרי' מיגו דהוי מחיצה לרה"י הוה מחיצה לרה"ר או"ד אפי' במוקף כרמלית כגון ג' מחיצות לדעת הרמב"ם נמי אמרי' דמיגו דהוה מחיצה לעשותו כרמלית הוי נמי מחיצה לצד ההפוך, ואמר הגרמ"א דדברי החזו"א רק במוקף רה"י ולא כרמלית ועיין.

(נופת צופים עירובין סוגי' דרבים מבטלי מחיצתא סימן ב' אות ב')

? שאל הגרמ"א מדוע אין מועיל לשי' הרמב"ם צוה"פ ברה"ר ובמבוי מפולש לרה"ר מועיל צוה"פ להפסיקו מרה"ר (הגר"ח על הרמב"ם) ומדוע צוה"פ ולחי מועיל במבוי המפולש ונעשה כרמלית בלבד ולא רה"י ומדוע צוה"פ במחיצה רביעית עושה סתימה דמצטרף בכח ג' מחיצות ע"כ נסתם במחיצה רביעית.

(נופת צופים עירובין סוגי' דרבים מבטלי מחיצתא שאלה עט)

רשב"א כב. ד"ה וקיי"ל כר' יוחנן וכו' ומיהו הא דאמר ר"י דבקיעת רבים מבטלת מחיצות הנ"מ מחיצות העשויות ברה"ר ויש ביניהן רוחב ט"ז אמה ופתחיו מכוונים זה כנגד זה דומה לדגלי מדבר דכיון דבקעו בהו רבים אתיא בקיעת רבים ומבטלת כח המחיצות ע"כ הרי דס"ל דבעי' מפולשים משער לשער דהיינו רה"ר בכל פרטי', וצ"ע דהמשכנ"י הביא ירושלמי דאפי' רה"ר מקורה אמרי' אתי רבים ומבטלי מחיצתא הרי דסגי בקיעה דרבים לחודא, ותי' הגרמ"א דשאני מקורה ממקום שאין מפולש, דמקורה הוי רה"ר ממשי ורק גזיה"כ דקרוי מבטל דין רה"ר מדין סתימה וקירוי וע"כ הוי אותו דין בקיעה דרבים ומבטל מחיצות, אבל באינו מפולש דמעכב הילוך רבים חסר במהות רה"ר שישודו הילוך רבים וכיון דחסר בבקיעת רבים ל"א דמבטל מחיצות וצוה"פ מהני בה.

(נופת צופים עירובין סוגי' דרבים מבטלי מחיצתא ח"ד סימן א' ועיי"ש מה שדן בדבריו באורך)

בביאור החילוק למה ב' מחיצות באמצע הפלוש כתב בחזו"א סי' מ"ג סק"א דנתבטל ע"י בקיעת הרבים משא"כ בהולכין ע"ג הקרש שע"פ הבור לא נתבטל (חזו"א סי' מד סק"ה) ביאר הגרמ"א דאמצע הפלוש הוי ב' סוגי מקומות ומקום דאין מוקף ב' מחיצות אין מועיל לו ב' מחיצות דבקיעת הרבים מחלישין המחיצה למקום דאין שם ב' מחיצות אבל ביקש שע"פ הבור מחיצות הבור עד לרקיע הוי רק סוג מקום א' ולכן אי אפשר לרבים לבקוע המחיצה דהמחיצה דלמטה הוי מחיצה גמורה עד לרקיע (וכן תי' גם הגרמ"ה הירש שליט"א)

(נופת צופים בסוגי' דרבים מבטלי מחיצתא ח"ד ס"ב)

בחזו"א סי' מג סק"ח כתב דצוה"פ מסלק מחיצות עומ"ר, וע"כ הי' בירושלים רה"ר ולא היו המבואות בירושלים עושין את הרה"ר לרה"י מדין עומ"ר דנתנו בראש המבואות לצד רה"ר צוה"פ והפסיק את העומ"ר, וזה ברור דאפ"ה עומ"ר אין מפסיק עומ"ר דאל"כ מאי פשיטא לי' דרחובות שלנו רה"י דילמא יש עומ"ר מצד אחר דמפסיק כל העומ"ר דעושה מוקף לרה"י, וביאור החילוק הסביר הגרמ"א כיון דצוה"פ הוי מחיצה ממש ע"כ מפסיק לעומ"ר משא"כ עומ"ר הוי רק דין רובו ככולו ולכן אינו מפסיק ודו"ק.

(נופת צופים בענין מחיצות דרה"י סי' ב' אות א' ועיי"ש מש"כ עוד בזה)

בסוגי' דחקק נחלקו תוס' דף ה' ד"ה ואם חקק והתוס' ישנים שם, ובביאור פלוגתתם ביאר הגרמ"א דס"ל לתו"י דבעי' מחיצות כלפי פנים ממש ואם בתוך הרשות היחיד בפנים ליכא שום מחיצה לא הוה רה"י ופי' כן

כוונת החזו"א סי' א' סק"ע דכוונתו לפנימיות דוקא, ולפי"ז באופן דיש מחיצה מבחוץ י' טפחים ובפנים ליכא תל המתלקט י' מתוך ד' רק מתוך ה' וכדו' להגרמ"א הוה כרמלית בפנים כיון דאין מחיצה רק בחוץ ולא מהני לבפנים.

(נופת צופים בענין צירוף מחיצות ע"י חקק ח"ז ס"א אות ג')

בדברי הגר"ח בספרו סוכה פ"ד הי"א דרה"י עולה עד לרקיע אינו מדינא דגוד אסיק אלא דין בפנ"ע עיי"ש בכ"ד ובגליונות חזו"א , ומש"כ דשאני סוכה משבת דבסוכה בעי' דפנות ממש ובשבת סגי דגדור מרה"ר ע"י תל צ"ע מסוגי' דחקק (עירובין דף ה') דלכאו' כיון דיש תל ומחיצה מחוץ וחקק מבפנים למה בעי' צירוף מחיצות מבפנים ולא סגי מחיצות מחוץ כשי' התוס' ישנים והרא"ש שם, הא גבי שבת לא בעי' מחיצות וכו"ל, וצ"ל דגם הגר"ח מודה דבשבת בעי' מחיצות פנימיות וכל הפסול דחקק הוא דלא סגי המחיצות מבחוץ שזהו דינא דרה"י דיהא המחיצות תוך הבית ולא מבחוץ דהמחיצות החיצונות אין גודרות את המקום מבפנים כיון דיש גג וסוגר את הבית מועיל המחיצה החיצונה רק למקום שעל הגג למיחשבי' רה"י, וא"כ צ"ע מדוע גבי תל מועיל המחיצות דתל הא לא אמרינן גוד אסיק ואין ע"ג תל מחיצות ושם הוא חלל הרה"י ואין שם מחיצות, ותי' הגרמ"א דבתל לא אמרינן גוד אסיק מ"מ הא ודאי דהמחיצה התחתונה גודרות את המקום שלמעלה והוי כמו דינא דרה"י עולה עד לרקיע ונמצא דהמחיצה דלמטה גדרה את המקום שלמעלה וא"כ יש ע"ג התל ג"כ מחיצה פנימית ורק לא דין מחיצה ממש מדינא דגו"א אבל מ"מ גדרה ומיקרי מחיצה פנימית משא"כ בבית דבעי' חקק כיון דיש גג למקום הבית לא מיקרי כלל דהמחיצות מבחוץ מועילות כלפי פנים וכיון דבעי' מחיצה פנימית בעי' לדין צירוף וכו"ל.

(נופת צופים בענין צירוף מחיצות ע"י חקק סי' ב' אות ג')

נסתפק הגרמ"א אי לשמואל בדף ו. בעיקום יותר מעשר בעי' בקעי רבים.

(נופת צופים בסוגי' דמבוי עיקום סי' ז' סוף אות ג')

עירובין פ' כל גגות במתני' מפני שהיא בפתחה של גדולה, והקשה הגרמ"א בשיעורים דלמה לי' למתני' גבי עירובין האי דינא דמפני שהיא כפתח של גדולה הא לענין עירובין סגי דיש לגדולה מחיצות ולקטנה ליכא מחיצות כדאיתא בריש כל גגות דגדול מישתרי בגפופי וקטן נפרץ במלואו וצע"ג.

(נופת צופים בסוגי' דדיורי גדולה בקטנה סי' א' אות ג', ועיי"ש מה שהק' עוד ואיני ברור אם גם זאת מהגרמ"א)

בדין גג המפסיק, כתב המשנ"ב בסי' שסג סקי"ב בשם הט"ז שאם יש גג שמפסיק בין גובה החבל להקנים שלמטה (הלחיים) לא הוי צוה"פ בזה וכו' אלא צריך שיפתח נקב גדול בגג למעלה נגד הקנים בענין שיהיו מכוונים תחת החבל בלי הפסק עכ"ל, ולא נתבאר מה שיעור הנקב (ברור שצריך יותר מגודל החוט דהרי כתב נקב גדול אבל לא נתבאר אם שיעורו טפח כדן פות"ט לענין טומאת אהל או ג' טפחים שלא יהא לבוד או ד"ט כשיעור רשות של דיני שבת).

ומעשה שהי' ברחוב שומר אמונים שעשו בו עירוב שכונתי והגרמ"א עבר עליו ופלפל בו, וביום מן הימים עשה אחד השכנים מזגן והעובדים חיברו את המנוע של המזגן על הקיר החיצוני של הבנין בדיוק במקום שבין הלחי לחוט של העירוב שהי' קשור לקיר, והאחראי על העירוב פסל את העירוב בשביל זה, אלא שלאחר התבוננות גילו שהמנוע גופא אינו בין הלחי לחוט דתמיד רחוק הוא מעט מהקיר וא"כ כנגד הלחי אין גג המפסיק ואף שכתב המשנ"ב דבעי' נקב גדול פסק הגרמ"א שנקב זה מספיק (מפי הגר"מ רזנר שליט"א) אולם מ"מ יל"ד בכוונתו אם זה משום שס"ל שסגי בפחות מג"ט או שאני מזגן שאי"ז חור בגג גרידא אלא רווח בין ב' חפצים וניכר היטב ולא שייך בזה לבד אבל בגג גמור ונקב בו ס"ל דבעי' ג"ט ועי'.

(גליון תיקוני עירובין טבת תשפ"ג מס' 348)

דעת הגרמ"א שיש להקל לכתחלה כדעת החזו"א סי' ו' סקכ"ב שעומ"ר אינו מסלק צוה"פ ואדרבה צוה"פ מסלקת את העומ"ר ואי"צ לחוש לצד שכתב שם החזו"א שדעת המקו"ח (שהובא במשנ"ב סי' שסג סקקי"ג) להחמיר בזה.

(קובץ עיון הפרשה קנט מדור פקודיך אתבונן – בירורי הלכה אות ט')

כשעומד הצוה"פ מורכב מחלקים המחוברים זעג"ז דפסול משום פתחי שימאי כאבן נכנסת אבן יוצא (עירובין יא.) כשהבליטה למעלה מי"ט דעת הגרמ"א דכשר (וכ"ד הגירש"א והחו"ב משאכ"ד הגר"נ קופשיץ והגרמ"ק).

(קובץ עיון הפרשה קנט מדור הנ"ל אות י')

? דעת הגרמ"א דלסילוק מחיצה סגי במחיצת כלאים שהיא מחיצה החולקת ואי"צ מחיצה הגודרת (ולכן קרפף שבתוך העיר אף שלגבי גדירא הוי מחיצותא כמאן דליתא מ"מ עדיין מחיצותא מועילות לחלקו מהעיר והוי כמקום נבדל ואינו נגדר במחיצות העיר ואינם מועילות להחשיבו מוקף לדירה כדעת הבית מאיר).

(קובץ עירובין – ד' סי' ט' הגר"מ רזנר שליט"א הע' ג')

מש"כ החזו"א סי' צ' גבי ביהכנ"ס דיש לו דין חצר מוקף ד' משותף לבאי ביהכנ"ס ואסור להוציא מחצר לביהכנ"ס כלים ששבתו בבית ודן להתיר כמו בית התבן דאין אוסר על אנשי חצר שביתם פתוח עיי"ש והיינו דחזו"א לא דן שם מצד דריסת רגלם דבזה וודאי לא אסרי כיון שאינם מתוקנים במחיצות דרה"ר מפסקת רק מדין בית התבן ואמר הגרמ"א דדברי החזו"א אזלי כשי' רש"י בעירובין פה. דבית התבן עצמו אסור עיי"ש וע"ז כתבו דלא איכפ"ל במה שרה"ר מפסקת (ולמדנו דהחזו"א נקט כשי' רש"י).

(קונטרס תקנת העירוב, עירובי חצירות סימן א')

החזו"א בסי' א' סק"ע נסתפק אם חלקי מחיצות שיש ביניהם בין ג' טפחים לד' טפחים הם מצטרפים למחיצה ואמר הגרמ"א (והגר"י ברטלר זצ"ל) דהדר ביה החזו"א בסי' קיא (שהוא בתרא) וס"ל דהשיעור הוא ד' טפחים (וז"ל נראה דאין שטח פחות מד"ט והלכך אין מתבטל שם דופן מההר בשביל שחדל שיפועו במקום אחד אא"כ יש בשטח המישור ד"ט רחב אבל אם בתוך ד"ט חוזר ומשפע ל"ל בה עכ"ל).

(קונטרס תקנת העירוב, עירובי חצירות סימן ו')

בחו"ב עירובין י"ג סק"ט הסתפק אם פי תקרה עושה סילוק לעומ"ר (כגון שיש עומ"ר ממזרח למערב ובסיום העומד יש מחיצת פי תקרה מצפון לדרום דהוי כהשוה את גיפופיה) או אם עובר באמצע צוה"פ אם מפסיק וחולק את הצוה"פ והניח בצ"ע ודעת הגרמ"א זצ"ל להחמיר בדבר (והגר"מ רוזנר הוכיח מחזו"א סי' ק"ז סק"ד דפ"ת אינו עושה סילוק).

(שירת שלמה – סוכה סימן כח אות יא)

אמר הגרמ"א דגדרי פתחי שימאי אינם נקבעים עפ"י דיני הגדרת פתח והקנה אלא תלוי בראיית בני אדם אם דרכם לעשות כזה פתח (וז"ל שלא הלמדן קובע מהו פיתחי שימאי אלא תלוי בראי' של נגר) ולפי"ז יתיישב מש"כ בחזו"א סי' ו' סק"ח שאם אין הפס מגיע עד הכותל אמצעי נראה דכשר והוי הכל משקוף רחב למטה וקצר למעלה ע"כ ויש לעיין דלכא"ו אמרינן לבדד והכל נידון כקנה נמצא דלמטה הקנה רחב ואחר שעולה ג"ט מתקצר וא"כ ליפסל משום פיתחי שימאי אבל להנ"ל ניחא דכיון שיש ריוח בין הפס לקנה ובמציאות אינו נראה לאינשי כחלק מהקנה לכן אף שדין לבדד יש מ"מ אינו נפסל מדין פיתחי שימאי ודו"ק.

(שירת שלמה – עירובין סימן כ' אות ז')

היה מקרה בירושלים שקבלן בני' הניח סלע גדול בגודל מטר וחצי תחת צוה"פ והורה הגרמ"א (אחר שכבר לא הי' אפשר להזיזו לפני שב"ק) שזה מעכב (וכן הורה הגרש"ב ולדנברג זצ"ל) והציע פתרון שיעמיד לחיים משני צידי הסלע כביכול יהיה צוה"פ אחת עד לפני הסלע וצוה"פ שניה מאחרי הסלע והלאה (אמנם עי' משנ"ב שעב סקק"ד ולכא"ו ה"ה בניד"ד ל"ה ביטול לשבת אחת והוה עראי וכשר ועי').

(גליון תיקוני עירובין תשע"ד גליון 7)

מכילה לפינוי פסולת (באתר בני') תחת צוה"פ, הורה הגרמ"א (להגר"מ רוזנר שליט"א) שכיון שהמכילה הוי כלי אינה קובעת ומחלקת מקום אף אם יפנו אתה רק אחר כמה שבועות.

(גליון תיקוני עירובין בין הזמנים אב תשע"ה)

אי איכא עומד כה"ג שיש אויר מן הצדדים כשיעור הדין דאתי אוירא ומבטלי אלא דמצד אחר איכא עומ"ר שסותם את האויר אמר הגרמ"א שאין שום מקום ספק בזה ופשוט דאף בכה"ג אמרינן לדינא דאא"ו (וכ"מ ברשב"א וריטב"א דף י': וכ"מ ברעק"א אמנם בר"ן שם למ"ד ועי').

(בית מלא עירובין סיכומי הלכות פרק א' הע' מד)

יל"ע אם לדעת הגר"ח דצוה"פ מצרף עומ"ר אם מועיל גם באופן שצוה"פ רחוק מן העומ"ר ונכנס יותר בפנים מן העומ"ר, ודעת הגרמ"א דעד י' אמות מצטרף וחילי' מד' הרא"ש לענין קרפף יותר מג' סאתיים שלא הוקף לדירה ולבסוף ישב דדינו כלא הוקף לדירה כמבוא' בגמ' כה. דאם הרחיק מן התל ג"ט ועשה מחיצה חדשה מהני וכתב הרא"ש בפסקיו (פב סי' ד') דא"צ מחיצה ע"פ כולה וסגיא במחיצה יותר מי' דומי' דסתירה דסתר י' וגדרו דמהני והו"ד בטור סי' שנח סעי' ו' וכל בביה"ל שם ד"ה באורך דבעינן עכ"פ שלא ירחיק מחיצה החדשה מן הישנה יותר מי' עיי"ש ומבואר איפה דעד שיעור זה יכולים הם להצטרף ולא יותר.

(נופת צופים עירובין סוגי' דרבים מבטלי מחיצתא שאלה קה ובענין מחיצות דרה"י סי' ג' אות ג'
ובעוד כמה מקומות, ובבית מלא עירובין סיכומי הלכות פרק א' אות יח הע' מט)

קורה שאינה ראוי' לקבל אריח דשיעור רחבה הוא ד' טפחים מעיקר הדין כדתנן בדף יד: יל"ע אי בכה"ג נמי סגי במיעוט טפח בגבוה מעשרים אמה כיון שההיכר נעשה תחת הקורה או דבעי' ד"ט כיון שזהו שיעור הכשר הקורה ואמר הגרמ"א דמסתברא כצד ב' (וכ"מ במאירי).

(מחיצות העירוב סימן ו' אות יא הע' 4)

בדין נראה מבחוץ בגיפופי גדולה הק' הגרמ"א דתמוה היאך גיפופי גדולה מתירין את הקטנה דאפי' א"נ דכמין תי"ו מהני בתורת לחי היינו משום שההיכר כלפי חוץ מייחס את הלחי למבוי (וסגי אפי' בבליטה ברוחב הפתח ואי"צ להיכר דאחורי המבוי) אולם באופן שגיפופין אלו נמשכים עם שאר כותלי הגדולה ניכר בעליל שאין לכתלים אלו שייכות עם הקטנה וא"כ נמצא דהגיפופין אינם ניכרים כלל בכותלי הקטנה, וביותר קשה דחיבור הגיפופין עם מחיצות האורך של החצר הגדולה הו"ל בגדר סילוק מחיצות מחצר הקטנה וממילא צ"ע היאך מתירין גיפופין אלו את החצר הקטנה, אמנם לטעמא דמיגו א"ש דמהטעם מיגו מהני מחיצות גם על הגדולה.

(מחיצות העירוב סימן לה אות ח')

בראשונים בסוגי' דנראה מבחוץ ושוה מבפנים מבואר דלחי הבולט מאחורי הכותל עד ג"ט מתיר את המבוי מדין לבד והנה החזו"א בס' סז תמה טובא ע"ד הק"נ דהתיר לחי מאחורי הכותל כיון שאינו ניכר במבוי אולם ע"ד הראשונים הנ"ל הגם שהשיג ע"ד מ"מ לא דחה לגמרי די"ז, ולפי"ז הקשה הגרמ"א היאך יתיר לחי זה המבוי לדעת החזו"א הרי אינו ניכר ואינו נמצא בחלל המבוי והרי יסד החזו"א בס' סז דמהני רק בגווי דניכר הלחי עיי"ש. ובע"כ צ"ל דמיירי שראש הכותל (במחיצות האורך) מכנגד הלחי ואילך ניכר כגון שהוא דק או גבוהה יותר משאר הכותל ונמצא שהלחי הוא ראש הכותל בצירוף הבליטה לחוץ ולפי"ז צ"ע אמאי שרי רק עד ג"ט ומדין לבד הרי למש"נ הלחי הוא ראש הכותל הניכר וא"כ גם ביותר מג"ט שפיר איכא הכירא בלחי וצ"ע.

(מחיצות העירוב סי' לה אות יב הע' 3)

החת"ס בשו"ת סי' פח כתב דלשי' הרמב"ם דהיכא דפרו"מ ל"מ צוה"פ יותר מעשר (וכן לרב דל"מ כלל צוה"פ ביותר מעשר) יכול להעמיד כמה קנים תחת הצוה"פ ונמצא שיש כמה צוה"פ הפחותים מעשר, ובחזו"א סי' עח סק"א אות ו' תמה טובא ע"ד ועיקר השגתו דפתח יותר מעשר הוי פירצה יותר מעשר ואינו נותר במחיצות צוה"פ א"כ מה יועיל כמה צוה"פ וה"נ אתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל לעומדים שבחלל, וביאר הגרמ"א דיסוד היתר המבוי למ"ד דמהני נעיצת קנה הוא משום הקורה שע"ג הפתחים וכיון דאיכא תיקונים בפתח המבוי נמצא דאינו נידון כפרוץ והגרעק"א תמה דבסוגי' בע"ב מבואר דבעי' דוקא עומ"ר משמע דשאר תיקונים אינם בגדר עומד לבטל אתי אורא אולם הך מ"ד ס"ל דגם שאר תיקונים חשיבי עומד ודחי לוי דלגבי תיקונים אלו אמרינן אתי אורא, ולפי"ז ביאר סברת החזו"א דגם בכמה צוה"פ בפתח רחב עשר אמרינן אתי אורא היינו ע"פ המבואר בדברי לוי דגם בתיקונים אמרינן אתי אורא, אמנם העיר דבריטב"א הנדמ"ח בסוכה ז. מבואר להדי' כדעת החת"ס דמהני כמה צוה"פ גם בפירצת עשר עיי"ש.

(מחיצות העירוב סימן לז אות ז' ובהע' 4)

בדברי הגר"ח פט"ז משבת דביאר בתו"ד דצוה"פ מהני במבואות המפולשין כיון שהדין רה"ר חל עליהם מכח צירופן לרה"ר, ולזה מהני צוה"פ דמהני בתורת הבדלה והפרדה בין הרשויות (וכמו בכלאים דמשוי

הפסק מחיצה) תמה הגרמ"א דלפי"ז צ"ל דמניח את הצוה"פ בין המבוי לרה"ר דעי"ז חל דין הפסק מחיצה בין המבוי לרה"ר אולם בסתמא דש"ס ורמב"ם מבואר דמבוי מפולש נתקן בלחי או קורה מכאן וצוה"פ מכאן וליכא נפק"מ באיזה רוח מניח את הצוה"פ, והשתא אי יעשה צוה"פ ברוח שהמבוי אינו מעורב עם רה"ר נמצא דמבוי אכתי מעורב עם רה"ר (ודוחק לומר דלדרכו של הגר"ח יועיל צוה"פ רק במקום חיבור המבוי ורה"ר) וצע"ג.

(מחיצות העירוב סימן מא אות ז', ועיי"ש מש"כ ליישב)

באבן העוזר סי' נה סי"ג ובבהגר"א שם כתבו דהאגף נידון כלפנים מדין חצ"ג וחצ"ק ויעוי' באבה"ע דכתב דר"ו והתניא לא פליגא בזה דהא בשו"ע חזינן דפסק להלן סט"ז דין חצ"ג וחצ"ק ובע"כ דהיכא דאיכא מיעוט בעובי הפתח הרי הם מצטרפים לעומדים בפנים ומש"כ הרי"ו דאין מצטרפים היינו בגווי דהרוב בעובי הפתח וגם בזה הו"א דיחול דין צירוף טפי מחצר קטנה דהאגף הוי פתח ממש ולכן יל"ד כלפנים ממש וקמ"ל רי"ו דאין מצטרפים ומ"מ לא גרע מחצ"ג וחצ"ק, והגרמ"א תמה על קושיית הגר"א ואבה"ע דהרי מבואר בכל הראשונים בסוגי' דחצ"ג שנפרצה לקטנה מיירי בגוונא דנכנסין ובלא"ה גם הקטנה חלוקה מהגדולה ע"י נראה מבחוץ ולפי"ז פסק המחבר א"ש היטב דבאמת ל"ד לחצ"ג וחצ"ק, ואמר הגרמ"א בביאור דעת הגר"א והאבה"ע דדין ביהכ"נ אינו תלוי בדין לחי אלא יסוד הדין הוא משום פתחה של גדולה וממילא ליכא נפק"מ בין נכנסין לאין נכנסין, (אולם מדברי התוס' גבי כלאים דכתבו דמהני לחי מבחוץ צ"ע ואולי כלאים תלוי במחיצות ושייך בה דין לחי ועוד יל"ע דלדעת התוס' תלוי בשם כרם ושדה וצ"ע).

(מחיצות העירוב סימן ס' אות ג')

עי' ברא"ש עירובין צג: סימן יא ומה שהביא מרמב"ן (מובא במג"א סי' שמה סקי"ג ובמשנ"ב סקס"ג), ותמה הגרמ"א בדעת הרא"ש דאי בעי' דוקא מחיצה בתוך ג"ט ובעי' מחיצה כלפי פנים תמוה היאך מצטרפין החקק והמחיצה ובע"כ צ"ל דגם הרא"ש ס"ל דגידוד ומחיצה מצטרפין גם לענין שבת ומשו"ה הו"ל מחיצה מעלי' לגבי עצם דין רה"י אלא דאיכא דין נוסף בשבת דבעינן מחיצה המונעת רגל רבים וכלפי דין זה לא מהני הצירוף דסו"ס רגל הרבים אינה מובדלת וע"כ בעינן מחיצה עשרה מבחוץ.

ובדעת הרמב"ן שם דרה"י בעיא מחיצות כלפי פנים וכלפי חוץ וצ"ע מרמב"ן בהזורק צט: דעמוד הוי רה"י רק עג"ב וליכא דין רה"י עולה עד לרקיע בעמוד וצ"ת, ר"א ל"ת די"ט הסמוכים לראש העמוד יחשבו רה"י שהרי רה"י תופסת מקרקע הרשות עד עשרה והרא"י לזה מדאיתא בשבת ז. די"ט דכרמלית נידון ככרמלית כיון שנתנו לו קולי רה"י וא"נ דאזכיר רה"י תוך י"ט הוי רה"י רק מדין אויר רה"י עולה עד לרקיע ל"ש שיעור זה בכרמלית לקולא אמנם הגרמ"א אמר דמלבד דין רה"י עולה עד לרקיע ליכא ברה"י דין אויר נוסף והביא רא"י מד' הרשב"א בתל חמשה ומחיצה חמשה דאיכא דין אויר רק בה' דמחיצה הרי דאפי' בכה"ג דה"ל דין אויר היינו דוקא תוך המחיצה ודו"ק.

(מחיצות העירוב סימן סג הע' 4 והע' 10)

בביאור דברי הגר"ח בהל" סוכה דמחיצות תל המתלקט הוי כעין צירוף גידוד ומחיצות ועי' בחזו"א בגליונות שם. ואמר הגרמ"א לבאר דהגר"ח חידש תרי דינים בהלכת תל המתלקט, חדא דשייך לאשוויי מחיצה בגובה עשרה ע"י פני התל המשופע אע"ג דבמקומו הוי רה"ר גמור דכל העשרה טפחים הסמוכים לרה"ר דין רה"ר עליהו ורק בגובה עשרה חל דין מחיצה דרה"י מכח השיפוע של התל (אולם ע"ז העיר הגרמ"א ממש"כ הגר"ח בפ"ד משבת לרה"ר מדין תל המתלקט דשייך לצרף מקום רה"ר למחיצת עשרה לאשוויי רה"י והיינו כנ"ל אבל הגר"ח שם הביא רא"י רק מהג"ט הסמוכים לקרקע דחשיבי כארעא סמיכתא משמע דס"ל דמעל ג"ט כבר ל"ח רה"ר והיינו דלא כמש"נ, אולם בגנזי' הגר"ח הביא רא"י זו מעצם דין המתלקט דכל תל פחות מעשרה אפי' משהו הוי רה"ר גמורה ואפ"ה מצטרף למחיצת עשרה ע"כ) ומבוא' בד' הגר"ח דמחיצת רה"י

אינה מחיצה המבדלת מרה"ר דהא הכא במקום ההבדלה ליכא מחיצת עשרה אלא בענין שיחול דין מחיצת עשרה בהיקף הרשות, ולהכי סגי בזה שחל דין מחיצה בגובה עשרה.

עוד תי' הגר"ח דתל המתלקט חשיב נמי משך רוחב דהנה בעיקר דין תל המתלקט צ"ע דהא ליכא מקום ארבעה לעצם דין רה"י ובאמת החזו"א כתב בכ"ד דאה"נ בתר הליקוט עשרה דחשיב כזקוף בענין מקום ד' ביושר ורק בכה"ג חייל דין רה"י ואזיל לשיטתו דמחיצת תל המתלקט הוא מדרון הנידון כזקוף ומשו"ה באופן שבשיפוע נמשך אכתי הוי בגדר מחיצה, ונמצא דליכא מקום ד' דהוא עצם הרשות, אמנם לדרכו של הגר"ח נראה דגם תל המשופע עד לראשו חל דין רה"י דלשיטתו מחיצת תל המתלקט הוי מחיצות גובה ומחיצת רוחב והיינו דמחיצות המתלקטות בשיפוע יש בה גם גובה וגם משך רוחב ובכל חלק וחלק המתלקטת בגובה יש בו גם גובה וגם רוחב וממילא בתר י"ט חל דין צירוף על חלקי רוחב השיפוע וכיון דמתלקט לרוחב ד"ט שפיר חל דין רה"י.

והנה בפ"ב כב: שקיל וטרי אי שייך דין אתי רבים ומבטלי בגווי דלא ניחא תשמישת' ומייתי עלה ממעלות בית מרון ומשבילי בית גלגול, ואע"ג דליכא התם ד"ט ביושר בתר השיפוע אפ"ה מספק"ל אי רבים מבטלי המחיצות ולהאמור דבעי' ד"ט כדי שיחול דין מחיצות רה"י נמצא דל"ש התם דין ארו"מ, ומיהו למשנת לדרכו של הגר"ח א"ש שהרי לשיטתו השיפוע מצטרף אף לשיעור הרוחב ושפיר חייל עלה דין רה"י, וממילא מגובה עשרה ואילך חל דין מחיצות רה"י ושייך בזה שפיר דין ארו"מ, ומ"מ אף לדרכו של הגר"ח מתבאר בזה חידוש בגדרי ארו"מ דהא במקום הבקיעה ברשות היחיד (בגובה י"ט) ליכא מחיצה כלל ורק דחייל התם דין מחיצה מכח פני התל ומחיצה זו במקומה הוי רה"ר גמורה ואפ"ה שייך לדון עלה דין מחיצה המונעת את בקיעת רגל הרבים בגובה עשרה ולדרכו של החזו"א דבעי' רה"י צ"ע מהתם ובע"כ צ"ל דבהילכתא דארו"מ אין הנידון על ביטול מחיצות רה"י אלא על עצם ביטול מחיצות והתם הנפק"מ רק לבטל דין רה"ר) ומשו"ה שייך שפיר דין ארו"מ גם בכה"ג דהמחיצות ל"ח מחיצות רה"י עכת"ד.

(מחיצות העירוב סימן סד אות ה')

בהנ"ל: בביה"ל ס' שסב דן בדין מחיצה ע"ג תל, ותל ע"ג תל פשיטא ליה דמהני וגם במחיצה מספק"ל רק משום דאולי הוה מחיצה חדשה אולם הדמיון לתל המתלקט הוי סברא גמורה לדון צירוף ומשמע דאזיל בש"י הגר"ח דתל המתלקט הוה מחיצה ע"י צירוף, אבל הגרמ"א טען דגם להגר"ח דהוי צירוף מחיצות מ"מ ביסוד הדין ס"ל כהחזו"א דתל המתלקט הוי צירוף בדרך ליקוט וע"כ ביותר מג"ט דין השיפוע גם להגר"ח ליכא צירוף מדין תל המתלקט וא"כ אף להגר"ח דברי הביה"ל צ"ע.

(שם הע' 6)

הגר"ח בספרו נקט דשיעור ד' האמור בעצם דין הקרקע מצטרף בכ"מ ובזה ביאר הטעם דעמוד שמיעט ביתד חשיב שפיר רה"י אע"ג דליכא קרקע ד' במקו"א, והקשה החזו"א בגליונות דלפ"ז קשה מ"ט בתל ומחיצה ל"א דעג"ב המחיצה יחול דין ד' בצירוף קרקע החלל שעג"ב התל, ונראה דהגר"ח ס"ל דבעי' מקום מוקף מחיצות עשרה כדי שיחול עליו דין רה"י, אלא דאיכא דין נוסף דבעי' צירוף לשיעור ד' ודי"ז חל ע"י צירוף בכמה מקומות ובזה א"ש דהיתד שעג"ב העמוד מוקף במחיצות גו"א ונמצא שראש העמוד והיתד מוקפים במחיצות, וכיון ששניהם הוקפו במחיצות ממילא שייך לצרפם לקרקע ד' משא"כ בתל שע"ג מחיצה החלל שבין המחיצות אינו מוקף במחיצות עשרה ואע"ג שכלפי חוץ איכא מחיצה י' בגובה מיהו החלל עצמו אינו מוקף במחיצה כלפי פנים וע"כ אינו יכול להצטרף, אולם הגרמ"א הק' ע"ז דא"כ באופן שהחולי' בגובה י"ט ויש בפנים עמוד נמצא שהחלל בין העמוד למחיצות יכול להצטרף עם עובי המחיצות למעלה וז"א וע"כ ביאר הגרמ"א בדעת הגר"ח דבעי' מחיצות עשרה להיקף הקרקע וממילא כל הקרקע שהיא בהיקף אותם המחיצות מצטרפת, ולהכי ביתד דמוקף בגו"א של העמוד או בגדירת מחיצות העמוד עג"ב שפיר תל צירוף בין קרקע העמוד ליתד משא"כ בחלל שבעומק המחיצות כיון שאין מחיצה לחלל ארבעה התם לא חייל עלה דין מחיצה כלל ואין מקום זה ראוי להצטרף עם עובי המחיצה שע"ג התל.

(מחיצות העירוב סימן סה אות ז')

פסח

הגרמ"א הי' מעשן בפסח עד שאמר לו מרן הגרי"ד שבפסח אין מכניסים דברים זרים לפה ומאז הפסיק לעשן.

(גליונות עומק הפשט 66 מדור מנהג ישראל תורה)

הגרמ"א אמר שהגרי"ז הקפיד מאד לשתות לד' כוסות רק יין ורק בנו הגרי"ד הקיל בזה (לשתות מיץ ענבים) (שמחת המועדים עמ' שנט)

בעל החו"ב נהג ליתן למסובים קודם הברכה גם חתיכת מצה פרוסה שיקיימו מצות מצה בפרוסה דדרכו של עני בפרוסה, והגרמ"א לא חשש לזה.

(קובץ דינים או"ח דיני מצה זו)

תקיעות

החזו"א והגרי"ז תקעו בתפלה כמנהגם ולא תקעו שוב אחר התפלה לצאת שאר השיטות ואמר הגרמ"א ע"ז שאמר הגרי"ז בזה"ל 'בתקיעות אינני מחמיר'.

(הלכות חג בחג, ימים נוראים פי"ב הע' 68)

(הגרמ"א הגדיר בענין למה מצוות שבגופו לא מהני עליהו שליחות (כגון תקיעות שופר וכדו') דעל מצוה שעושה חלות כגון קידושין גירושין וכדו' מהני עליו שליחות אבל מצוה או דבר שאינו חלות ע"ז לא מהני שליחות.

(קובץ פרי סופר, הרב חיים פסח ריינר בענין תקיע"ש)

? בדברי הרמב"ן בדרשה דשברים לא דמי לתקיעה קצרה הוא משום שקול השבר מצד עצמו הוא בצורת שבר אמר הגרמ"א שמשמע ברמב"ן שהוא קול שמתחילתו הוא צורת שבר.

(קובץ דינים או"ח, תקיעות יא הע' כב)

בדברי הרא"ש מובא במשנ"ב סקל"ד במעשה דמגנצא דהתחיל לתקוע ואין הקול עולה יפה ומתחיל לתקוע שנית נחשבת הכל לתקיעה אחת פי' הגרמ"א שזה אף שיש באותו קול שלא עלה יפה צורת שבר וכדו' (דלא כהח"ב).

(קובץ דינים או"ח תקיעות, ברשימות דינים אות א')

סוכה, סוכות ושמח"ת

מחיצות סוכה שנתן ע"ג הגדר ויש ריחוק ג"ט (ברוחב) בין חלק המחיצה שלמטה לחלק שלמעלה דעת הגרמ"א לפסול וכדין סוכה שחקק בה (סוכה ד.) ויש משפת חקק לכותל יותר מג"ט וסבר כן אף שמחוץ הן שוין לא סגי דבעי מחיצות מבפנים

(בית מלא ב סי' קח , והנ"ל עמ"ס עירובין בסיכומי הלכות פ"ח הע' ג')

בהנ"ל- [ובקובץ ישורון ירח האיתנים ובקובץ לא הוסיף הרב מאיר שמואלביץ שהגרמ"א נתן לו עצה להניח דיקט באלכסון מאמצע המדרגה עד הדופן וכעין תל המתלקט באופן שיתמעט רוחב המדרגה מג"ט ושפיר מצרף הכל לדופן א', וסגי להניח בדופן א' בכולו ובדופן שכנגדו בז"ט דהוי סוכה העשוי' כמבוי ובדופן האמצעית צריך ליתנו בשיעור עומ"ר באופן שיהי' עירובין לא' מהדפנות דאז איכא ג' דפנות והשאר כשר מדין פסל ועי"ש מש"כ עוד בזה]

העושה סוכה ברה"ר כמין מבוי ולחי דלא מהני לשבת דאתו רבים ומבטלי מחיצה אבל אם עשה עם פס ד' וצוה"פ דמהני לסוכה יל"ע אי נימא מיגו דהו דופן לסוכה הוי דופן לשבת.

ואמר הגרמ"א דלא שייך לומר בכה"ג מיגו דכיון שאתו רבים ומבטלי מחיצה הם מבטלים את המחיצה שנעשית ע"י מיגו ואין יכול להיות כאן רה"י.

(מאסף תורני היכלא א' הרב ניסן שלמה קפלן עמ' רצד)

במתני' ושחמתה מרובה מצילתה פסולה, ופירש"י דהמועט בטל ברוב והרי הוא כמי שאינו וע"ש הסכך קרוי סוכה, ותמיה למה לן להא דמיעוט הצל בטל ברוב וכמי שאינו הרי כיון דהתורה הצריכה סיכוך וצריך שיהא כל הסוכה או רוב מסוככת א"כ כשיש רוב חמה בסוכה אינה מסוככת, ועוד יש לתמוה מה דין ביטול ברוב שייך כאן, הא ליכא כלל תערובות ועיין.

(יחלק שלל ד' אות קעט. ועי' מה שהאריך בזה מרן רה"י הגרד"א בכתביו עמ"ס סוכה)

בליל שמח"ת תשס"ג בביהכ"נ פרושים שבבתי ורשא נגשו כמה אברכים בני חו"ל להגרמ"א ושאלוהו אם מותר להם לרקוד עכשיו עם הציבור בשמח"ת של בני א"י (דהא ריקוד ביו"ט היא שבות ומשום כבוד התורה התירו אבל שמא זה רק ביום שמח"ת), והורה להם הגרמ"א להיתר משום שההיתר לרקוד בשמח"ת אינו משום היום המיוחד שנקרא שמח"ת אלא משום שרוקדין לכבוד התורה וכיון שהריקודים הם לכבוד התורה מותר להם להצטרף, והביא להם סמך מהא דאצל מרן הגרי"ז רקדו פעמיים בשנה פורים, ושמח"ת, והנה בפורים מיד כשפנה היום הפסיקו מלרקוד משא"כ בשמח"ת המשיכו הריקודים אף שכבר הי' מוצאי שמח"ת(?), הרי דפורים תלוי בהיום משא"כ שמח"ת כל עוד שרוקדים לכבוד התורה הוי שמחה של מצוה ולכן מה איכפ"ל שכבר מוצאי שמח"ת ע"כ.

ושאלוהו אם גם מרן הגרי"ז רקד והשיב הגרמ"א הגרי"ז הי' אדם חולה, והגדיר להם בזה"ל "החזו"א הי' אדם חלש, והגרי"ז הי' אדם חולה" עכ"ל של מרן רבינו הגאון הגדול ר' מנדל אטיק צוקללה"ה.

(לאיש שלום, הל' לולב סימן א', וע"ש שהאריך ביסוד זה בסימנים שלאחריו)

הגרמ"א אמר שמרן הגרי"ז החמיר ופסל סוכה שסיככה קטן

(נתיבות אדם ב' סימן כה אות לה. וקובץ קול התורה - ס הרב מתתיהו דייטש אות ו')

המחבר סי' תרל"א סעיף א' פסק כרש"י שצריך רוב צל למטה ואילו בסעי' ב' כתב אם ברוב ממנה צלטה מרובה שני משהוין ובמיעוט ממנה חמתה מרובה משהו בענין שאם נצרף כל הסוכה יהיה צלטה מרובה משהו כשרה, והרי ברור שאם יש רק משהו יותר מלמעלה עדיין יהיה למטה רוב חמה וכיצד יתכן להכשיר סוכה זו, ותי' הגרמ"א שאף בסכך יש דין של מחיצות ורוב כשר משא"כ בשווים וצ"ע.

(גליונות עומקא דפרשה תש"ע גליון ערב סוכות תשע"א מהרב יחיאל יעקב הכהן ארנטריו)

בענין פסול תקרה:

סוכה טו. במתני' מפקפק או נוטל אחת מבינתים עי"ש וכ"פ בשו"ע תרל"א ס"ט (ואי"צ תרוייהו) והרא"ש סי' טו פי' דאירי דקבוע במסמרים וכ"ה במחבר שם דאף בקבוע במסמרים סגי בנטילה אחת מבינתים, וצ"ב דמ"מ הנשארים תקועים במסמרים והו"ל סכך פסול שפוסל בד"ט, ובתרומה"ד סי' פט הוכיח מזה דתלשו ולבסוף חברו אין בהן פסול מחובר והובא בב"י אבל מ"מ יל"ע דתפסול דהו"ל סכך קבוע ולשי' התוס' בסוגיין לא מיתכשרא עד דעביד ליה עראי, ומזה הוכיח הגרמ"א דהפסול קבע בסכך אינה פסלות בסכך אלא פסלות בכל הסוכה דסוכה שסככה נעשית בקבע לאו שם סוכה עליה אבל אינו נידון כל נסר ונסר בפנ"ע אלא דוקא כשהמסמרים קבועי' בכל הסכך אזי נפסל הסוכה ולא דמי לדינא דהמרדכי בשם ר"ת דפסל סוכה כשאין גשמים יורדין לתוכה והובא להלכה במשנ"ב תרל"א סק"ה דאם יש סכך מעובה ד"ט ביחד סכך פסול מיקרי, דדוקא בדינא דר"ת הוי דין בסכך דצריך לעשותה לצל ולא לדירת בית וכל שאין הגשמים יורדין לתוכה נמצא שסכך זה סכך פסול הוא משא"כ בדינא דהתוס' דקבע הוי פסלות בסוכה דהסכך נעשית קבע אבל כל סכך וסכך בפנ"ע אין בו שם פסול (ולכן אי"ב פסול דד"ט ודו"ק)

(קובץ פעלים לתורה יט, הגר"ש סעמיועלס שליט"א אות ב' ועי"ש שהאריך עוד בזה)

סוכה ג: היתה גבוה מעשרים והוצין יורדין וכו' ויל"ע לשי' הר"י בתוס' עירובין ג. (עי"ש מח' ר"ת ור"י בפי' סוגיין) דל"ש הוצין מסכך א"כ אמאי נקט אב"י בסמוך גבי הוצין יורדין לתוך י' הוצין ולא בסכך ממש דאם חלקו נכנס תוך עשרה ואותו החלק הוי חממ"צ דכשרה, וי"ל דנהי דכאשר התחתיו חממ"צ אינו מכשיר הסוכה היינו משום דליכא שיעור הראוי להכשר סוכה אבל לענין מיעוט ודאי ימעט כיון דסו"ס הוא תחילת הסכך והקירוי ומש"ה לא ס"ד דאב"י להכשיר כ"א בהוצין, אמנם העיר הגרמ"א דברש"י א"א לומר כן דהוא כתב דאב"י למד דינו מהוצין יורדין לתוך ד' וא"כ אין להביא משם ראי' כלל.

(שיעורי סוכה (מילר) סי' טז)

סיכוך בזכוכית:

הפרמ"ג במשב"ז תרסט סוף סק"א נסתפק אם זכוכית כשרה לסכך דחשיב גידולי קרקע ואינה מק"ט ואמר הגרמ"א שהי' נוכח בשעה ששאלו למרן הגרי"ז דמ"מ תיפסל מדין חמתה מרובה מצילתה וענה הגרי"ז דמ"מ יש סכך והק' הגרמ"א להגרי"ז דמ"מ אין כאן צל ובדף ח: מבוא' דבעי' עשיית הסוכה לשם צל והכשיר הגרי"ז דקצת צל מיהא איכא ומקצת צל נמי סגי (ורא' משו"ע תלג ס"א ובמג"א סק"ד דאסור לבדוק כנגד החלון עי"ש ומשמע דעושה קצת צל), והקשה הגר"א ב' פינקל זצ"ל להגרמ"א דמבואר כבר כן בתוס' בדף ב: דהטעם דלר' זירא סוכה שהיא רחבה יותר מד"א על ד"א כשרה אף אם היא גבוהה למעלה מכל' הוא משום דקים להו לרבנן דאפי' בגובה אלף אי אפשר שלא יהא כאן צל סכך פורתא אם היא רחבה יותר מד"א

וביאר בזה בגליון מהרש"א דמה שכתבו התוס' דסגי בצל פורתא אין כונתם דסגי במה שיש צל במקצת הסוכה אלא כוונתם לצל פורתא באיכות דאע"פ שאין הסכך עושה צל גמור מ"מ סגי במה שהוא ממעט במקצת את חום השמש, הרי דמבואר בתוס' יסוד הנ"ל ומה תוספות חידוש יש בדברי הגרי"ז, והשיב הגרמ"א דאף לפי משנת"ב דכוונת התוס' לצל פורתא באיכות מ"מ כ"ד התוס' לא נאמרו אלא כלפי דין צל דר' זירא דבעינן שיהא הסכך ראוי לעשות צל בסוכה עצמה אבל כלפי עיקר הדין חמתה מרובה מצילתה דמתני' ודאי דבעינן צל גמור ולא סגי בצל פורתא באיכות ובזה חידש הגרי"ז דמ"מ כלפי הדין המבואר בדף ח: דבעינן שיהא עשיית הסוכה לשם צל נמי סגי בצל פורתא באיכות ולא בעינן צל גמור (ולכן לא תי' הגרי"ז כן על קושיית הראשון ודו"ק)

(שיעורי רבי אליהו ברוך - סוכה דף ב: בגדר צל פורתא אות ג'. ויסוד הדברים מובאים גם באמרות אברהם מצוות ומועדים ח"א שער ד' סימן ד', ובספר פנקס רש"י סוכה א' דף ט: בביאורים)

סוכה כח. ראשו ורובו וכו', ויש להסתפק בשני סוכות גדולות הסמוכות זו לזו ויושב באמצע ואין ראשו ורובו בשום סוכה אם יוצא יד"ח, אי נימא דלמעשה הרי יושב בתוך סוכה ואין שום חלק בגוף שיושב חוץ לסוכה או נימא דכיון דאינו יושב ראשו ורובו בסוכה אחת לא יצא יד"ח ואמר הגרמ"א דרבינו הגר"ח כבר נסתפק בזה ואמר בזה הכרעה ונשכחה הכרעתו בזה.

(שירת המועדים - סוכות סימן ח' ועי"ש מש"כ עוד בזה)

חנוכה ופורים

מלשון השו"ע תרע"א סעיף ז' משמע שטפח הסמוך הוא רק למצוה אבל במשנ"ב סקל"א כתב שאם ירחיקנה להלן מן הפתח אינו ניכר שבעה"ב הניחה שם ומשמע שלא יצא, ודעת הגרמ"א שהוא לעיכובא שהרי תקנת חז"ל היא טפח הסמוך לפתח ולא יותר.

(קונטרס נרות חנוכה לרב מאיר סנדר אות ט')

חיוב י"ד למוקפים כשחל ט"ו בשב"ק:

כשחל פורים דמוקפים בשב"ק לכאו' עיקר יום הפורים הוא ט"ו ואין דין קריאת המגילה בי"ד אלא משום דגזרו שלא לקרות בשבת וא"כ למה דנמצא בירושלמי דאפשר ליפטר מב' הפורים באופן דנמצא בכרך בי"ד ובעיר בט"ו כן הוא אף בכה"ג וא"כ בני ירושלים שיצאו ממקומם לפרזים לשבת אע"פ שהיו בכרך בי"ד לית להו חיוב קריאת המגילה כלל ג"כ לבד ממה שנפטרים עה"נ וקריאה"ת בשבת ומחיוב סעודה ביום א' ואם ברך על הקריאה ביום א' תהא ברכתו לבטלה (אם בדעתו להשהות לשהות בפרזים בט"ו) אבל יש שר"ל שבשנה כזו הוה חיוב אחד על הפרזים ועל המוקפים וחיוב זה חל בי"ד בכל העולם ואין קשר בין חיוב יום הפורים גופי' לחיוב קריאת הנמגילה, וכשנשאל ע"כ הגרמ"א השיב דלכאו' חיוב נפרד הוא (כצד א') אלא שלמעשה אינו רוצה להורות ושישאלו לבעל החו"ב חו"ד בזה.

(קובץ תבונות א - 02 מהגר"ח גריינמן זצ"ל ועי"ש דעתו בזה)

דעת הגרמ"א דבחור בישיבה שחוזר לביתו חשיב כעיקר דירתו (ולכן אם לומד בב"ב וחוזר לירושלים חייב לקרוא בט"ו בברכה (וכן נוטה דעת הגר"י בויאר זצ"ל)

(קובץ דינים או"ח, פורים מז הע' ע"א)

בן כרך שיצא בליל ט"ו אחר כניסת הלילה נפטר מט"ו לשי' המשנ"ב (שתלי' בתחילת יום), וקשה דבגמ' מבואר דטעמא דבן עיר שיצא מעירו נפקע מחיוב י"ד משום שנעשה מוקף וזהו החילוק בין אם דעתו לחזור קודם האיר היום דט"ו שאז נעשה למוקף בן יומו ונפטר מחיוב י"ד, וא"כ הכא שיצא בט"ו ואינו נעשה לפרוז בן יומו במה שהוא בעיר במה נפטר מחיוב ט"ו, ותי' הגרמ"א דמוקף שיצא מהכרך אי"צ לשם פרוז בן יומו לפוטרו מט"ו דסגי במה שאינו נחשב למוקף וכבר נפטר בזה מחיוב דט"ו דחיוב דמוקף הוא רק משום שהוא שייך לכרך משא"כ פרוז שאי"צ שיהא עליו שם פרוז כדי לחייבו בי"ד דסתם חיוב קריאת המגילה הוא בי"ד ובזה אינו נפטר אא"כ חל עליו שם מוקף ולכן דינו כנ"ל.

(קובץ דינים או"ח, פורים דבשלמות למקורות אות ב' ועיי"ש עוד. ויסוד זה מובא בכתבי מרן רה"י שליט"א עמ"ס מגילה בארוכה)

העיד הגרמ"א שגבעת שאול של פעם היתה ברצף של בתים אל העבר השני בסביבות שכונת רוממה ומיקום התחנה המרכזית ובתי ליפּתא והסביבה וממילא היתה מחוברת אל רצף הבתים שמהעיר העתיקה (ודינו הי' בט"ו) אלא שבסלילת הכבישים (בכניסה לירושלים) נפסק אותו החיבור.

(קיצור הלכות פורים המציות, מדור קריאת המגילה בשכונת רמות וכו', אות יז)

יו"ד ח"א

במתני' טיפת חלב שנפלה על החתיכה אם יש בה בנותן טעם אסור ומבוא' בתוס' שמיירי בחתיכה שנפלה חוץ לרוטב ולכן מפעפע רק באותה חתיכה עי"ש וכתב הר"ן דאע"ג דחום של צלי אינו אסור אלא כדי קליפה מ"מ בחתיכה זו כיון שעומדת בקדירה מתוך שיש בה הבל ולחות האיסור מתפשט בכל החתיכה, והש"ך סימן צ"ב סק"א הביא דברי הר"ן וכתב שהנ"מ באיסור צלול אבל בדבר גוש שנפל על החתיכה אינו אסור אלא כדי נטילה (ולכן אינו כונת דברי הטור בסי' קה), עכ"פ מבואר שחתיכה שמחוץ לרוטב דינו כצלי חוץ מלענין שאם נפל עליו דבר צלול שמתערב בכל החתיכה, ויל"א שבשו"ע סימן קה ס"ד מבואר שחתיכה שנפלה על חתיכה שמחוץ לרוטב וניער או כיסה הקדירה או לר"י גם אם נפלה על חתיכה שמקצתה ברוטב מתערב הטעם בכל הקדירה ומשמע שצריך לשער כנגד כל החתיכה דומי' דניער או כיסה וקשה שתהא די' לשער רק כנגד כדי נטילה מן האיסור כיון שחתיכה שבחוץ דינו כצלי והגרעק"א (בחי' צו:) הוכיח שגם בחתיכה אחת מצד לצד אינו מפעפע יותר מכדי נטילה נמצא שבאיסור עצמו לא מפעפע מצד לצד וצ"ע, ואמר הגרמ"א שלענין זה מהני הבל ולחות שתת החתיכה כל טעמה ע"כ (ולכן מתפשט הטעם יותר מכדי נטילה ודו"ק)

(קובץ מעייני הישועה, הרב דוד היימליך בענין הבל ולחות הקדירה, ועיי"ש מה שהאריך עוד בזה)

הגרמ"א אמר דמסתברא דעופות בזמנינו לא חשיבי כדבר שבמנין (לענין שאינו בטל לעולם) מאחר דנמכר לפי משקל וכל כי האי ל"ה דבר שבמנין.

(בית מלא א' סי' ה' אות ח' ועיי"ש מה שדן בזה)

וכן דברים שבעצמותם אין בהם חשיבות מיהו ע"י שנארזו יחד במשקל מסויים נמכרים הם עתה א' לפני מנין (כגון סוכר, ממתקים, בקבוקי יין וכדו') אם חשיבי דבר שבמנין או עדיין נחשבים כדבר שבמשקל דן הגרמ"א הרבה בזה ואמר דיתכן דהוה כדבר שבמנין מיהו לא הכריע בדבר.
(שם וע"ש מה שדן בזה עוד)

הגרמ"א הביא כמה עופות לר' משה ברנדסדורפר שליט"א לבדוק נמצא באחד מהן גידים קרושים ושאל להגרמ"א אם חושש לדברי הפרמ"ג שמחמיר בביצים קרושים והשיב שאינו חושש לזה כי גם מרן הגרי"ז לא הי' חושש לזה.

(היכל הוראה ח"א הוראה צז)

הגרמ"א לא רצה לאכול עופות מלול שהיו בו יותר מעשר אחוז טריפות בצומת הגידין משום שלאחר שנצרר בדיקה ע"פ דין ואין אנו בקיאים כמש"כ הרמ"א לכן גם בעופות בריאים מאותו לול שראינו מול עינינו את כל גידיהם לא רצה לסמוך.

(צומת המבוכה סימן ח')

הגרמ"א אמר דהטעם שאפשר להקל בשתיית חלב אף שמעורב מהרבה בהמות ויש סיכוי (סטאטיסטיק בלע"ז) שבין כו"כ בהמות ודאי יש בהמה טריפה דאין סיכויים ע"פ מציאות העולם עושה דין רוב אע"ג דהו"ל כאומדנא דמוכח וקרוב לודאי ממש ודו"ק.

(ישועות כהן – קו התאריך סימן פח סק"ד אות ג')

רבית

משקיע בשוויץ שרכש שם בנין ומאחר ואסור ע"פ חוק למכור לתושב חוץ הסכים עם תושב שוויץ שירשום הדירה על שמו וכמו"כ ההלוואות יהיו ע"ש ותושב חוץ ישלם הכל, ומכירה בתנאים אלו 20 אחוז ניתן במזומן ושמונים אחוז הלוואה ברבית לטווח ארוך שהבנק ממשכן הדירה לצורך החזר ההלוואה וגובה את פרעון והרבית מדמי ההשכרה. והגרמ"א הציע שהדירה תהא של תושב שוויץ והוא ישכירנו לתושב החוץ שישקיע אצלו הכסף בעיסקא.

(אבן שוהם חו"מ סו"ס קיא)

בש"י הר"י מגאש חו"מ פ"ז סעיף א':

הקצה"ח סי' פז למד בדעת הר"י מגאש דאין יכולים להתפס משכון במקום חוב משום דמשיכה אין מועיל רק לגוף החפץ ולא לשובדים ותמה ע"ז הגרמ"א מיו"ד קע"ב ס"ג כתב הרמ"א דמשכנתא שריא רק כשהשכין לו השדה בשעה שנותן לו מעות אבל נתן לו שדה בחוב קדים אסור וכתב הש"ך שם דטעמא משום פריטא אין נסכא אין כאן וכ"ה בט"ז שם והתם הרי לאו משיכה הוא רק חזקה ולמה לא יכולים לקנות קרקע לשעבדים ומה שייכות יש לפריטי אין כאן נסכא אין כאן וע"כ רצה לבאר דברי הר"י מגאש דכיון דהחוב כבר נגמר דאין שום כסף של חוב לא יכולים לשעבד משכון במקום החוב וזה לא רק דין גרידא במשיכה אלא גם בקרקע לא יכולים לשעבדו למשכון במקום החוב דהא אין על מה לשעבד ועי' בלשון הר"י מגאש.

(אוצרות ירושלים קובץ י' מהגרי"א רבינוביץ שליט"א)

ביאר הגרמ"א דהא דאיתא בגדו"ת שער מו' דיסוד החילוק בין מין א' לב' מינים דזה הוי דרך הלואה ואסור ליתן יותר ואפי' ביש לו ואילו בב' מינים דהוי דרך מו"מ ושרי ביש לו אי"ז משום שכאן מועיל קציצת מקח וכאן לא שהרי דעת הגר"ח (כמבוא' בברכ"ש קידושין סי' ד') דגם במעות מהני קציצת דמבאר שם עיקר דין קציצת רבית דאי"צ לדין שכירת מעות אלא יכול ליקצוץ בעד מנה מאתיים נמצא שכל רבית הוי דרך מו"מ אלא יסוד החילוק הוא דבב' מינים יכול לומר דזקוק יותר למעות מלפרוטטות ולפיכך הוא רוצה (הנותן) בעד כו"כ מעות יותר פרוטטות מערכן האמיתי בשוק ואי"ז עבור הנטר משא"כ באותו מין הרי אין לו נ"מ בין מה שנותן למה שמקבל וע"כ שהתוספת הוא בעד הנטר (ולפי"ז אין נפק"מ אם קצץ לו מין מסוים כשחייב אותו בין יוקר בין יוזל לפי מדה, או שערך הנתינה לפי דמים יפרע לו מאותו מין, דכיון דסו"ס נותן לו ממין אחר דוקא אין התוספת אגר על הנטר אלא דאין מוכן להחליף ולמכור שלו בעד מעות או בעד חפץ אחר אלא ביותר משוויו או להיפך שאינו מוכן ליתן מעותיו בעד חפץ אחר אלא"כ יוסיף לו דכן הוא שוה לו).

(אורי וישעי ב"מ דף מו. ויסוד זה נכתב כמה פעמים בשעורי הגרמ"א על איזהו נשך)

בדין רבית בדרך קנס דאיתא בשו"ע קע"ז סעי' י"ד דמותר עי' בבהגר"א סקל"ה ליקוט ג' דיסוד ההיתר הוא דכיון שאינו מתחייב על כל השנה אלא ברגע א' לא הוי רבית אע"פ שלא הי' מתחייב ברגע ההוא אלא משום שמלוהו כל השנה, וצ"ב מאי שנא מהא דלא ישכור ממנו בפחות דאסור כיון שאינו מפחית אלא משום שהלוהו וה"נ אין הלוה משלם כו"כ עבור רגע ההוא אלא בשביל שהלוהו ונקושת החו"ד בסק"א, וביאר הגרמ"א דלא אמרינן דכשהלוה שוכר ביוקר הוי ר"ק אלא דוקא אם הלוה מתחייב לשכור ממנו ביוקר דנמצא דההלואה מחייבו לשכור ביוקר משא"כ בקנס שאין ההלואה גרידא מחייב להוסיף בשכר שהרי אם יפרע בזמנו לא יתן כלום לכן לא הוי שכר ההלואה אלא אגר מה שממתין לו עוד רגע א', ואפי' לפמש"כ הריטב"א (סה:): דכל שמבטיח ליתן רבית ומקיים דבריו הוי ר"ק ג"כ א"ש דהכא לא הבטיח ליתן שכר עבור ההלואה אלא אם ממתינ עוד רגע ואז משלם עבור הרגע.

(טעם רבית בקו"א סימן יד אות ו)

בדברי התוס' במגילה כז': דמשכן לו בית וכו' יש בו צד מכר, כתב רעק"א בכו"ח לבאר דכיון דעל הצד שימכור נמצא דהמעות שנתן עכשיו הם דמי תשלומי מכר משעה ראשונה ולא היתה כאן הלואה מעולם וכתב דאפשר דאפי' קנין לא בעי' אע"ג דלא אמר מעכשיו כיון דשעבוד המעות קיים ולכן שם מכר עליו ול"ה כמו סאה בסאה ע"כ, ותמה ע"ז הגרמ"א דהרי בצד של ההלואה אין כאן רבית כלל וכל הרבית הוא על צד

המכר דהיינו אם לא ירצה למוכרה א"כ לא יהא שום רבית דהמלוה מקבל מעותיו בלי תוספות וא"כ כל הרבית הוא על צד המכר ואיך יתכן שההיתר הוא דיש צד מכר אם כל הצד איסור הוא הצד מכר וצ"ע.

(יד כהן באמצע, צד אחד ברבית סג, ועי' בשעורי רבינו איזהו נשך מה שהאריך בזה עוד)

בענין נותן לו שכרו כפועל בטל:

ברא"ש סי' מב פי' טעם ההיתר דנותן מעות לחבירו ליקח מהן פירות למחצית שכר (סח). מדלא יהיב טפי לא קרינא ב' לא תשיך היינו דמחצית השכר נוטל המלוה מריוח פקדון ידידי' ולוה לא יהיב מכיסו יותר ממה שקיבל, ויל"ע דהא נותן לו טרחו ואף שאינו נחסר ממון מ"מ פעולתו שוי' ממון ומוחל לו ע"ז ומשמע דטירחא לאו נשך הוא וכ"מ בתורא"ש סט. וז"ל דהכא הקילו טפי שאינו נותן לו יותר ממה שלקח אלא שהוא טורח בשבילו ע"כ, אולם הגרמ"א אמר דאין ראי' וטעם ההיתר הוא דכיון דאפשר דלא ריוח לא חשוב פעולתו ר"ק כמו משכנתא בלא נכיתא לדעת רש"י ותוס' ורא"ש דאינו ר"ק משום דאיכא תיוהא, וגוף פעולתו אף ששוו' ממון לא גריעא מנתינת גוף המשכנתא דנמי שוי' ממון אלא אזלינן בתר הפירות הבאים לבסוף לידי המלוה דאינו ודאין.

(כתית למאור, רבית סימן כד אות ז')

בסוגי' דבתר מעיקרא נתקשו בה רבים דלכאוף יקשה רישא לסיפא דממ"נ אי בתר שווי אזלינן האי חשיב ר"ק בהוקרו וקיימי בכ' בדנקא ואי בתר מדה אזלינן יקשה סיפא להצד דבתר בסוף הוי ר"ק ואמאי והא במדה לא הוסיף כלום, וביאר הגרמ"א דיש לחלק בין הלואה לרבית, דוודאי בהלואה חיובו הוא המדה מיהו לענין רבית אזלינן בתר שוויות וכל שקיבל שוויות טפי הוי רבית, דבהלואה כיון דבפירות דעת בנ"א על המדה הכי קבעינן לה ומיהו עדיין שייך שיהי' איסור רבית של תורה כל שנתרבה ממנו יותר ממה שהלוהו ולענין זה מספק"ל להש"ס איזה זמן קובע דאי בתר מעיקרא שעת ההלואה הוא העיקר ואי באותה שעה הי' שוה יותר חשיב בזה איסור רבית ואי בתר בסוף הסוף הוא הקובע וכל שבסוף ישוה יותר יהי' בזה רבית, ולפי"ז רישא דגמ' דקצץ ק' בקכ' פשיטא מ"ט יהי' בזה איסור רבית דבאותה שעה שוה יותר משא"כ אי בתר בסוף אז' אינו נוטל ממנו יותר שוויית, ובסיפא נמי אי בתר בסוף כיון ששוה אז יותר שפיר הוי ר"ק משא"כ אי בתר מעיקרא נמצא שבשעת ההלואה לא הי' הלואה על יותר נחויות ודו"ק.

(קובץ מעיין התורה מהרב משה לייב לוי אות ט', וע' בשיעורי רבינו פ' איזה נשך מכתבי מרן רה"י שליט"א מש"כ עוד בזה)

רש"י ב"מ עג. יש לו מותר דמהשתא אוקמינהו ברשותי' ואע"ג דלא משיך סאה בסאה לאו רבית קצוצה הוא אלא אבק רבית דרבנן וכי יש לו לא גזור, עכ"ל. והקשה במחנ"א סי' כב דכיון כשהתנה ליתן לו במקום היוקר איכא נשך ותרבית בין בתחלה בין בסוף דזה נותן לו סאה ששוה כאן ד' כדי שיתן לו סאה במקום ששוה ה', ותי' דכיון דאפשר שיוזל במקום היוקר וישוה פחות ממקום שהלוהו אי"ז רבית קצוצה כמש"כ תוס' דף ע' גבי צאן ברזל, והקשה ע"ז הגרמ"א דהרי מבואר בגמ' ס: דאי בתר מעיקרא אזלינן המלוה ק' פרוטות בק"כ הו"ל ר"ק אפי' אם הוזל ובשעת הפרעון שוין הק"כ כמו שהי' שוה הק' בשעת ההלואה וכ"פ בשו"ע קס סעי' כא וכ"ש הכא דגם בשעת הפרעון שוה טפי והוי רבית בתחלה ובסוף דהוה ר"ק לכו"ע דאל"ה ל"ש ר"ק גבי פירות דדלמא יוזל עד שעת פרעון ומקרא מלא דיבר הכתוב נשך אוכל וצ"ע.

(טעם רבית קעג סקל"ו)

בפסיקה על הפירות ליכא רבית מה"ת וכדפרש"י בדף ס. דהוי דרך מכר, והקשה הגרמ"א דלריש לקיש דמעות מד"ת אינם קונות א"כ נמצא דמדאורייתא נתינת דמים בפסיקה על הפירות לאו קנין הוא כלל והוא הלואה גמורה והגם שלא כיונו לשם הלואה לאו בכוונה תליא מילתא ולמה ל"ה רבית דאורייתא וצע"ג.

(נחפה בכסף – איזהו נשך סי' ל' אות א', ועי' בשיעורי רבינו בפרק איזהו נשך מכתבי בנו מרן רה"י שליט"א שביאר היטב כל הענין ולמד מזה יסוד גדול בדיני רבית ופסיקה ע"ש)

לדברי התוס' בדף סב: דמשכנתא בלא נכייטא הוי בתורת זביני אמר הגר"י ברטלר זצ"ל בשם מרן הגרמ"א זצ"ל שלפי"ז מותר אף ליקח רבית שאינה שייכת למשכנתא דע"י הסברא דהוי בתורת זביני חשוב שאין כאן אגר נטר כלל (והגר"ב אמר שאינו נראה) וכ"מ באבנ"ז.

(נחפה בכסף – איזהו נשך סי' נו הע' 598)

יסוד ההיתר דרבית דרך מקח אמר הגר"י ברטלר זצ"ל בשם מרן הגרמ"א דיסוד איסור רבית שייך דוקא כשהקן של המלוה בטוח ואז נטילת הרבית של המלוה בהכרח נידונה כתוספת מלבד הקרן ולכן בדרך מקח שאין הקרן בטוח אין איסור רבית ודו"ק.

(נחפה בכסף – איזהו נשך סימן סג אות ב' ועוד כמה מקומות ונזכר רבות בשעורי רבינו פ' אזה"נ בכתבי מרן רה"י שליט"א)

אמר הגרמ"א ששמע ממרן הגר"ז שמי שזוכה שלא יצטרך ללות בהיתר עיסקא הוא לוקסו"ס.

(קונט' היתר עיסקא כהלכתו במכתב ה')

בדין מכירת צ'ק כשהמוכר לא מקבל אחריות (דאל"כ אסור) דעת הגרמ"א דמ"מ צריך שיהי' קנין שכותב הצ'ק יתחייב לכל מי שיוציא כתב זה, דאם כתיבת הצ'ק ומסירתו גופא אינו קנין להתחייב למוציא כתב זה, אז נמצא שהקונה את הצ'ק מחבירו אינו זוכה קנין לגבות החוב אלא מכח המוכר שהלואה לכותב הצ'ק, והוי כקונה מלוה על פה בפחות דאסור משום שהקונה בא מכח המוכר (שהלואה ללוה) ולא מכח עצמו (דכיון שמעיקרא כשקנה החוב מחבירו לא קנה כלום לכן אינו אלא כמלוה מעותיו לחבירו ע"מ שלאח"כ יחזיר לו יותר והוי רבית).

(קיצור דיני רבית המצויים, קונטרס אחרון פרק ט' דין א')

ע"ד פריטת צ'קים בתוספת דמים שיש שהתירו שהתוספת הוא עבור הטירחא והגרמ"א העיר לאסור מדברי המרדכי אות שטז בבחור ללמד את בנו (ונפסק בשו"ע סי' קעז סי"ג ורמ"א קסב סי"ג).

(אוצרות ירושלים קובץ טו ועיי"ש שהגר"ש מייזליש כתב כן רק בצ'ק מאוחר דמוכח בכוונתו על המתנה אבל מהגרמ"ל לוי שם משמע שאסר אף בהגיע זמן הפרטתו ועי', ובקובץ עץ חיים לב הביא הרב יואל שמואל רעטעק איסור הנ"ל בשם רבינו אבל ביאר טעם איסורו מטעמא אחרא בדרך אפשר עיי"ש).

גמ"ח הלואות שפועל באופן כזה, שהגמ"ח מאסף מהרבה מאנשי המשפחה צ'קים דחויים שבכל חודש יתנו כך וכך ועד גמר שתי שנים יצטבר לסכך \$10,000 והגמ"ח דורש שמקודם יתחילו המשפחה לשלם לתוך קופת הגמ"ח שש חדשים שעולה לסך של \$2,500 ורק לאחר מכן נותנים הלואה של \$10,000, וטען הגרמ"א שעוברים על איסור הלויני ואלוך, (והגמ"ח תיקן זאת כשהעיר להם ע"ז ואומרים לכל הלויים שהם לא דורשים הכסף לעצמם כנשכס כל חודש אלא שיכולים לבוא ליקח מיד את הכסף ביום שנכנס ונמצא שלא מחזירים הלואה תמורת הכסף שקבלו בהלואה מתחילה שגם אם הלויים באים מיד ליקח מהם הכסף מיד כשנכנס כל חודש ג"כ נותנים ההלואה).

(קונט' דיני רבית המצויים, קו"א פרק יא דין ד' ועיי"ש מש"כ להעיר גם באופן כזה ומה שהביא עוד מהגרמ"א)

בח' הגר"ח () בביאור שי' הרמב"ם לחלק בין בית לחצר מבואר דנידון הרבית בבתי ערי חומה הוא על אכילת הפירות והיינו משום דכלפי הבית לא חל המקח מעולם והבית חוזר ממילא ורק לגבי הפירות שייך לדון דמחמת ביטול המקח נמצא שאכילת הפירות היה בגדר רבית, והק' ע"ז הגרמ"א דלפי"ד הגר"ז בערכין דהבית היה קנוי ללוקח וצריך המוכר לחזור ולקנות את הבית ע"כ דאי"ז ביטול מקח למפרע אלא הבית של הלוקח לגמרי וא"כ נמצא שאכל הפירות משלו ול"ש לדון רבית על אכילת פירות, אולם הוכיח הגרמ"א מהריטב"א דביאר הדין של את ונוולא בגוני שהתנו שהלוקח יצטרך לחזור ולמכור את הקרקע ונמצא דהתם נמי ל"ה בגדר ביטול מקח למפרע, ואעפ"כ ביאר הריטב"א דהרבית היא אכילת הפירות, ומבוא' דגם בגוני דמקח הבית קיים כיון שירדה תורה לסוף דעתו שלאדם שיתבטל המקח כדביאר הריטב"א שפיר שייך לדון על אכילת הפירות בתורת אכילת רבית.

(שמעתתא דרבית סימן מ' אות ז', וכ"ז מובא בשיעורי רבינו בפי' אזיה"נ מכתבי בנו מרן רה"י שליט"א)

נדה

הקשה הגרמ"א דבגוני דרשב"א דיש לה ווסת לימים וקפיצות בהא נחשבת מסולקת עד הוסת וכונתו דאף אי אמרינן דלא כה"ד דלא נקבע סילוק מאחר דראיותי' אינם מכח סדר אמרי' דאף סילק אין כאן אבל כל שראיותי' בכח וסת של הימים וקפיצות א"כ נחשבת מסולקת עד אותן הימים ואמאי כ' הרשב"א שחוששת לעו"ב, ותי' דמבואר דהא דאין חוששין בוסת דל"ה לעו"ב לא משום דמסולקת אלא משום דיש לה זמן לראות.

(באורי עינים נדה בסוגי' דעונה בינונית אות ט')

וסת הקפיצות בין מורכב בין שאינו מורכב דלכא' אינה מסולקת דהא צריך להיות לה ראי' בלא קפיצות ואי בעי' לדי' שעתה דתהא מסולקת א"כ א"ל דהא די' שעתה ואמר הגרמ"א דיש בזה די' שעתה בוסת הקפיצות המורכב ואף דבעי' לכם סילוק דכמש"כ התה"ד דאפשר דיש סילוק שאינה רואה בפחות מכו"כ ימים דכה"ג שראיותי' מסודרות בכח וסת בודאי נקבע הסילוק שאינה רואה בפחות ורק כשהראיות בלא כח וסת בזה אפשר דאין נקבע הסילוק ומ"מ נפ"מ בקפיצות בלא ימים או דאכילת שום אי אמרי' דיה שעתה

(שם ס:)

הגרמ"א שאל את החזו"א זצ"ל הלכה למעשה באשה שראתה כ"ז כ"ח כ"ט לימי החודש ונעשה וסת הדילוג האם צריכה לחשוש בחודש הבא ליום א' ב' והלאה או אפשר דחודש הבא אין שייך לדילוג של החודש הקודם ונעשה עכשיו סדר חדש אין לה קביעות לדלק לחודש הבא ודן החזו"א בזה ואמר דהוסיף נגמר ואין לה עתה מה לחוש עוד לחודש הבא.

(דרך ישראל סימן ח' הוספות לבירורי הלכה - אייזנשטיין קפט סעיף ה', וכ"ה במנחת אלימלך נדה א' סי' קפט ענף ד' אות א', וכן בקובץ תפארת מרדכי הרב שמואל הלוי חסיד אות ז')

אחד שאל להגרמ"א דאם נחמיר דאשה קובעת וסת בב' פעמים סתום ושלישי פתוח א"כ אין לך אשה שלא יהא לה וסת קבוע דכל הפלגה שתראה כגון עשרים ושבע, דראי' ראשונה הי' בשב"ק ראי' שני אחר כ"ז יום שהוא ביום החמישי ועכשיו בראי' שלישית אם תראה ביום ג' קבעה וסת השבוע בדילוג לפנים ד' יום וא"כ אף אם לא תראה בתחילת ראיית ביום ג' כל שתרא' ביום ג' אחר ד' שבועות מתוך מעין פתוח קבעה וסת לחומרא, וא"כ נשים שרואות בדרך כלל כמה ימים א"כ אם תראה בפעם שלישי ביום השבת או ביום ראשון ושני ודאי תמשיך ראייתה עד יום ג' ותקבע וסת ואשה שרואה ה' או ו' ימים כמעט בכל אופן תקבע והרגילה ז' ימים לעולם תקבע וסת וכן אם תחשב בכל וסת שיהי' בעולם יהי' לה קביעות וסת לשבוע בדילוג וזה תמוה, ואמר הגרמ"א בשם הגר"י בויאר זצ"ל דבכה"ג ליכא דין קביעות ע"י מעין פתוח והטעם בזה דהא דאשה קובעת ע"י סתום סתום פתוח מבואר בראשונים דכיון דהתחילה כבר ב' פעמים לראות ע"י מעין סתום וניכר שיש לה נטי' לוסת זה וע"כ מצרפים בפעם שלישי לקבוע אף ע"י מעין פתוח, אבל כאן דכל ב' פעמים שרואה ויש כאן הפלגה יש כאן התחלה לוסת השבוע ע"כ אין כאן נטי' לוסת השבוע דהרי בכל אופן שתראה יהי' לה כן וע"כ אין השלישי יכול לקבוע במעין פתוח וע"כ בסתום סתום פתוח אין קובעת וסת השבוע בדילוג ודו"ק.

(בירורי הלכה שם ס"ו, ובשיעורים בהל' נדה סי' קפט סעיף ו')

בדברי הש"ך סי' קצו ס"ב ונ"ל דנפק"מ להיכא דחזרה וראתה בתוך ימי הספירה דכיון שלא ראתה רק יום אחד בימי הספירה בדיקה שחרית לא מהני אפי' בדיעבד אבל לא ראתה רק כתם אפשר להקל דין בימי הספירה בין בתחילה ע"כ ובחו"ב נתקשה בדברי הש"ך דלמה מחמיר בנתקלקלה בימי ספירתה והרי כבר אינו יום ראשון שראתה ולכן כתב דבמקום הדחק יש להקל בזה והגרמ"א טען ע"ז שהרי הש"ך כתב כן להחמיר בזה אלא דדבריו צ"ב ע"כ.

(בירורי הלכה קצו סעי' ד')

אחד שאל להגרמ"א מנין להם לטור ושו"ע לומר חידוש זה דאם לא בדקה כל ז' ובדקה בשמיני לא מהני לעשות שמיני שבעי, הרי בגמ' ובראשונים לא מצאנו דיש דין דעת בספירה ואמר הגרמ"א דיש ראי' מגמ'

דאמרו דשמיני לא מהני (אמנם בגמ' מיירי לר' חנינא דס"ל דבעינן תחילתן וסופן ובזה לא מהני ראשון ושמיני ועי')

(בירורי הלכה קצו סעי' ה')

עוד בהנ"ל-הגרמ"א לא הסכים לומר דהמעיל צדקה מודה דכל שעדיין לא גמרה ז' נקיים יכולה להחליט להוסיף עוד יום ובזה ליכא חסרון של דעת בספירה ורק כשכבר עברה ז' ימים ובאה עכשיו לעשות שמיני שביעי בזה יש חסרון של דעת בספירה ומתורץ קו' הלחם שמלה, דודאי שמיני בכל אופן לא מהני.

(שם)

בב"י ס' קצו סעי' יב למד בדברי הסמ"ג דאם טעתה וטבלה בליל שביעי ושמשה ביום שביעי אמרינן מקצת היום ככולו ולא איכפ"ל מה שפולטת ומהני לה טבילתה שטבלה בליל שביעי, וצ"ב דהא וודאי לא בדקה ביום שביעי לפני שמשה דהרי לפי דעתה טבלה בזמנה ולמה תבדוק ביום שהוא יום שמיני לפי חשבונה וא"כ האיך מהני לה טבילתה והרי קי"ל דאין להקל תחילתן ולא בדקה בסופן.

ואמר הגרמ"א דאפשר דתעשה עכשיו הבדיקה דהוא עדיין ביום השביעי ואף דכבר פולטת סותרת ואינה כבר זמן בדיקה והוא כבודקת בשמיני אמר הגרמ"א דבדיקה עיקרה לבדוק מדם ואף דכבר היא אחר הספירה מ"מ דכיון דאם תראה דם סותרת למפרע הספירה וע"כ שפיר מהני הבדיקה וחשיב בדיקה בזמן ספירה דהבדיקה מברר שאי"כ סתירה.

(בירורי הלכה קצו סעי' יא)

קצח סעיף א' ברמ"א ולכתחילה לא תטבול אפי' בדברים שאין חוצצין, והק' האחרונים דכל פעם רובו שאינו מקפיד כיון דחכמים אסרו יחשב קפידא והוא רובו המקפיד ואסור מה"ת ועכ"פ ארמ"א ודאי צ"ע דכיון שיש כאן קפידה על מיעוט זה יחשב חציצה כמיעוט כמקפיד, ואחד שאל זאת להגרמ"א ולא הי' לו פנאי לדון בזה ורק אמר דזה ודאי אין יכול להיות דזה יחשב מיעוט המקפיד דודאי הרמ"א לא בא כאן לגרע לנו הלכות חציצה (שהרי בא לתקן שלא ניכשל בה"ל חציצה ולכן הצריך להסיר גם מיעוט שאינו מקפיד)

(בירורי הלכה קצח סעי' א')

באופן שבדקו ב' נשים בעד א' ומצאו עלי' דם וכן בבדקו כ"א בעד ונתערבו ונמצא דם על א' מהן מבואר בכ"מ וכן משמע בתרומות הדשן י"ד א' דשניהם טמאים מספק ולא שייך לאוקים בכה"ג אחזקת טהרה דודאי דם מאשה קאתי ולא מהני לתלות בחברתה דכיון דלתרווייהו יש חזקת טהרה א"כ הי' מינייהו מפקת (ול"ד לשוק של טבחים ודו"ק).

אמנם יש להקשות ע"ד מד' התוס' נדה ב. ד"ה והלל, דכתבו שם דלא גמרינן מסוטה דבר שא"א להיות אמת והקשו התוס' אמאי מטהרין ב' שהלכו בב' שבילין א"נ בההיא דריש שני נזירים (נז). דא"ל אחד ראיתי מכם א' שנטמא ואיני יודע איזה מכם, מביאים קרבן טומאה וקרבן טהרה והק' הש"ס אמאי לא מייתי תרווייהו קרבן טהרה כדון ספק טומאה ברה"ר טהור ותי' דלאו מסוטה גמרינן התם אלא דמוקמינן כ"א בחזקת טהרה ע"כ, והרי התם נמי ודאי אחד טמא והיכי מוקמינן התם אחזקת טהרה ומ"ש מנידון דידן, ואמר הגרמ"א לחלק דבאמת בעד א' שבדקה בה א' מב' נשים בזה דמי לב' שבילין ולראיתי א' מכם שנטמא דמוקמינן אחזקת טהרה, אבל כשב' נשים בדקו בעד א' ונמצא עלי' דם בזה לא מוקמינן אחזקת טהרה כיון דאיתרע חזקת א' מהן בוודאי ועי'.

(זכרון ברוך, הרב שמעון מייזליש אות ו' ועיי"ש שהאריך בביאור הדברים. וכ"כ הנ"ל בקובץ מעיין התורה אות ו').

אשה שיש לה וסת לד' לחודש ועקרתן ב' פעמים ופעם שלישי נמשך מב' לחודש עד ד' לחודש חזרה לוסתה וצריכה ג' עקירות חדשות לוסת, ואמר הגרמ"א דפשיטא דאפי' נעקר הוסת ג' פעמים ואח"כ נמשך לד' לחודש חזר הוסת למקומה ויש לה ו' חששות דכיון דיכול לקבוע ע"י ס"פ ג"כ חוזר לוסתה הוי'.

ועוד אמר דמשום האי דינא דבעי' למנות ל' מן ט', כ"ה מן ל' וזה עיקר דלא כהב"ח דס"ס הוי' ספיקא דדוחק גדול הוא דלישנא דגמ' דקובעת משמע דודאי הי' נראה לו דס"פ רק בנפסק (דאל"כ קשי' מן הידוע דמונין מהתחלה).

עוד אמר הגרמ"א דיש ס"פ דוסת השבוע ולכן ראתה ביום א' בשבוע ואחרי ד' שבועות ביום א' דהיינו הפלגת כט ובפעם הבא ראתה בשב"ק ונמשך אי נפסק והתחיל ביום א' יש לה וסת קבוע ליום א' מדין ס"פ.

(זכרון ברוך ונפתלי לובצקי אות ז'. ועי' לקמן מנפת צופים בסוגי' דוסת בימי זיבה בד"ה אשה)

כהנ"ל -אשה שיש לה וסת לד' לחודש ונעקר הד' לחודש ג"פ ובעם השישי ראתה ב' לחודש ונמשך לד' לחודש דעת הגרמ"א דחוזרת לוסתה מיקרי אי נקבע הי' ע"י ס"פ (ודעת הגרמ"א דבנמשך לא מיקרי חוזרת לוסתה רק אי נפסק והתחיל פעם חדש בד' לחודש) ג"כ חוזר לוסתה כ"ש מן ש' הרמב"ן בחידושים (ולהלכה לא פסק כן הרמב"ן) דכ' מן כ' חוזר לוסתה ודו"ק.

(נפת צופים סוגי' דוסת בימי זיבה סימן ג' אות יד. ובסוגי' דס"פ סימן ט' אות יד)

בדברי התורא"ש דמגמ' פ' הרואה כתם מוכח דבכתם שכנגד התורפה טומאה מה"ת ביאר הגרמ"א דהיינו מפני שהסיבה שהתם הוא נידון רק בטומאה דרבנן היינו מפני היותו כתם לח או מפני שמירי באופן שהוברר לה שהדם בא שלא ע"י הרגשה, אך בנידון שבדקה בלילה בעד הבדוק לה וטחתו בירכה ולמחר מצאה דם על הירך אשר מפשיטות טבע הדברים משמע שהכתם כבר נתייבש והרי אתמול בלילה בדקה עצמה ושפיר מסתברא למימר דאז בא הדם מפני שחזקת דם שבא בהרגשה ולכן טמאה מה"ת.

(זכרון ברוך, הרב דוד יונה וייס אות יג. וע"ש באורך)

במקוה שנמצאת בו מגבת אחת שהיתה בחזקת נקי' עם דם ואין ידוע איזה אשה נתנגבה במגבת זו יל"ע אם מספק מטמאין כל הנשים כדין ג' נשים שלבשו חלוק ונמצא כתם או"ד מטהרין מספק, והנה להש"ך סי' קצ סעי' כה וסמ"ט דס"ל דבבאו לישאל בזא"ז מטהרין כל הנשים שפיר יש להתיר בנידו"ד, אבל להסד"ט והחזו"א דאין מטהרין כיון דהו"ל כבאה לישאל עלי' ועל חברתה יל"ע, ואמר הגרמ"א דיש לחלק דהנ"מ כשלבשו כולם החלוק ויש כאן דין כתם לגבי כאו"א וכל הנידון להתיר הוא מדין תלי' בחברתה, אולם בנידו"ד כל אשה בספק כתם דמאן יימר דלבשה החלוק יש לטהר מספק דטומאת כתם היינו כשנמצא בבגדי' או בבשרה והכתם ודאי שייך לאשה רק יש צד דאתי מעלמא אבל כשיש ספק בעיקר הכתם אם נמצא בבגדה או בבגד חברתה אמרינן דספק כתם להקל ואי"צ לדין תלי' לטהרה ודנים כ"א כבאה לישאל בפנ"ע וטהורה וכעין שמצאנו בספק עברה אין תולין לטהר ק"ו דבספק לבשה אין מטמאין מספק ומוקמין לה בחזקת טהרה (מלאכת שמואל סי' קצ, נידונים וספיקות בגדרי תלייה במקולקל, אות ה')

נדה סד. תוד"ה איתמר הביאו דעת ר"ח בוסת הדילוג דאיירי באופן שהוסת חוזר חלילה עי"ש, ויש להקשות אדעת ר"ח מהבריייתא דקתני היתה למודה להיות רואה יום ט"ו וכו' ואין אסור אלא משמונה עשר ואילך וכו'

ולכא' מפורש בזה שהוסת ממשיך הלאה אחר הי"ח עם י"ט וכו', ותי' הגרמ"א דעד כאן לא פליג ר"ח על הראשונים אלא בוסת החדש דכיון שעוד לא ראינו את הגורם בזה עדיין אין לחוש אליו אבל בוסת הפלגה שאין שם גורמים מן החוץ אלא שרואים שגופה מתחזקת עוד ועוד, שפיר י"ל דכיון שראינו את טבע גופה כן, א"כ הוחזקה בכך שכן תמשיך הלאה וממילא י"ל שהר"ח מפרש הברייטא בוסת הפלגה ושפיר קאמר דאסורה מי"ח ואילך ורק בדברי רב ושמואל שנקטו ט"ו לחודש וכו' הוצרך ר"ת לפרש דאירי באופן שהוסת חוזר חלילה.

(אוצרות ירושלים קובץ יט מהגר"ש סירוטה, ומנחת אלימלך נדה א' סי' קפט ענף ט' אות ו')

נדה לט. סובר רב פפא דכ"ב מכ"ב מנין ונדה ופתחה מכ"ז מנין וקשה ממתני' דמבוא' שאם שינתה לכ' עקרה את וסת ט"ו, וקשה דלר"פ לעולם חל יום הוסת בימי זיבה והרי יש כאן עקירה על הכ"ב, והוכיח מזה הגרמ"א דכיון שקבעה וסת חדש אע"פ שהעקירה הי' בימי זיבה שוב אינה חוששת לוסתה (ועי' חזו"א סימן פה סקס"ט)

(מנחת אלימלך נדה א' סי' קפט ענף ל"ח אות ד')

סימן קצ סעיף כה שתי נשים שנתעסקו בציפור אחד שאין בו דם וכו' שתיהם טמאות ונחלקו הט"ז והש"ך דהט"ז בסקי"ז נקט דאף כשבאו להשאל בזא"ז והש"ך בנקוה"כ כתב דרק בבאו בב"א, ועי' חוו"ד סקי"ד שתמה בדעת הט"ז, ואמר הגרמ"א לבאר סברת הט"ז דגזירת חז"ל דכתמים הי' לבטל את הצד מעלמא כדאי' בגמ' ג. בציפור לא נתעסקה וכו', דכל שישנו חלוק הבדוק ואין יודעין מהיכן בא הדם לא תלינן את הדם מעלמא, וממילא סובר הט"ז דגם אם אין שם אשה אחרת אלא שהיא לבדה נתעסקה בציפור ומצאה עלי' ועל איזה חלוק הבדוק שבצידה דם הרי יש לה בעיא שהרי את הדם שבחלוק שבצידה אי אפשר להעלים עין מזה דכיון שלא בא מעלמא וכגזירת חז"ל ע"כ שבא מציפור וא"כ שוב אין לה תלי' וע"כ הדם בא מגופה והיא טמאה, ועכ"פ יש לה ספק האם יש לה איזה תלי' וזה ביאור דברי הט"ז שכיון שישנו סלע יתירה אין כאן דבר לתלות, וסברת החולקים הוא שחז"ל לא ביטלו לגמרי את הצד דמעלמא אלא שבכתם שהיא דנה עלי' הוא דטומאוהו חז"ל וממילא אין לה לדון אלא בכתם של עצמה ושפיר יש לה ציפור לתלות בה ודו"ק.

(מנח"א נדה א' סי' קצ סעי' כה ענף ב' אות ד' ששמע מהגרמ"א על דרך זה)

בדין ג' נשים שלבשו חלוק אחד:

הסד"ט בסי' ק"צ פי' קושיית הצרפתים שהביא הרשב"א בתוה"ב בדין ג' נשים שלבשו חלוק א' שאין כוונתם דכ"א תתלה בחברתה אלא כוונתם להק' דלדעת הרמב"ן תיחשב כעד שאינו בדוק דבכל כתם י"ל שכך תקנת חז"ל שלא תתלה דהו"ל למידע (יסוד הדברים כבר הובאו לעיל ממנח"א בענין ב' נשים שנתעסקו בציפור עי"ש) וא"כ בג' נשים דאפשר לתלות בשוק של טבחים ואף שאינה יודע תהוי כעד שא"ב עי"ש באורך והא דבאמת לא הק' דתתלה בחברתה הוא ע"פ יסוד הסד"ט בדעת הט"ז סקי"ז דאפי' בזאח"ז שניהם טמאות דלגבי תלי' בחברתה נידון כבאו לשאול בב"א ומאי חזית וכו', ואף שלגבי שתי קדירות מצינו שיש נפק"מ בין באו בב"א לבאו בזאח"ז ואף שגם שם תלי' היתירא דאחד בהשני ומ"ש הכא שאין לתלות ולעולם חשיב כבאו בב"א ביאר הגרמ"א דהתם מיירי באיסור דרבנן ובאמת ספיקא דרבנן לקולא ומצד הקדירה

באמת היינו יכולין להתיר והנידון הוא רק דכיון שאין יודעין בוודאי שנפל לתוך א' משני אלו א"כ אע"ג דלכ"א לעצמו יש להתיר דספיד"ר לקולא מ"מ א"א להתיר לשניהם משום דהוי תרתי דסתרי אבל כל שהאחד אינו בא לישאל חזר ההיתר דספיד"ר לקולא דההיתר אינו תלוי בהקדירה השני' אלא משום שיש להתיר עצם הספק אבל לענין כתם הרי אין בהיתר משום הספק גרידא שהרי זהו כל עיקר דין כתם דמטמאין לה אף שאין יודעין בוודאי דמגופה קאתי' וכל ההיתר אינו אלא משום התלי' שתולין בחברתה וא"כ אף שאי"צ לדין על השני' מצד השאלה כיון שבאו זאח"ז מ"מ מצד ההיתר צריכין לדין עלי' ולכן חשיב לעולם כבאו בב"א ודו"ק.

(קובץ אסוקי שמעתתא - נדה, הרב משה טייטלבוים אות ה')

בשו"ת רעק"א (בכתבים שבאמצע דו"ח ונדפס בחידושי לדרך נח) דן בעד הנתון תחת הכר שטהורה עד כגריס אם ביותר מכגריס אי משוך טמאה מה"ת או רק חומרא מדרבנן ועיי"ש דמשמע בלשונו דיתכן דבעד שאינו בדוק שנמצא יותר מכגריס טמאה נדה ובעד הבדוק שטחתו בירכה ונמצא יותר מכגריס אין כאן אלא טומאת כתם והגרמ"א דקדק כן גם מלשון הרמב"ן בחידושי נח: (בסוף הקטע בדין בדקה בעד הבדוק) שכתב שלפי גירסת הר"ח בדין טחתה בירכה דאייירי בנמצא על העד גרידא י"ל שטמאה גם בפחות מכגריס ומסיק ע"ז וכן נראה מלישנא דגמ' דקא מקשה רבי חייא בסמוך אף אתה עשיתו כתם אלמא אין לך שצריכה שיעור כתם וטמאה נדה אלא זו לדברי רבי עכ"ל משמע דרק בעד שאינו בדוק הוא דהו"ל טמאה נדה לרבי ביותר מכגריס אף שבפחות מכגריס טהורה אבל בכל שאר דבר כל ששיעורו יותר מכגריס אינו אלא טומאת כתם, ובעד הבדוק שהניחתו תחת הכר גם ביותר מכגריס אינה טמאה נדה וכמבוא' ברעק"א כנ"ל.

וביאור הדבר אמר הגרמ"א דשאני התלייה בעד הבדוק מהתליה בעד שאינו בדוק, דבעד שאינו בדוק לא הי' לנו איזה מעשה ומקרה לפנינו לתלות בו אלא דכיון שהיה העד במצב של אינו בדוק שהי' מונח במקום מוצנע וכדו' בזה תלינן להקל ולכן י"ל שבזה תולין רק בדבר המצוי ביותר דהיינו במאכולת אחת שהיא עגולה וזה שכיח טובא וביותר מזה היא טמאה נדה, אבל בעד הבדוק דמה שתולין להקל מפני שהיה מעשה לפנינו שהניחתו תחת הכר וכדו' בזה י"ל דכמו שתולין במאכולת אחת כמו"כ יש לתלות בכמה מאכולת ולכן בכל ענין אין כאן אלא טומאת כתם.

(מנחת אלימלך נדה א' סימן קצ סעיף לד ענף א' אות ג')

נדה סח. איתמר נדה שבדקה וכו' ובתורא"ש תמה על סברת רב איך אפשר שתביא קרבן מספק כיון דקימ"ל שכל י"א ימים היא בחזקת טהרה (עי' חת"ס (וכ"ד לפום שיטתי' דדוקא נקט בדקה ביום ז') ועוד שאל הגרמ"א את מרן הגרי"ז זצ"ל דלדעת רב שכשנמצאה טמאה אח"כ היא טמאה ודאי וכי לעולם נאמר כן ולמ"ד וסתות דאורייתא ודאי תמוה לומר כן כיון כשיש לה וסת לא' לחודש הרי ידענו מעיקרא שיש כאן סיבה שתראה שוב ביום א' הבא וגם אם לא תראה אמרינן שוודאי ראתה ואיך אפשר שמחמת ראייה זו שנמצאת טמאה נעשה אותה זבה ודאי וננקוט שגם מעיקרא ראתה בימי זיבות, והגרמ"א רצה ליישב דסוגיין איירי באופן שראתה בתוך ימי זיבה שאז בעצם אינה צריכה לראות והיא מסולקת דמים ומשו"ה יש לצדד ולנקוט שראיית הדם שרואה עכשיו היא ראייה אחת עם ראיית הדם שראתה מעיקרא בימי נדתה ועדיין לא פסקה ביני וביני (ומ"מ נעשית זבה כיון שראתה הדם ג' ימים בימי זיבה), אבל אם ראתה שוב בימי נדה שהוא זמן הראוי' לה לראות אין לחשוב משום כך שגם באמצע ראתה לעשותה כזבה ודאי (ומ"מ ספק זבה היא בכל ענין כמבוא' במשנה שכל שלא הפסיקה חיישין מספק שמא המשיכה לראות).

(מנחת אלימלך נדה ב סימן קצו סעיף א' ענף א' אות ב')

הגרמ"א הורה בנידון עד בדיקה שנמצא על קצהו מחוץ לליחות מראה דם וידעין שיש לה מכה באופן שיכולה לתלות בו ויש מורים שכה"ג אף עולה לה לבדיקה, אין זה נכון ואי"ז בדיקה כיון שיתכן במציאות שהדם מהמקור וא"כ אין כאן בירור מוחלט (ועי' שו"ת מהרי"ל דיסקין סי' כו וחזו"א סי' צב סקכ"א ועי')

(קובץ מנחת יוסף, הרב אפרים קירשנבויים)

בדין קינוח בבגד צבוע אמר הגרמ"א דאין להקל כלל דאין בידינו להקל נגד פסק מפורש בסד"ט דקינוח בבגד צבוע טמא.

(נופת צופים סי' ב' אות יג)

?בשיטת הרמב"ן בסוגי' דעד שאינו בדוק הוכיח הגרמ"א בשיעוריו דהרמב"ן לשיטתו ס"ל דנדה מיקרי בא לישאל אם באמת הגיעה לשאול אפי' אינו נפק"מ לדינא.

(נופת צופים נדה סוגי' דעד שאינו בדוק סימן ו' דף צו)

בגדר בדוק ואינו בדוק פי' הגרמ"א (והגרש"י פרידמן זצ"ל) דהוה מדין חזקה דמעיקרא וכדמשמע בחידושי הרשב"א דף יד וז"ל אלא ודאי מסתברא דכל שבדקתו לכך אינו יוצא מחזקתו עד שתדע דם זה מאין בא או באיזה דבר יכולה לתלותו בידוע הוא סתם אינה תולה עכ"ל, ומלשון כל שבדקתו אינו יוצא מחזקתו משמע דיש חזקה על הבדיקה כמו חזקה דמעיקרא ע"כ לא מיקרי עי"ז אינו בדוק, ולכן בעי' במכה דוקא מכה ודאי מוציא דם וכן ניחא הא דמבואר במשנה דמכה וחיתה אין תולין בבדיקות רק בכתמים כיון דאיירי שבדק העד א"כ נשאר בחזקתו.

(נופת צופים נדה סוגי' דעד שאינו בדוק סי' ט' ס"ד)

א' שאל למרן הגרמ"א בביאור דברי הראשונים דמקשי' על שי' רש"י נב: דכתב על דין ראתה ב' ימים וחלוק אחד מביאה קרבן ואינו נאכל והקשה הרמב"ן הא לא הוי בהרגשה והרמב"ן בסו"ד ר"ל דאולי שומרת יום לא בעי' הרגשה ולכא' ה"ה כל ז' נקיים כשי' החו"ד, ודחה הרמב"ן פי' זה ופליג על רש"י וס"ל דאינו מביא קרבן ואינו נאכל וכן דעת הרשב"א והר"ן, וצ"ע דהא בגמ' סח. מבוא' דאי לא עשתה הפסק טהרה הרי זו ספק זבה ולא אמרינן הא לא ארגשה וא"כ כ"ש כשראתה דם כתמים בודאי מגופה דניחוש שמא ארגשה ולא אדעתה, והשיב הגרמ"א דזו קושי' עתיקא וכבר טרח ע"ז הרבה ואמר דמשום הא לא אריא דהא הגמ' קשה בלא"ה דהא כאן משמע ואפי' לדעת רש"י דרק בלבשה ג' חלוקות נעשית ספק זבה ותימה דתיפ"ל דאפי' לא ראתה כלל נעשית ספק זבה אי לא עשתה הפסק טהרה ועל כרחין צ"ל דהגמ' איירי שעשתה הפסק טהרה ועל כן בלא ראית דם לא הוי' ספק זבה דהויא בחזקת טהרה והכא כיון שעשתה ההפסק טהרה אפי' מצאה כתם והוי' ודאי מגופה כתב הרמב"ן דטהורה כיון דלא ארגשה, ודוקא היכי דלא עשתה הפסק טהרה אמרי' ארגשה ולא אדעתה כיון דמעין פתוח מעיקרא אינה יכולה להבחין אי ארגשה או לא ארגשה או כשי' החת"ס דסגי' הרגשה בתחילת פתיחת המעיין ואי"צ בכל עת להרגיש הדם ואמרי' דהדם נוטף בכל עת אבל היכא דעשתה ההפסק טהרה דחזי' דהמעין נסגר אמרי' על הדם החדש דהוי' הרגשה ולא אדעתה, ושי' רש"י דכל ז' נקיים חיישינן דהוי' ארגשה ולא אדעתה והגמ' איירי שעשתה הפסק טהרה מנדוהא אבל מן זיבתה לא בעי' הפסק טהרה לשומרת יום כמבוא' בתוס' סט. יעו"ש.

(נופת צופים נדה בסוגי' דהפסק טהרה סימן ד').

נסגר המעיין ונפתח פעם ב' בתוך ז' ימי נידתה דעת הגרמ"א דלא חשיבא יום ראשון, וברשב"א בתורת הבית מבואר דבזבה ליכא דינא דיום ראשון והקשה בלחם ושמלה דלפי"ז ממ"נ ליכא דינא דיום ראשון כלל דאי הוי יום ראשון הוי נדה ולא בעי' ספירה דז' נקיים ובודאי בזמנינו דנוהגין לבדוק כל יום ועכ"פ בדיקת ראשון ושביעי א"כ אפי' בדיקת שביעי ליסגי לה על טומאת נדה ורק דחיישית לזיבה א"כ לאו יום ראשון הוא, ותי' הגרמ"א דלא קשיא כלל דתקנו ז' נקיים אפי' לימי נדה ובדיקת יום ראשון לא שמה הפסק טהרה דמעינה פתוח וא"כ ביטלת תקנת עזרא.

(נופת צופים נדה סוגי' דהפסק טהרה סימן ה')

הפרדס רימונים וערוך השלחן כתבו דסמוך לוסתות דרבנן מרגשת קצת קודם ביאת הדם וכמו פיהוקין ומדאו' סמכין ע"ז, וא' הביא ראי' לזה משבועות יז: אילימא בת"ח בשלמא אכניסה ליחייב קסבר יכולני לבעול וצ"ע למ"ל לטעמא דיכולנו לבעול ומשו"ה אינו מזיד הא סמוך לוסתה איכא חזקת טהרה כדעת הראשונים דסמוך לוסתה ג"כ דרבנן ורצה להוכיח מזה דמרגת קצת קודם שיבוא הדם, ואמר הגרמ"א דהקושי' מדוע אמרי קסבר יכולני לבעול הוי קושי' אלימתא אבל התירוץ דנימא דבאמת מרגישין קודם שיבוא הדם ויכולין לסמוך ע"ז אינו נכון כלל.

(נופת צופים נדה סוגי' דסמוך לוסתה סימן ה')

בחזו"א סוף סי' פ' כתב ואף אם רחצה כל בית הסתרים בודקת עצמה אחר רחיצה וטהורה עכ"ל, ומשמע דלמד דהבדיקה אינו מדין בירור רק לאחזוקי בטהרה והגר"נ קרליץ (בחוט השני) אף הסיק מזה דמותרת לרחוץ לכתחילה אבל הגרמ"א אמר דלכתחילה ג"כ מודה החזו"א דאסור אלא כוונת החזו"א בנשארה זמן במשך היום דיש חשש בהגיע דם חדש וע"ז בדקה קיימה מצוות בדיקה (או דהכוונה בדיעבד טהורה כמו אשה שיש לה מכה וצ"ע).

(נופת צופים נדה סוגי' דסמוך לוסתה סי' ח')

לדעת החזו"א סי' פ' סקכ"ב דסגי בדיקה פעם אחת ביום אמר הגרמ"א דהיכי דבדקה ביום הוסת ונמצא טהורה, אפי' אחרי היום נמצא טמאה די' שעתה ולא אמרינן מן שעת בדיקה טמאה וכדמוכח בגמ' טז. דפליגי רב ושמואל רק כשלא בדקה ולחזו"א דחד בדיקה סגי מוכח כהנ"ל.

(נופת צופים נדה סוגי' דוסת הנמשך סי' א').

לשי' הב"ח בסי' קפ"ט ובסי' ק"צ דשופעת והפסיקה הוי ראי' אחת יל"ע לדידן דקי"ל בזה"ז אשה קובעת וסת בימי נדתה א"כ אמאי אין חוששין לכל העונות באשה שראתה כמה ימים ממ"נ אי לא הפסיקה הא קי"ל כהראב"ד דשיעור הנמשך אסור ואי הפסיקה א"כ אשה קובעת וסת בימי נדתה בזה"ז, ואמר הגרמ"א דמטו משמיה דהגרי"ז דהאי דינא דהרמב"ן לאו עיקר הדין לחשוש לכל הפסק קטן רק הפסק ניכר כמו הפסק יום (נופת צופים נדה סוגי' דוסת הנמשך סימן ח' ועיי"ש).

בנדה סג. כתב הרשב"א דבהיתה רגילה ליום שלשים וקרבה ראיותיה ליום עשרים חיישין ליום שלשים ובזה לא פליג רב הונא ברי' דר"י, ולכא' דבריו פשוטים כיון דהוי וסת סתום סתום פתוח אמרי' דדמים שהקדימו תוספת דמים הן א"כ שהיתה רגילה לשלשים וראתה לעשרים פשיטא דאם תראה בשלשים מניין מן שלשים לשלשים כדמעיקרא כיון דהוי סתום סתום פתוח מניין כדמעיקרא ואמרי' דהדם שהקדים הוי

תוספת דמים, והגרמ"א אמר דתוספת דמים אמרין רק עד י"ח יום דהוי ימי זיבה ולא יותר ולפי"ז ברגילה לארבעים והקדימה לעשרים לא שייך לומר תוספת דמים דהוי יותר מיום יום ועיין.

(נופת צופים נדה סוגי' דוסת בימי זיבה אות ד')

הגרמ"א אמר דכזכר לו מן הסוגי' ס"פ רק בנפסק דאי בנמשך ג"כ יש ס"פ נמצאו דיש טעות בחשבון ההפולוג דדרך העולם למנות ההפלגה מיום המתחיל הראי' ואם יש ס"פ בנמשך א"כ ראתה הפלגת ל' ל' כ"ה ונמשך ל' הוסת נקבע ל' מן ל' ולא מן כה' והעולם טועה בחשבון ומונה מן כ"ה, וכן הי' לה וסת קבוע ל' והקדימה לכ"ה ונמשך ל' מונה כה' ול' מן יום חמישי והעולם נוהגין למנות מיום המתחיל ע"כ מוכרח דס"פ רק נפסק וצ"ע אבל להלכה למעשה אמר ודאי צריך להחמיר ס"פ אפי' נמשך כשי' החו"ד.

(נופת צופים סוגי' דוסת בימי זיבה סימן ח' אות ח'. ובסוגי' דס"פ סימן ט' אות י"ג)

הגרמ"א שאל דלכאנ' אי איכא דין ס"פ א"כ כל הנשים יש להן וסתות הדילוג כיון דראתה הפלגת ל' ואח"כ לב ואח"כ ראי' של לג ונמשך ללד קבעה וסת לדילוג א"כ כל הנשים יש להן וסתות דהא דילוג לא בעי' יום אחד ולשי' רב דדילוג סגי ג' פעמים סגי' ל' לב לד א"כ לא לישתמיט אשה שאין לה וסת והג"ר יחזקאל ברטלר זצ"ל השיב לו דכל יסוד של וסת הדילוג הוא דהוסת השלישי מגלה על הראשונים דלדילוג נתכוונה ודין וסת של ס"פ הוא היפוך דרובא קמא מגלה על השלישי דקבעה וסת וא"כ וסת הדילוג הנקבע בס"פ אין כאן לא תחילה ולא סוף ואין כאן וסת כלל ע"כ, אולם בוסת השבוע אמר הגרמ"א דשייך ס"פ ולכן אשה שראתה הפלגת כט או ל' דחל לעולם באותו יום בשבוע כגון הפלגת כ"ט ראתה יום א' בשבוע ובעוד ד' שבועות א' בשבוע ועוד ג' שבועות ג' בשבוע ונמשך עד א' בשבוע קבעה וסת קבוע א' בשבוע מדין ס"פ (וכנ"ל)

____ (נופת צופים סוגי' הנ"ל אות ז')

הגרמ"א שאל על דברי מהר"ם מרוטנבורג דכתב דקינוח אחרי הטמ"ר פשיטא דטמאה כיון דהוי בתר דתמו מיא ואפי' היה גם דם ביחד עם מי רגלים טמאה כמבואר שם ושאל ע"ז הא אי הוי דם ביחד עם המ"ר הרי נתברר שיש לה מכה בחלחולות אי בכוליא וא"כ נתברר דיש לה מכה שמוציאה דם וא"כ נתיירנה מדין יש לה מכה וצ"ע.

(נופת צופים נדה סוגי' דקינוח חי"א אות ח')

בחזו"א סי' פא ר"ל דאפי' למ"ד דסגי ראשון או שביעי ג"כ הוי חסרון במצות ספירה אי מצאו לה מכה ספק מוציא דם, ובחזו"א לא כתב הדין במכה ודאי מוציא דם (בסד"ט כתב להדי' אפי' בודאי מוציא דם) והגרמ"א נסתפק בדעת החזו"א דאולי ס"ל דהוי אינו בדוק כיון דהוי מוציא דם ואפי' באותו מקום כיון דודאי מוציא דם אין כאן חסרון במצות ספירה וצ"ע.

(נופת צופים נדה סוגי' דקינוח חי"א אות י"א)

שי' התוס' טו. דאין תולין במכה בשעת וסתה אלא במרגשת מן המכה ובחזו"ד כתב דלפי"ד התוס' אחרי עונה בינונית מטהרין רק אי מרגשת מן המכה, והק' הגרמ"א דא"כ איך מהני תקנת חז"ל דעונה בינונית הא קודם התקנה הי' כל מכה אסור מדין לעולם לא תראה וא"כ איך מועיל תקנת חז"ל על סברא דאורייתא וצ"ע.

(נופת צופים נדה סוגי' דרמ"ת סי' ב' אות ו')

הגרמ"א אמר דלכא' כל ענין בדיקת שפופרת אין מועיל מה"ת כיון דדם הנמצא בפרוזדור טמא ורק לענין וסתות מועיל שפופרת כמש"כ רעק"א (בתשובה סי' ס') א"כ לענין ז' נקיים ג"כ לא יועיל לעשות ממכה ודאי מוציא דם דהדם אלא מן המכה, אבל מן החו"ד סי' קצא לא משמע כן דאף דכתב דשפופרת אין מועיל לז' נקיים ואעפ"כ בצירוף מכה ספק מוציא דם יועיל דיהא דינו כמה ודאי מוציא דם או דס"ל דחיישין דהוי פרוזדור בצירוף ספק מכה מועיל א"כ לא כ"ש במכה ודאי מוציא דם וניכר דהדם רק בצדדין ולא מצאו על ראש השפופרת דם דיועיל דהוי ראי' דהדם רק מן המכה ולא חיישין דלמא בצדדין דילמא דם פרוזדור הוא

____ (נופת צופים נדה סוגי' דרמ"ת סי' ג' אות יב, ואיני ברור אם גם הראי' מהחו"ד הוא מהגרמ"א)

מעשה באשה אחת שאחרי לידה דאין לה וסת קבוע נתקלקלה הרבה פעמים עד שפ"א ספרה ז' נקיים וביום ז' אחרי הספירה בבוקר ונמצא נקי מצאה קודם הילוכה למקוה דם על הבדיקה ולמחר ביום השמיני מצאה מכה והמורה התיר לה, אולם דעת הגרמ"א דלכא' אין תולין במכה למפרע (ועי' בשו"ת חכמת שלמה דנסתפק בזה)

(נופת צופים נדה סוגי' דרמ"ת סי' ג' אות יג)

הגרמ"א אמר דעיקר חסרון דמוך דחוק הוא דלא הוי' חורין וסדקין וא' שאל אי קודם שתוציא המוך תעשה חורין וסדקין אי יועיל הבדיקה והשיב שבכה"ג יועיל דלכא' לא חיישין שיפול דם דרך סדק והמוך תשאר נקי דהחסרון הוא רק בלא עשו בחורין דחיישין שנשאר דם בסדק ואחרי הוצאת המוך יפול לקרקע אבל בעשו בחורין וסדקין אפי' אחר צאה"כ יועיל לזה דנתברר דמן זמן שהכניסו המוך דהיינו קודם שקיעה"ח המקום נקי ודו"ק (ורעק"א בשו"ת ס' כתב דמוך דחוק מהני בכל אופן עי"ש).

(נופת צופים נדה סוגי' דרמ"ת סי' ג' אות י"ז)

אשה שראתה כתם ובתוך החמשה ימים שהמתינה מתקנת חשש פולטת חל יום וסתה ונשאלה השאלה אם חייבת לבדוק כיון שממילא תספור ז' נקיים אחרי יום הוסת, ואמר הגרמ"א שאי"צ (וכ"פ הגר"מ ברנסדופר זצ"ל) והוסיף שעצה טובה לבדוק משום דעת החו"ד (קפד בחי' סקל"ו) דבלא בדקה ביום הוסת אע"פ שמותרת לבעלה מ"מ אם שוב תראה אח"כ מצטרף לראיות שקודם יום שלא בדקה בו לקביעת וסת) (סוגה בשושנים מילואים סי' ג'. שארית אברהם ב סימן נב)

ראתה ד' ראיות לל' וביניהם ראיות קצרות קבעה לה וסת להפלגת ל' כיון דקיי"ל דוסת קצרה אינה עוקרת ארוכה א"כ כל ראי' קצרה שבינתיים לא עקרה לוסת הארוך אף שיש לדון בזה ע"פ דברי הראב"ד דבעי' רצופים ולכא' כה"ג ל"ה רצופים דיעויין בשו"ע הגר"ז שביאר ד' הראב"ד רק בוסת הקפיצות, ונחלקו בזה דמהגר"ח איתא דבכה"ג אינה קובעת, ודעת הגרמ"א דקובעת וכ"ד הגר"ג נדל זצ"ל

(קובץ מעין התורה סיכומי הלכות פרק ג' אות ד'. בואו חשבון סימן טז אות ד'. ועי' מה שהבאנו לק' מנופת צופים)

יל"ע מה הדין ביום ל' בזמן שהחודש נתקדשה ע"י בי"ד וא"כ אשה שראתה בליל ל' ובבוקר קידשו בי"ד את החודש ומעכשיו היום א' וכן הדין שלמפרע ה' היום א' וצ"ע מה מציאות של היום עד עכשיו דהיינו מה גרם לה הראי' האם גרם לה מה שהי' עד עכשיו או נחשב כבר כיום א' וצע"ג ודעת הגרמ"א שאשה שיש לה וסת

קבוע לליל ל' צריכה לחשוש ליום ל' הבא ואף שנתקדש החודש ביום הל' דלא שנשתנה וסתה ואי"צ לשנות טבעה ליום א' כיון שנתקדש החודש כעבר. והבן.

(קובץ תורת האהל הרב יוסף שפירא סי' קפט ס"ו)

בדין אשה שיש לה מכח ודאי מוציא דם דפסק הרמ"א בסימן קפז ס"ה כשי' התוס' דביום וסתה ועונה בינונית בעי' מרגשת דיצא דם מן המכה, יל"ע אי אשה זו צריכה הפסק טהרה וז' נקיים דמי סמכין בזה אזכרון יוסף דסגי אם רגילה לראות רק חמשה או ששה ימים ולא יותר ואין מפלגת כלל יותר מו' ימים דאי ז' יום מבואר במשנה סח. דהרי"ז בחזקת טמאה וה"ה ספק זבה כמבוא' בגמ' שם אבל עד ז' ימים שי' הזכרון יוסף דסמכין דאינה שופעת יותר מו' ימים ואפי' דהרעק"א דפליג אזכר"י בודאי ראתה נדותה ודוחה ראית הזכר"י מגמ' יד: מימרא דר"י דהבעל יכול לשנות ז' ימים ולחשב ימי ווסתה ושיעור ז' יום כדי שתוכל לספור ולטבול הנ"מ ספק ראתה אבל ודאי ראתה ס"ל לרעק"א דבעי' הפסק טהרה ואין לסמוך אחזקה שנפסק ומ"מ הכא דהוי רק דין ראתה מכח הוסתות ולכאול' היינו מימרא דר"י דהבעל יכול לחשב ימי וסתה וה"ה האשה.

ודעת הגרמ"א דבהא ודאי אי"צ הפסק טהרה והוי ספק ראתה וסמכין על שיעור שתוכל לספוק ולטבול אבל מ"מ ז' נקיים אפשר צריכה מדין ספורין בפנינו ודין ז' נקיים אפשר בלא הפסק טהרה דדין הפסק טהרה אינו מדין ז' נקיים כמבוא' בסוגי' סח. יעו"ש.

(נופת צופים סוגי' דרמ"ת אות יז)

הסד"ט בחידוד הלכות לט: בביאורו ע"ד התוס' לט: ד"ה אלמא כתב דאף לר"פ דקובעת וסת במעיין פתוח והיינו כשראתה ריש ירחא וה' בירחא ריש ירחא וה' בירחא ובשלישית ראתה ה' בירחא ובראש ירחא לא חזאי, דכה"ג נקבע לה וסת ל"ה בירחא, דהא מיהא בגוונא שכבר הוחזקה לראות בריש ירחא ג' זימני ושוב תראה תרי זימני ריש ירחא וה' בירחא ובשלישית תראה בה' בירחא ובריש ירחא לא חזאי דבכה"ג לא תקבע וסת לה' בירחא כיון שכבר הוחזקה לראות ג' זימני בריש ירחא לכן כי הדר חזיתא בה' בירחא הו"ל מעין פתוח ולא חזי' תו לאצטרופי זה תו"ד סד"ט, והגרמ"א בשיעורו הקשה ע"ז מד' הראב"ד בבעה"נ דכ' דזו שקבעה וסת במעיין פתוח דדינא לחוש ליום הקדימה אי תראה עוד ב"פ ביום הקדימה יקבע לה ב' הוסתות דהיינו כה וא' (וכ"כ הסד"ט גופי' סימן קפט סקל"ה בביאור ד' השו"ע שם סל"ב יעו"ש) והק' הגרמ"א דד' הראב"ד אלו סתרי לד' הסד"ט הנ"ל דכיון דחזין דלאחר שקבעה וסת לא' ושוב קבעה וסת לכ"ה עדיין וסת של א' בדוכתא קיימא, ה"נ אית לן למימר אמעיקרא דקבוע לה וסת לכ"ה אפ"ה אפשר שתקבע וסת לא' והוכיח הגרמ"א דודאי אף כה"ג יקבע לה וסת ודלא כהסד"ט (ובאמת מבוא' כן בחו"ד סי' קפד ביאורים סק"ד)

(בואו חשבון סימן יד אות ד')

בשו"ע קפט סעיף יד והמסתעף מובא דנחלקו הרמב"ן והרא"ש אם וסת קצר עוקר וסת ארוך או לא וביאר הגרמ"א דסברת האומרים דנעקר הוא משום דכיון דראתה זמן קצר ואי אפשר שתראה בקביעות גם לזמן הקצר וגם לזמן הארוך וע"כ אם קובעת לקצר הוי עקירה לזמן ארוך דעצם קביעת וסת אחר שאינו יכול להתקיים עם וסת הראשון הוי עקירה לוסת הראשון, וסברת האומרים דאינו נעקר אף שאינו יכול להתקיים שניהם משום דס"ל דאמת דיש לנו קביעות חדשה לזמן קצר, אבל באם לא תראה בזמן הקצר בזמן קביעתה בודאי תראה ביום הוסת הקודם דלא עקרה אותו, והיינו דיש לה עדיין קביעות של שלשים דאם לא תראה ביום עשרים ואמת דקבע ליום עשרים ולא תראה ליום שלשים אלא דמ"מ באם לא תראה בזמן עשרים תראה ליום שלשים וצריכה לחוש לזה תמיד.

(בירורי הלכה שם סעיף יד)

כנ"ל -נחלקו הראשונים אם וסת קצר עוקר וסת ארוך או לא וביאר הגרמ"א סברותיהם, דסברת הסוברים שנעקר הוא דכיון דראתה זמן קצר ואי אפשר שתראה בקביעות גם לזמן הקצר וגם לזמן הארוך וע"כ אם קובעת לקצר הוה עקירה לזמן ארוך דעצם קביעת וסת אחר שאינו יכול להתקיים עם וסת הראשון הוי עקירה לוסת הראשון, וסברת האומרים דאינו נעקר אף שאינו יכול לקיים שניהם משום דס"ל דאמת דיש לנו קביעות חדשה לזמן קצר אבל באם לא תראה בזמן הקצר בזמן קביעתה בודאי תראה ביום הוסת הקודם דלא עקרה אותו, והיינו דיש לה עדיין קביעות של שלשים באם לא תראה ביום עשרים ואמת דקבעה ליום עשרים ולא תראה ליום שלשים אלא דמ"מ באם לא תראה בזמן עשרים תראה ליום שלשים וצריכה לחוש לזה תמיד ע"כ.

(שיעורים בהלכות נדה, סי' קפט סעיף יד)

דעת הגרמ"א דאשה יכולה להצטרף וסת אפי' בעשר שנים כגון דהפליגה בשנת תשנ"ט הפלגת מ' ובתוכן כמה קצרים ובתש"ס ג"כ הפלגת מ' ובתוכן כמה קצרים ובתשס"א הפלגת מ' הוי וסת הפלגה לא לענין די' שעתה אלא לענין שאינה מפלגת יותר מן מ' יום לעולם והראי' מהראב"ד דכתב דיש לאשה ב' וסתות (ובילדה בינתיים לא השיב הגרמ"א מה דינה) ווסת קצר אין עוקר ארוך, והראב"ד דכתב דבעי' רצופין הוי רק בוסת החודש ולא בוסת הפלגה והוסיף הגרמ"א דשאל ד"ז להגר"ח גריינמן זצ"ל ואמר דאף דהפלגה בעי' רצופין אבל הגר"ג נדל זצ"ל הסכים דהפלגה שאני.

עוד אמר דמן הרמב"ם דכתב דוסת קבוע קצר עוקר וסת שאין קבוע ארוך דהיתה רגילה לכ' ושינתה פעמיים לכ"ב וחזר הכ' למקומו נעקר הכ"ב והנה לכאו' לגי' הרמב"ם צ"ע ראיית רב פפא בדף סד. דתרי לא בעי' עקירה ותרי מהברייתא דוסת קבוע קצר עוקר ארוך שאין קבוע ופי' החזו"א הראי' דאי הוי דינא דתרי בעי' עקירה תרי לא הוי דין דחוזרת לוסתה עוקר אי תרי דדינו כקבוע ורק אי דינו כאין קבוע דכח וסת דחוזר לוסתה לעקרו ומזה ראי' דלא כקיצור פסקי הרא"ש דוסת קבוע קצר עוקר וסת ארוך קבוע ואי נימא הכי נפל ראיית ר"פ לגי' הרמב"ם ורשב"א, וצ"ל דהרא"ש ס"ל כגי' רש"י וראב"ד אבל לר"מ פשוט דוסת קבוע קצר אינו עוקר וסת ארוך קבוע ודו"ק.

עוד הק' הגרמ"א דבגמ' סח: מת' רב הונא בר חייא דוסת בימי זיבתה לא בעי' תלתא זימני למיעקר עי"ש. ובחי' הרשב"א דף לט כתב דמזה חזין דמדמי' וסת דנדה דנפל כזיבה לוסת הנקבע בימי זיבה ובזה מת' שי' רש"י דכונת הגמ' מיקבע לא קבע מיחש חיישא לוסת הנקבע בזיבה ור"פ הביא ראי' ממתני' מנפל בימי זיבה, והקשה הגרמ"א דמהרשב"א מוכח דכונת הגמ' דהויא וסת הנדה נופל בזיבה ולכאו' כל וסת הנדה נופל בזיבה גם יכול ליקבע מדין סס"פ כגון הי' לה וסת קבוע כ' לחודש ועכשיו ראתה י' בחודש ועכשיו ביום כ' מצאה דם וקשיית הגמ' הוא דמדוע די' שעתה תיקבע וסת מדין סס"פ כש' הראב"ד ורשב"א דסס"פ שייך גם בזיבה, וא"ל כיון דנקבע פשיטא דדי' שעתה.

ותי' הגרמ"א דאפי' סס"פ נקבע מ"מ לא חיישין מעיקרא דיקבע כגון שי"ל וסת קבוע להפלגת ל' וראתה בכ' לא חיישין אחר י' יום דתראה רק אי תראה בהפלגת עשר יקבע להפלגת ל' ולא יהי' דין אסורה עד שתבדוק וע"כ קמקשי' בגמ' דלא להוי די' שעתה כיון דל"ח מעיקרא דיבוא דם בעת הזאת לא הויא די' שעתה (וכ"מ בדף לג. בתוס' דאף דסס"פ נקבע מ"מ לא חיישין עי"ש). ומ"מ צ"ע דהא וסת הנקבע ג"פ בפעם הג' ג"כ לא חיישין מעיקרא דיבוא מ"מ הוי די' שעתה אחרי דראו פעם ג' ותי' הגרמ"א דמ"מ נתברר דזה זמן וסתה ואמרי' די' שעתה אבל בסס"פ אפי' אחרי דבא דם נשאר בימי זיבה ע"כ.

(נופת צופים נדה סוגי' דרמ"ת אות י"ז)

בתורא"ש ? מבואר שביש לה מכה ונמצא דם על ירכה טמאה נדה וצ"ע דנימא שהדם מהמכה ומה מועיל לזה טחתו בירכה הרי לירכה יש לה דין של אינה בדוק מחמת המכה, ותי' הגרמ"א שהתורא"ש קאי בשי'

הגליון שבתוס' שכיון שנמצא הדם במכוון במקום שטחתו בירכה הוי ראי' שהדם מגופה ולא מהמכה (ולפי"ז אף בפחות מכגריס טמאה) אלא שתמה דא"כ האיך מבוא' בתורא"ש דה"ה בלא טחתו הא בכה"ג ליכא האי טעמא (ולא תהי' טמאה בפחות מגריס עכ"פ) ונדחק ליישב דמייירי בכל גווני בין פחות מגריס ובין ביותר וכה"ג אפי' לא טחתו.

(פרי טוב סי' טז אות ח')

מקוואות

בענין צינור פי בי סי':

מש"כ בקנה בשם ח"א סי' קט ואילך וח"ב סי' פו ואילך שאין להמשיך מים ע"י צינור מפלסטיק ששמו "פי בי סי" כיון שי"ל בית קיבול לקבל הגומי ואף שאין המים עוברים ע"ג הבית קיבול יש לפסול ע"פ הש"ך ס"ק ע"ז ובנקוה"כ שם שצינור שיש בתוכו בית קיבול נעשה כל הצינור ככלי שיש בו בית קיבול שפוסל במקוה, אמר ע"ז הגרמ"א שאינו דומה שבמקום שאין כל הצינור משתמש כלל בהבית קיבול אף לד' הש"ך לא נעשה כל הצינור ככלי מחמת הבית קיבול שיש באמצע ורק אותו מקום פוסל ורק במקום שיש לזה שייכות להמשכת המים למקוה נעשה כל הצינור ככלי קיבול כגון שיש חקיקה שהצורות מתעכבין בו שלא יסתם הצינור וכדו'.

(בדי משה, ג' סי' קפח)

בביאור שיטת הראשונים דמעין כ"ש אינו נפסל בשאובין דלטבילת אדם בעי' מ"ס ביאר הגרמ"א דטעמיהו אינם משום דהשקה מטעם זריעה (וכדביאר מהרי"ק בשיטתם) אלא דס"ל דדין השאובין הוא כדין הכלים דכמו דכלים נטהרים במעין כ"ש ה"ה שאובין נטהרים במעין כ"ש דדין טהרת שאובין דומה לדין טהרת כלים ואינו תלוי כלל בטהרת האדם דאף דלטהרת אדם בעי' מ"ס אף במעין מ"מ השאובין דינם דין בפנ"ע ליטהר בכ"ש כמו כלים שטהורים בכ"ש ואף החולקים ע"ד הרא"ש ולא ס"ל דהשקה מטעם זריעה וס"ל דהשקה שנפסק חוזר לפסולו מ"מ שפיר יכולים לומר דמעין כ"ש אינו נפסל בשאיבה משום דס"ל דטהרת שאובין הוא כטהרת כלים (וכן מבואר לכאו' ברשב"א בשו"ת ח"ג סי' רכח)

(מאסף תורני דמשק אליעזר א' מהרב צבי אהרן רייז אות ח' וע"ש באורך בביאור דעת הרשב"א)

ברמב"ם פ"ז ה"ט כתב אפי' חבית של יין שנשברה בים הגדול ומראה אותו מקום כמראה של יין הטובל באותו מקום לא עלתה לו טבילה, ויל"ע ל"ל להא דמראהו כמראה יין הרי בפ"ו ה"י כתב דחבית מלאה מים שנפלה לים אפי' לים הגדול הטוב שם לא עלה לו טבילה ואי אפשר לג' לוגין שלא יהיו במקום אחד, ואמר הגרמ"א שמבואר שיין עדיף ממים שאובים, שבמים כיון שיש להם שם מקוה גרע טפי שנמצא שהוא טובל במקוה פסול אבל ביין שאין זה מקוה וגם אין כאן חציצה כיון שלח בלח אינו חוצץ י"ל שטבילתו היא במקוה כשרה ורק משום שינוי מראה טבילתו פסולה וצ"ע.

(מנחת אלימלך מקוואות מ"ד אות ט')

מזוזה

כשנשאל הגרמ"א לענין בית האוצר שאין בו דע"ד האם ליתן בו מזוזה משום ד' החמודי דניאל הובא בפת"ש רפ"ו סק"א השיב דראשית מסתבר שאין בכה"ג סברת החמודי דניאל אך מלבד זאת גם אם יש בו דע"ד חומרא גדולה הוא (דברי החמו"ד) ולא בעינן למיחש ל'.

(שם אות ז' מפי ה"ר משה אורי אייזנשטיין)

בשו"ת רעק"א סי' ז' דכיון דבמזוזה השירטוט מה"ת צריך שהשירטוט יהי' קיים לעולם ואף שבשו"ת שבט הלוי (ח"ב סי' קמח) מיקל בזה דלא כרע"א דעת הגרמ"א דהלכה כרע"א וצריך שיהא קיים לעולם.

(ברכת אברהם – ברוכמן סת"ם סי' ה' אות ג')

בחזו"א סי' קסט סק"ב כתב שאם סיבת פטור חדר הפנימי הוא משום שהוא בית הכסא אינו קובע בו מזוזה לצד חדר החיצון אף שהבית כסא פחות מדע"ד, משום ששימוש אינו מופסד בפחות מדע"ד וממילא אין הפתח מתייחס לחיצון, ואמר הגרמ"א שאין לדייק מדברי החזו"א שמן הדין היה שייך חיוב מזוזה בביהכ"ס אפי' שאין בו דע"ד דראוי לתשמישו, דיל"פ דמש"כ ששימוש אינו מופסד בפחות מדע"ד הוא רק לענין שאין חיוב ממנו לחיצון כי הפתח מתייחס אליו אבל לעולם אין חיוב עצמי לבית שהוא פחות מדע"ד דאינו קרוי בית ומה שצריך מיעוט מיוחד לביהכ"ס שאינו דירת כבוד זה לפטור אפי' אם יש בו דע"ד.

(קובץ דינים או"ח, מזוזה אות יא הע' כג)

הגרמ"א אמר שכמדומה לו הי' מעשה אצל הגרי"ד שהי' המטבח שלו פתוח לחדר שאי"ב דע"ד ולא קבע מזוזה לפתח המטבח ואביו הגרי"ז העיר לו ע"ז והשיב הגרי"ד שלא דמי לרעק"א (דדווקא כשפתח הפנימי שאין בו דע"ד הוא פתח לחיצון המחויב יש סברא שנייחס את הפתח לחיצון משא"כ כשהחיצון משמש רק כבית שער לחדר אחר דאין אומרים סברת רעק"א ב' פעמים ודו"ק) וקיבל הגרי"ז את דבריו.

(קובץ דינים או"ח, מזוזה יח הע' לט)

אמר הגרמ"א שכמדומה שאין מברכין בפחות מדע"ד אפי' בבית שער .

(קובץ דינים או"ח, מזוזה כ' הע' מח)

אם המרפסת ארוכה ויש לה שני פתחים משני חדרים ורגילים קצת להיכנס מחדר לחדר דרך מרפסת אמר הגרמ"א דנוטים הדברים דאעפ"כ צריך לקבוע בשני הפתחים לצד המרפסת (וכ"ד הגר"י בויאר זצ"ל).

(קובץ דינים מזוזה, אות כט הע' סז ועיי"ש מה שביאר)

בביתו של מרן הגרי"ז הי' פתח עם מזוזות רחבים ובגובהו הי' קבוע חלון בחציין של רוחב המזוזות ולפני שבא הגרי"ז לגור בבית זה היתה המזוזה קבועה בחציו של מזוזות הפתח שאינו מתחת לחלון וכשנכנס הגרי"ז לגור בה שינה את מקום המזוזה וקבעה מתחת לחלון וביאר הגרי"ד טעמו דחציו של הפתח שלא

קבוע בו חלון הוא פתח בלא משקוף דגובה הפתח הוא רק עד החלון דהרי במקום שהחלון קבוע אינו מקום פתוח שיהא אפשר לקראו פתח ומשקוף שאינו מעל הפתח ממש אינו משקוף ע"כ, ויש ללמוד מזה ב' דינים א. שחלק מהפתח שנסתם בטל מיניה שם פתח, ב. שהמשקוף צריך לשכב ממש על אויר שיש לו שם פתח אבל אם יש אויר שאין לו שם פתח שמפסיק בין המשקוף לחלל הפתח בטל מיניה תורת משקוף ולא מיקרי צוה"פ וכהגרי"ד.

ולכא' ה"ה כשיש הפסק בין המזוזות לחלל הפתח ולפי"ז בדלת הזזה כיון שאף כשפתוח סותמת חלק מהפתח א"כ אם הניח מזוזה על מזוזת הפתח דינו כהעמיק טפח (אם הדלת כשנקפל רחב טפח) ופסולה, וכן אמר הגרמ"א שלהגרי"ז צריך ליזהר שלא יהי' אפי' סתימה כל דהוא בחלל הפתח ובתוך ד"ט שלפני הפתח.

(שערי זבולון יו"ד סי' סז במכתב הערות)

הוספה להנ"ל: וסיפר הגרמ"א שפתח לבנין הת"ת של תורה ויראה הי' ג"כ כפתחו של הגרי"ז ונסע הגר"א קצנלבויגן למרן החזו"א לשואלו אם צריך לקבוע המזוזה דוקא תחת החלון או שיכול לקבועו יותר לחוץ והחזו"א א"ל שהוא צריך לעיין בזה ושיחזור אליו כעבור שבוע אך כעבור שלשה ימים חשכו המאורות ומרן החזו"א נסתלק לגנזי מרום ולא זכינו לחוו"ד בזה.

(שם)

עוד בענין הנ"ל: מצוי מאוד שבתוך הצוה"פ הגדול שעשוי מאבני הבית יש מזוזות מעץ וכדו' קטנים ומונחים בסוף צוה"פ הרחב מאבן סמוך לדלת ויל"ע היכן יניח המזוזה ואף שמעיקר הדין מסתברא שיניחנה בצוה"פ האבן כיון שצריך ליתן המזוזה בטפח הסמוך לרה"ר מ"מ יל"ד דצוה"פ הקטן כיון שבולטת יותר בפנים חלל הפתח מבטלת את הצוה"פ הרחב כיון שאין אותה צוה"פ נראית מבפנים וכ"מ בחזו"א או"ח סי' סז סוס"ק כג, אבל בחזו"א שם סי' ע' סקי"ט כתב שאינה מבטלת עיי"ש והגר"ח גריינימאן אמר שהעיקר הוא כמש"כ החזו"א בסי' ע' כיון שנכתב מאוחר יותר וגם הוא מסודר באופן של פסקי דינים, וגם הגרמ"א עשה כן למעשה בביתו אלא ששם הי' הבדל קטן בין שתי צורות הפתח והסביר הגרמ"א שמסתבר שכל הנידון הוא רק בשיש הבדל בשיעור הניכר אבל בהבדל פחות מטפח נחשב רק כהתעבות של אותה צוה"פ וכא' הצוה"פ עבה מצא והולכת ומתקצרת באלכסון, והוסיף הגרמ"א דאצל מרן הגרי"ז הי' צוה"פ מאבני כותלי הבנין ובסופה צוה"פ מעץ ומעליו חלון והמזוזה היתה קבועה על הכותל מאבן והורה הגרי"ז להורידה ולקבועה על הפצימים של עץ מחמת החלון (וכנ"ל), והיינו דאי לאו משום החלון לא הי' קבועה על הפצימים של עץ כיון שיש רק הבדל קטן בין צוה"פ מאבן לשל העץ אבל מחמת החלון יש הבדל של כמה טפחים בין משקוף העץ שתחת החלון למשקוף האבן.

(ברכת אברהם – ביאורי סוגיות הל' סת"ם סי' ח' אות ה', וצ"ע ממה שהובא לעיל שיש בחלון חסרון אחר ועצם הדברים צ"ב אי סברת הגרמ"א הוא רק בטפח וגם אצל הגרי"ז הי' כן או שאמר כן בכל גווני וצ"ע)

חלה

יל"ע בדיון הפסק כלים לענין דין מוקף של צירוף בית שמהני כשמקרב כלים פתוחים אהדדי (כמבוא' ביו"ד שכה בבהגר"א סק"ח מובא במשנ"ב תנז סק"ו) אם זה לא מהני להחזיר כח צירוף בית אלא שזה גופא הוי כמוקף ומהני גם בקירוב כלים ע"פ השדה או שזה מהני גם להחזיר כח צירוף בית, ואשר ע"כ בדיון צירוף

כלי אי נימא שבבית מהני להחזיר דין צירוף בית א"כ אפשר לומר כן גם בכלי והיינו שאם הם סתומים יהא עיכוב בעצם צירוף כלי (וכמו בבית שזה מגרע לדין מוקף, ורק דשם מהני מדין דיעבד של מוקף וכאן מעכב את הצירוף) ואם הם פתוחים צריך קירובם אהדדי כדי שע"ז נסלק להפסק הכלים ואשר לכן אפי' למ"ד שבצירוף סל לא בעי' נגיעה מ"מ כאן צריך נגיעת כלים כדי לסלק את חסרון הפסק כלים ולמ"ד שבעינן ג"כ נגיעה בצירוף ס"ל הי' אפשר לומר שע"י קירוב הכלים יש ג"כ נגיעה.

והגרמ"א טען שזה לא עדיף מחלל שבכלי ואם צריך נגיעה א"כ בעינן נגיעה ממש, ועוד ר"ל דכלי עדיף מבית ולא הוי הפסק כלי.

(אליבא דהלכתא פ"ו ועיי"ש שדן בזה באורך הגר"נ קרליץ זצ"ל)

חזו"א קצח סק"ג דע"מ לחלק היינו כשדעתן לחלקן ולעשותן בדפוסים מיוחדים או למשוך פניהן של מקצתו בביצים ושמן וכיוצ"ב שיקפיד אחר חלוקתן על נשיכתן זו בזו, ומשמע דדוקא כה"ג שהחלוקה היא למטרות ויעודים שונים אבל כשמקפיד שלא ישכו משום שלימות י"ל דל"ח מקפיד דהא כל עיסה מחלקה לחתיכות קטנות שיהא נוח לאכילה ול"ח ע"מ לחלק והסכים הגרמ"א לחילוק זה (אבל הגר"י ברטלר לא הסכים).

(קובץ דינים או"ח חלה ב' הע' ו')

המחלק למקרצות (חתיכות בצק) שכל מקרצת לסעודה אחת אפשר דל"ח ע"מ לחלק וחייבת בחלה דכמו המצרף חלות בסל אחד ואוכל מהסל מיד לפיו ל"ח ע"מ לחלק דע"מ לחלק היינו רק כשמחלק להניח ה"נ י"ל דחשיב כשמשתמש בחילוק וכן הסכים הגרמ"א.

(קובץ דינים חלה אות ג' הע' י')

אם כבר חילק עיסה ואח"כ נמלך וחזר וצירפם כתב באבנ"ז יו"ד סי' תיח שחוזר ומתחייבת ולא דמי להוסיף כל אחד משלו דנשאר פטורה כיון שכבר היתה לה שעת הכושר דהתם החילוק נשאר בעינו משא"כ כאן כשחזר וצירף מה שחילק נמצא שביטל את החלוקה שלו ע"כ, ופי' הגרמ"א דבריו דמעשה מבטל מעשה וכאילו לא נתחלקה מעולם.

(קובץ דינים או"ח, חלה אות ז' הע' טז)

דעתו לחלקה אחר האפי" דעת הגרמ"א דלא מהני לפוטרה (והגר"י בויאר מחמיר בזה שלא להפריש בברכה).

(קובץ דינים או"ח, חלה אות י"ט הע' מה)

מעשרות ושביעית (זרעים)

דעת הגרמ"א שאפשר לחלל דרגות שונות של מעשה כשיש לכ"א פרוטה בפנ"ע על פרוטה א'.

(גינת ראובן מע"ש ב' בקונט' ביאורים בסדר מרן החזו"א לחילול מע"ש בהוספה אות ג')

שביעית פ"ד מ"ט זיתים משיכנסו רביעית לסאה, פוצע ואוכל בשדה, הכניסו חצי לוג כותש וסך בשדה וכו'. דהיינו שמותר לסוך משמן שלהם והקשה מרן הגר"ד מהא דמבואר בר"מ פט"ו מטומאת אוכלים ומקורו בירושלמי דמה שמשקין היוצאין מפירות כיוצ"ב היינו רק בהביאו שליש אבל לא הביאו שליש חסר להם בשם זיתים וענבים ומה"ט משקין שלהן לאו כיוצ"ב, וא"כ כיון דקדו"ש חיילא גם על הפירות שלא הביאו שליש דהרי אי"צ אוכל, וא"כ היאך הותר להוציא מהן שמן והרי השמן לאו כיוצ"ב כ"ז שלא הביאו והו"ל מפסיד פירות שביעית דהיוצא מהן אינו קדוש, ואמר הגרמ"א ליישב דהמשנה איירי על שמן, ושמן קדוש מצד עצמו דשמושו הוא הדליקה וזה לבד מקדשו א"כ אף שלא כיוצ"ב בפחות משליש כ"ז הוא כשאיין סיבה בהיוצא מהן להיות קדוש מצ"ע אבל בשמן ישנו סיבה לעצמו להיות קדוש בקדו"ש ואין בזה שום הפסד.

(ושבתה הארץ, הרב שמואל וורמסר אות א')

בחו"ב זרעים ח"ב ס"ז כתב דתרומה שנפסלה מאוכל אדם אע"פ שעדיין ראוי לבהמה פקעה קדושתה ומותרת לזרעין וכדין סובין של ישנות דתנן פ"א דתרומות דשרי לזרעים אע"ג דקודם שנתיישנו ה' עליהם שם תרומה וכו' ברמב"ם פ"ג ממע"ש ה"א שאם נפסל מאוכל אדם פקעה קדושתה ממנו והוא מירושלמי פ"ב דמע"ש ה"א ומפרש לי' בניחותא אפי' ע"י הדחק לא פקע שם תרומה מיניה וכמו בניצולות דלא כמש"כ הגר"א שם, אלא דאם עדיין ראוי לאדם ורקבוביות של תרומה וכמש"כ הר"מ בפ"א דתרומות אסורים לזרים, אלא דבסק"ה הוסיף לחדש דמ"מ פטורים מתרו"מ דכל שאין אוכלין אותו אלא ע"י הדחק דמקרי דלא חשיב אוכל אדם והוכיח זאת ממש"כ תוס' שבת סח. דספיחי סטיס דראויים קצת לאדם ואפ"ה פטורים מפאה ומתו"מ כיון שאינם מיוחדים לאדם, וכן יש עוד דברים שתלויים במחשבה להתחייב במעשר, הרי אף דראויים לאדם מ"מ כל שאינם מיוחדים לכך פטורים מתרו"מ, וניצולות ורקבוביות כוונתיהו אלא כל דכבר נחית שם תרומה עליהו לא מתבטל שם זה כל שהם ראויים לאכילה ע"י הדחק שביטול שם תרומה רק כשנעשה כעפרא דעלמא וזה לא שייך אלא שכבר נעשה במציאות בלתי ראוי לאדם ע"כ.

אמנם דעת הגרמ"א דאין רא' מספיחי סטיס דפטור מתרו"מ משום דחלוק דין חלות תרומה מדין הפקעת תרומה דהתם היינו טעמא דלא חשיב אוכל משום שאינו מיוחד לאדם אבל אוכל אדם שנעשה כניצולות ורקבוביות אפי' קודם שהוטבל כגון שבליים שנרקבו אם קרא עליהם שם תרומה חייל דכל אוכל אדם שראוי ע"י הדחק עדיין שם אוכל עליו (ולא פקע כ"ז כלא נפסל ממש) וכמו דלא פקע שם תרומה מיני'.

(ישועות משה, ביאורים במשניות ליקוטים ה' אות א' לריעו ועמיתו הגרמ"י לאנדא זצ"ל במכתב לבעל החו"ב ע"ש באורך)

קדשים

כתב הרמב"ם בפ"ז מפסוהמ"ק ה"ד אבל הנרבע והמוקצה והנעבד וכו' הרי אלו נבילה לכל דבר ומטמאים בגדים בבית הבליעה שאין הקדושה חלה עליהם והרי אין פסול בקודש ע"כ, והקשה הגרנ"פ זצ"ל דהרמב"ם סתר משנתו בפ"ק מאסו"מ ה"י דבבהמה שיש בה פסול רובע ונרבע ומקצה ונעבד וכו' הקדושה חלה עליהם וירעו עד שיסתאבו ויפדו. וק' דמ"ש עוף מבהמה, ויישב ע"פ שהציע פעם למרן הגר"ז, והוא דהק' לו אמש"כ הגר"ח בספרו לבאר ש"י הרמב"ם דהא דאין הקדושה חלה על בע"מ אי"ז משום עצם החפצה דפסול מום מונע חלות הקדושה דלעולם עצם הפסול דמום גרידא אינו מעכב בחלות הקדושה והא דאין קדושה חלה על בע"מ הרי"ז משום דטעון פדיון והדין פדיון דאית בי' מונע בעד הקדושה מלחול, והקשה ע"ז ממחוסר אבר בעוף שכל התוס' בתמורה שלא חל עליו קדוה"ג ואע"פ כשבעוף ליכא פדיון אף במחוסר אבר, ועו"ק דבתמורה יח: איתא דעולת נקיבה הוה מום ולכן לא חל עליו קדושה, ולהגר"ח קשה דמה איכפ"ל שהוא מום דמ"מ דין פדיון לית ביה, וע"כ ר"ל בביאור דברי הגר"ח דלעולם המום בעצמותו מונע קדושת הקרבה אולם אכתי מצי לחול בי' קדושת הקרבה מדין מגו דנחתא קדושת דמים נחתא קדוה"ג ולענין זה אמר הגר"ח דבריו דכיון דאית בי' פדיון הרי"ז מעכב הקדושה שנובעת מדין מיגו דנחתא אבל לעיקר הקדושה לא בעינן לסברא זו וא"ש קו' הגמ' מנקיבה לעולה דכיון דהוה מום אע"ג שאין בה פדיון הרי"ז מפקיע עיקר הקדושה וע"ז תי' הגמ' דמ"מ תחול בה קדושה מדין מיגו דנחתא הואיל וליכא דין פדיון וכו"ל, ולפי"ז ניחא נמי מחוסר אבר בעוף דבעוף ליכא דין מיגו דנחתא (כידוע מירושלמי) וכ"ה בתוס' קידושין ז. ע"כ הצעת דבריו להגר"ז, ולפי"ז יש ליישב הסתירה הנ"ל בר"מ דבאמת מעיקר הדין בכל נרבע לא הי' צריך לחול הקדושה הואיל ואינו ראוי להקרבה וכמש"כ הר"מ שאין קדושה חלה עליהם והא דבבהמה כן חלה הקדושה אי"ז מעצם מעשה הקדשתו אלא מדין מגו דנחתא קדו"ד נחתא נמי קדוה"ג דהואיל ואין בנרבע דין פדיון א"כ אין מה שיעכב חלות הקדושה מדין מגו דנחתא משא"כ בעוף שאי"ב דין מגו דנחתא כנ"ל שוב אינו חלק קדושה כלל ע"כ ודו"ק. ומרן הגרמ"א העיר ע"ז דיש לדון במום עובר של מחוסר אבר וכגון יבשה גפה בגוונא שזה שב וחוזר, דלפי"ד הגרנ"פ לא תחול בזה קדוה"ג כיון דכל הקדוה"ג שחל במום עובר הוא רק מדין מגו דנחתא, וא"כ בעוף דלא שייך מגו דנחתא שוב לא יחול בזה קדוה"ג, וזה לא מסתבר (והערה זו מצא חן בעיני הגרנ"פ).

ובעיקר הסתירה בדברי הרמב"ם אמר הגרמ"א דלעולם י"ל שברובע ונרבע בבהמה חלה קדוה"ג על אתר ולא דוקא מדין מגו דנחתא אולם עוף שאני דלא שייך תורה קדוה"ג בעוף שאינו ראוי להקרבה וכמו דלא שייך מגו דנחתא בעוף לסברת הירושלמי דקדושתו מאי אהני לי' משום שלעולם לא יגיע מזה מידי למזבח, ה"ה עיקר הקדושה מתחילה לא שייכא.

(והגרנ"פ זצ"ל קיבל סברא זו אך העיר דדבריו יתרצו רק את שורש הקושי' מ"ש עוף רובע ומוקצה וכו' שלא חלה עליו קדושה מבהמה כה"ג שחל עליו קדושה אבל עצם ההגדרה של הרמב"ם בדבר שאין פסולו בקודש דפירש צ"ל שאין קדושה תלוי עליו וא"כ איך יכלכל הגדר של אין פסולו בקודש בבהמה דהתם אי"ז דין אמת לומר שאין קדושה חלה עליהם ע"כ).

(קובץ ישורון מא שיעורים בסדר קדשים מהגאון ר' נחום פרצוביץ זצ"ל מחוברות הגרא"ב פינקל זצ"ל ועיי"ש מה שהביא עוד בהנ"ל ממרן ראש הישיבה הגרד"א שליט"א)

עי' מש"כ עה"ת בפ' אחרי מות ששייך גם לקדשים.

בתוס' מנחות דף ב' ד"ה כל המנחות מנו שחיטה לאחד מד' עבודות דמהני בה פסולי מחשבה וכדו', ואף דשחיטה לאו עבודה מבוא' בדבריהם דאין הפי' דלאו עבודה הוא כלל אלא דחוץ מן השחיטה הכללי שהוא להוציא מידי נבילה דינא הוא בקדשים ג"כ להוציא מידי פסולי קדשים (וכדממעטין מ'ומן הבקר' למעט

טריפה נמצא דזולת איסור טריפה פסול הוא בקדשים ולכא' ה"ה נבילה ושחיטה מהני לזה כנ"ל) ע"כ מהגר"ש זאהן, והגרמ"א הביא ראי' לזה מהא דמנחות טז: דסכין מקדש הדם וע"כ דשחיטה הוה דין בקדשים וכנ"ל.

(עטרת יעקב ב"ק קונט' קדשים סימן כו)

יל"ע בשחיטה בחוץ וכן בכל איסורי שחיטה והתירו בו על כל קצת וקצת כמה לוקה וכמה חטאות מביא כשהי' בהעלם אי חייב על כל התראה או כיון שאינו אלא שחיטה אחד חייב רק אחד, ודעת הגרמ"א (וכ"ד הגר"י ברטלר זצ"ל והגר"י הלוי שליט"א) שאינו לוקה אלא אחד (ועי' ישועות מלכו סי' י"ט שנקט בפשיטות שלוקה על כל אחד ואחד ע"ש)

(קל וחומר סימן צח. רגשת חצריה - תשע"ו הרב אליהו וינברך)

נשים

כתובה - מה שנוהגים בחו"ל כהרמב"ם ורמ"א שכותבים וחותמים הכתובה קודם החופה כיון שמיד לקידושין היא אשתו ואסור להשהות מכש"כ להתייחד עמה קודם שיכתוב ויחתום לה כתובה משא"כ בא"י חותמים תחת החופה משום שאין לקבל קנין ולחייב קודם שהיא אשתו שמיחזי כשיקרי ובאפריון שלמה הביא שדעת הגרש"ז דמעיקר הדין אפשר לחתום קודם החופה שוודאי אפשר לשעבד עצמו ונכסיו גם קודם האירוסין ומצד מה שכתוב והוי' לי לאינתו אי"ז שקר שכ"ז שהשטר נמצא אצל המסדר קידושין ולא נמסר לחתן לא חשיב עדות כלל.

ושם בסק"ח שבזמן שהחופה מתאחרת לאחר השקיעה נהגו רבים לעשות קנין סודר קודם השקיעה וג"כ שהעדים יחתמו לפני האירוסין ודעת הגרש"ז שכה"ג פסולה וכ"ד הגרמ"פ מטעמא אחרינא ובהע' ג' שם העיר דהעושים קנין לפני השקיעה צ"ע דלא שייך שעבוד נכסים של כתובה כיון שהיא עדיין פנוי' ולא שייך שם כתובה על פנוי' ואמר הגרמ"א דכיון דמתחייב על תנאי שישאנה הוי' חיוב אישית ושם כתובה עלה אף שעדיין פנוי' היא ואפי' אם יבוא אחד ויתחייב לאשה פנוי' חיוב כתובה ע"מ שישאנה ונשאה אפי' אחר חמישים שנה חל כאן שעבוד נכסים של אישות עכ"ד.

(אסיפת חכמים דף שכו, ובאפריון שלמה פ"ב אות ו', וכן הביא בשמו הגר"ב פינקל בקובץ ישורון מ"א)

עדי קידושין:

כתב הרשב"א בקידושין דף ה: וא"נ נתן הוא ואמרה היא אמאי אינה מקודשת גמורה דהא אמרינן לקמן בסמוך הי' מדבר עמה על עסקי גיטה וקידושי' ולא פירש ריה"ג אומר דין, ותי' בתוס' דהכא כשלא דיברו וכו' ואע"פ שהדברים מראין דלדעת מה שאמרה לו נתן הוא וכמי שפירש דמי מ"מ העדאת עדים בעינן דהמקדש בלא עדים אין חוששין לקידושיו, א"כ כיון שלא פירש כאן ואפשר שלשם מתנה נתן ולא לשם קידושין אע"פ שהוא מודה דלשם קידושין נתן לה כמו שאמרה אפ"ה אין כאן עדות שמיעה ולא ראי' לשם עדות אלא שהם דנין כוונת הלב ואין כאן עדות וכו' עכ"ל, ובביאור דבריו אמר הגרמ"א שדינא הוא בעדים לקיום הדבר שצריכה להיות עדות באופן כזה שאפי' יבואו עדים אחרים ויאמרו שלא היתה כן, שתהי' זו

הכחשה ותרי ותרי ולא שעתה תתברר שלא הי' כפי הבנת הכת הראשון, וביאר בזה קפידתו של הגרי"ז שהעדי קידושין יראו את הכלה (עי' אבנ"מ לא סק"ד בשם המבי"ט) שהרי אל"כ אם יבואו עדים ויעודו שאין זו הכלה לא יוכלו העדי קידושין להכחישם ונמצא שחסר מעיקרא בעדותם

(קובץ שערי תורה שנת תשע"ז קידושין ה: מהרב אפרים קירשנבום)

הגרמ"א הוכיח דיש זיקה ככנוסה אף בחייבי לאוין ועשה ממתני' יבמות כח: דבסיפא דמתני' תנן היתה אחת מהן אסורה עליו איסור ערוה אסור בה ומותר באחותה, איסור מצוה או איסור קדושה חולצת ולא מתייבמת ע"כ ולכא' איסור קדושה כולל גם חייבי לאוין ועשה ואי נימא דלית בהו דין זיקה ככנוסה לכא' א"א לאוקים מתני' דהתם כתירוצא דגמ' בדף יט. כגון שנפלו בב"א דהא כשנפלה לפניו איסור קדושה לא אמרינן גבה דזיקה ככנוסה דהא חייבי לאוין ועשה היא ורק על אחותה איכא דין זיקה ככנוסה וא"כ שוב הוי כנפלו בזא"ז דזו ש"ל דין זיקה ככנוסה תאסור את זו שאין בה דין זיקה ככנוסה משום אחות אשה ולא יהא בהן דין צרות זו לזו בזיקה, ושוב תיקשי לרב אושעיא דזו שיש לה ככנוסה תהא מותרת להתייבם ואמאי תנן דשניהם חולצות ולא מתייבמות, ולכא' מוכח מזה דאף בחייבי לאוין ועשה יש דין זיקה ככנוסה ולכן כשנפלו בב"א חל זיקה ככנוסה בתריוהו ופוטרת לר"ש מן היבום משום דהוו צרות זו לזו בזיקה ודו"ק.

(שעורי רבי אליהו ברוך יבמות ב' ג' דף יט. ועי"ש מה שדחה)

חו"מ

תוס' ב"ב סז. כתבו דבית שהי' מושכר לשנה ומת המשכיר תוך הזמן חשיבא גם השכירות מהזמן שעבר בחייו וכבר נתחייב בו לקרקע ולא הוי כמטלטלין משום דאין שכירות משתלמת אלא לבסוף ואמר הגרמ"א להוכיח מזה דדינא דאין שכירות משתלמת אי"ז רק זמן פירעון גרידא דא"כ איך חשיב קרקע רק אעצם החיוב וכמש"כ הקצוה"ח סי' עב סקס"ג וסי' קכו סקי"ג.

(חשוקי כסף - איזהו נשך סי' יג)

?אף אי קנין פירות כקנין הגוף מ"מ אמר הגרמ"א דיש ענין זה דלעולם בעל הפירות כגובה מבעל הגוף.

(משנת היובל, הרב חיים שמואלביץ הע' 20 בשם הג"ר דוד מילר שליט"א בשם רבינו)

מ"ן הגרי"ז בספרו (הל' גזילה ואבידה) חידש יסוד בדין אבודה ממנו ומכל אדם דכל מה דאמרי' כן דווקא היכא דחל הדין דאבודה להפקיע את גוף החפץ בעצמותו מרשות בעלים, אבל אם גם לאחר האבידה נשאר בהחפץ קצת שיווי שראוי לחול ע"ז זכות הבעלים דנמצא דלא שייך כלל להפקיע את גוף החפץ עצמו מרשות בעלים כיון דנשאר לו בו עדיין מקצת שיווי א"כ שוב לא שייך בזה היתירא דאבודה כלל אף על השיווי האבוד ממנו העודף, ומבוא' דלא שייך הפקעה לחצאין, וידוע הקושי' ע"ז מדברי התוס' בכריתות דף כד. גבי שור הנסקל דמבוא' בדבריהם דשייך אפקריה לחצאין והיינו דוקא לענין שיעשו לו מיתת ב"ד אלא לא לדמי הנבילה, וכן קשה לכא' מתוס' ב"ק דף כ. ד"ה אפקורי דכתבו דלא לגמרי מפקיר להו ועי' מהר"ם ותרומה"כ סי' שסג ולכא' מבואר ג"כ ששייך הפקר לחצאין, ואמר הגרמ"א ששאלו קמיה דהגרי"ז להאי קושי' ובקושי' מתוס' כריתות הי' נראה מדבריו דהוה קושיא (ידוע שענה שאינו יודע תירוץ אבל יודע שהי' פתוח לו תוס' זו כשכתב השטיק"ל הזה) אך כששאלוהו מתוס' ב"ק השיב דלא שייכי לדבריו כלל וכלל וצ"ע.

(שיעורי עץ ארז ב"ק דף כ. ועי"ש מה שביאר)

הטור באבה"ע ריש סי' קכ הביא מהרמ"ה דהאומר לעדים כתבו גט ותנו לאשתי אין צריכים לזכות לבעל
נייר קודם הכתיבה אלא אע"ג דכתבו משלהם ונתנו לאשה הגט כיון דבשליחותיהו קעבדי מ"י יהי ליה
לאשה בשליחותיה דבעל כמאן דיהבו לבעל והדר בעל ויהיב לאיתתא דמי דכיון דמזכי לאיתתא בשליחותיה
אקני' אקנו לבעל לגרושי ביה ונמצא זכיית הבעל וגרושי האשה באין כאחד ע"כ.

ואמר הגרמ"א דלמדנו מהרמ"ה דכל שמעמיד ממון לראובן עבור שמעון מיקרי ששמעון זכה בממון בהדי
הנתינה לראובן דבמה שהעמיד עבורו הממון לראובן מיקרי שהממון הגיע ממנו וא"כ חשיב ממנו לענין
הנתינה לראובן.

(תורת המעילה סימן ז' אות ח')

עה"ת ואגדה

תרומה כה, לא: ועשית מנורת זהב טהור מקשה תיעשה המנורה, ופירש"י מאל"י לפי שנתקשה משה בה
אמר לו הקב"ה השלך את הככר לאור והיא נעשית מאל"י לכך לא נכתב תעשה, ואמר הגרמ"א שמרן הגר"ז
הקשה כי מאחר שא"ל הקב"ה למשה השלך את הככר לאור ותיעשה מאל"י למה נצרכה לפרט את כל מעש
המנורה כפתורי' ופרחי', ותי' הגר"ז כי כל פרטי מעשי המנורה הם מעיקר דין המנורה ולא רק דין בציווי
עשיתה וא"כ תורה היא וללמוד אותה היא צריך וגם כשנעשית מאל"י היה באופן שנתקיים בה כל דין
עשייתה.

(משולחן רבי אליהו ברוך תרומה כה, לא)

אחרי מות טז, יד: ולקח מדם הפר והזה באצבעו על פני הכפורת וגו' והזה אותו על הכפורת: והעיר הגרמ"א
למה תנא דמתני' בזבחים פ"ה מ"א שינה מלשון כפורת ונקט הזאה בין הבדים וצ"ע.

(משולחן רבי אליהו ברוך אחר"מ טז, יד)

קדושים כ, כג: ולא תלכו בחוקות הגוי אשר אני משלח מפניכם כי את כל אלה עשו ואקוץ בם: וכן כתיב
באחרי מות יח כז, כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם, והעיר מרן הגרמ"א שהרי רוב עריות שנכתבו בפרשה
זו לא נאסרו לבני כח וכמבוא' ברמב"ם בפ"ט ממלכים דרק שש עריות אסורות לבני נח וא"כ אין לגוי איסור
בעריות אלו ולמה קאה את הגוי בגלל זה, והגר"א בפינקל ר"ל דאף שאין מזהרים מ"מ תועבה הוא להם
אך הגרמ"א לא הסכים לזה שלא יתכן כדבר הזה שלא יהיו מזהרים ומ"מ יהא בגדר תועבה.

(משולחן רבי אליהו ברוך פרשת קדושים כ, כג)

כי תבוא כח, נג, ואכלת פרי בטנך וכו', אמר הגרמ"א שבדרך הטבע הוא דבר אי אפשרי שיהיו אב ואם
אכזריים כ"כ להרוג את בניהם ואת בנותיהם ולאכלם ואפי' ממצב של מצור ורעב הכי גרוע אין אדם מגיע
לשפלות כזו אלא זו ג"כ גזירה ועונש מן השמים שיעשו כן.

(אמונת צבי כי תבוא)

תהלים קלה - שהכה גוים רבים והרג מלכים עצומים וכו' ולכל ממלכות כנען: וצ"ב דבפרק שלאח"ז (קלו) שהוא כמעט חזרה על כל הנזכר כאן מוזכר רק לסיחון מלך האמורי כל"ח ולעוג מלך הבשן כל"ח ולא מוזכר ולכל ממלכות כנען ועמד בזה הרד"ק עי"ש וביאר הגרמ"א דבתחילת קפיטל קלו כתיב לעושה נפלאות גדולות "לבדו" ופירש"י דהיינו הקב"ה בעצמו ולא עי" מלאך ולכן מוזכרים רק הניסים שנעשו עי" מרע"ה שה"ז נכלל בכלל אני ולא מלאך ושכינה היתה מדברת מתוך גרונו של משה (וכדברי הגרי"ז בפי' שמות דנתקיים "הדן אנכי" כיון דשכינה הי' מדברת מתוך גרונו) משא"כ הנסים שנעשו בממלכות כנען כבר נעשו עי" יהושע ואצלו כבר לא הי' בחינה זו של שכינה מדברת מתוך גרונו וממילא לא נכלל בנסים של גדולות "לבדו".

(בני בכורי ישראל פ"ט אות ל' הע' תקכז מפי ר' אליהו ברוך פינקל זצ"ל שאמר בשם רבינו. משלחן רבי אליהו ברוך פ' שמות ג' יא ומועדים א' דף קסד)

ע"ז ב: הופיע מהר פארן וכו' אר"י מלמד שהחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה עד שבא אצל ישראל וקבלוה: ואחד שאל להגרמ"א לו יצויר אילו היו אכן מקבלים את התורה איך היתה התורה שייכות הם, וכי שייך אצלם מצוות התורה אשר מיצי"מ מה שאינו ענין אצלם ומה שייך כל דברי התורה שלנו כלפיהם ואמר הגרמ"א ר"ל ע"פ דברי הביה"ל פר' בא עה"פ והגדת לבנך וכו' דגם בהמצוות שאנו יודעים בהם טעם וכמו במצה שאמרו בה טעם על שום שלא הספיק בציקם להחמיץ וכו' מ"מ ודאי אי"ז עיקר יסודה של המצווה ולא מטעם זה נתחדשה המצוה וגם קודם העולם היתה התורה והי' כתוב בה מצות מצה דלא בשביל הטעם נתחדשה המצוה רק להיפוך דבעבור המצוה בא הטעם יעו"ש וה"ה י"ל לענין זה (אף דמ"מ יל"ע בנוגע לסיפורי הדברים ואטו נימא דרק במצוות הי' ניתן להם ועי')

(הגדש"פ בן אשר אות מד על ברוך שנתן תורה לעמו ישראל)

סתר

אמר הגרמ"א דקפידת הגרי"ז בדיון כתב ע"ג כתב ע"פ חידושו של הגר"ח (סטנסיל סי' קמה) הוא בגדר חומרא בעלמא (אף הגרמ"א חשש לזה מאד).

(קיצור משנ"ב וחזו"א עם באר החיים סי' לד או"א הע' טז)

ולחיבת הקודש נוסף כאן כמה דברים בעניני תפילין מלוקט מתוך כתבי אחד ממקורביו שליט"א ותשוח"ח לו על מסירת הדברים להגדיל תורה

- בענין דיו לנצח שאינו יכול לימחק, אמר לי הגרמ"א דברמ"א ביו"ד סי' רע"א סעי' ו' כתב דלכתחלה טוב ליזהר שלא לעשות הדיו כ"א מדברים הבאים מן העץ וזה אינו בא מן העץ (וע' עוד במשנ"ב סק"ח שכתב דלכתחלה צריך דיו הנמחק

- נהירנא כשעשו תפילין להגרמ"א בזקנותו והיה ספק בתיבה אחת שהיה ריוח יותר מדאי, ואמר להסופר להוסיף על האות קצת דיו ויזהר שלא יעלה על הכתב מטעמא דכתב ע"ג כתב וכדברי מרן הגר"ח ז"ל, ואמרתי להגרמ"א דבאמת היכי דיש שיעור אות מאי איכפ"ל שעולה קצת על הכתב גם לפי"ד מרן הגר"ח,

הא מ"מ כיון דאיכא שיעור אות גם בלא הוספה זו מאי איכפ"ל שחלק מן האות הוי שלא כסדרן, ואמר לי הגרמ"א דבאמת היה נראה כן אלא דמ"מ יש להסתפק בזה דיש לדמותו להיכי דהיה שיעור אות והוסיף עליו עכו"ם קצת להרחיבו, די"ל דכיון דסו"ס הרי הוא חלק מהאות ואיכא כאן פסול לא מהני, ה"ה הכי כיון דסו"ס חלק מן האות הוא עכשיו, ואמרתי לו דאולי יש לדמותו להא דאמר מרן הגרי"ז ז"ל להגאון ר"ז צצ'יק הובא בספר פנינים ואגרות תורת זאב סי' ח' דשאל למרן ז"ל איך הדין במוחק מקצת מן האות של השם הק' באופן שנשאר צורת אות עליו ונשאר בכשרותה, כגון שהיתה רחבה ונטל מהרוחב, וענה לו מרן ז"ל שד"ז אסור יעו"ש, וא"ל הגרמ"א דלא דמי לה כלל דשם מיירי לענין קדושת השם דדין אחר לה ואף אם נאמר דכאן שרי מ"מ שם אסור ודו"ק,

- אמר לי הסופר הרב משה בלויא שאמר לו הרמ"פ ששאל את הגרמ"א לגבי הוספת זיונין בתג אחר כתיבתה, והכשיר לו הגרמ"א, עוד א"ל הרב ר' משה בלויא כשכתב פרשיות עבור רמ"י אמר לו הגרמ"א שיכול להוסיף קוצו של יו"ד ביו"ד העליון של האלף

- אמר לי הרב משה בלויא שפעם הזמין הגרמ"א אצלו פרשיות עבור לאחד שרצה כתב האר"י ומצא במקום אחד באות שי"ן שעשה זי"ן במקום וי"ו וככתב ב"י, ולא רצה הגרמ"א שיתקן זאת והשאיר אותו בלי תיקון

- בהא דאיתא בשו"ע סעי' כח שיש ליזהר שלא יכנס ראש הלמ"ד באויר הה"א או החי"ת אפי' בלא נגיעה, אמר לי הרב משה בלויא בשם הגרמ"א דאף דמדברי המשנ"ב שם מבואר דכל שלא נשתנה צורת האות אינו רק לכתחלה, מ"מ יש מן הראשונים דס"ל בפ"י דברי התוס' בגיטין דף כ: דהפסול הוא משום דכל שנכנס קצת באות אחר אינו מוקף גבול, יעו"י בחי' רעק"א בשו"ע שם ובמהרי"ט ויעו"י בחי' מנחות מהגרי"ד דהביא לפי' הקרבן העדה בירושלמי, וא"כ הוי פסול אפי' בדיעבד, מ"מ כל שלא נשתנה צורת האות מהני לגרוד את הת"ג שנכנס לתוך החלל הה"א והחי"ת, ולא בעינן לגרוד כל האות, אלא דכלפי שיטה זו נמצאת דגם אם נכנס לאות אחר שלא שייך בה פסול נשתנה צורת האות ג"כ נפסל משום מוקף גויל.

- בענין לבנינות אמר לי הגרמ"א דהדעת קדושים החמיר, ובגדולי הקודש שם כתב דהוא רק לחדודי, ובדידי הוה עובדא כשפסחו התפילין של הגרמ"א ומצאו קצת לבנונית לא רצה לתקנו, אח"כ א"ל הגרד"א דמסופר שכשהחזו"א כתב ס"ת לעצמו ונתנו לו לכתוב את התיבה האחרונה של הס"ת, דהיינו כמו שרגילין שהסופר כותב את סביב התיבה, ומוסיפים רק דיו מבפנים, אמר ע"ז החזו"א דמי אומר שכך אינו כשר,

- אמר לי הר' משה בלויא שכשהגרמ"א הזמין אצלו פרשיות בשביל אנשים ביקש ממנו שיעשה קוצו של יו"ד ביו"ד העליון של האלף ולא ביו"ד התחתון, והוסיף לי שראה פרשיות של הגרמ"א שכתב לו הר' שמחה בונים ספרנוביץ וראה שגם ביו"ד שעל הצד"י היה בכולם קוצו של יו"ד, וסבר שהטעם הוא שכל שהוא בתוך האות צריך קוץ ולכן ביו"ד התחתון לא ביקש, אבל מ"מ כשהזמין אצלו בשביל אחרים לא ביקש אלא על היו"ד העליון שעל האלף, וכן כשהזמין בנו הר' יצחק זאב ביקש ממנו קוץ על היו"ד העליון שעל האלף, ושאלתי אותו ואמר לי שכ"כ במכתב מהגרי"ז, אבל מ"מ הוסיף שהוא אינו עושה כן בשבילו שלא ראינו מי שכותב כן.

- בענין אות למ"ד דנקט המ"ב במשנת סופרים דיזהר שלא יעשה צואר הלמ"ד כעין יו"ד ואינו רק דין לכתחילה כי יש פוסקים שפוסלין בזה אפי' בדיעבד יעו"ש, והביא כן מספר אור ישראל וכ"כ בלדוד אמת, ובאמת כבר הובא כן באמת ליעקב, אמנם בשו"ע הרב סימן ל"ו כתב דהוא רק לכתחילה, וכ"כ בלשכ"ה סימן ה' ובשו"ת דברי חיים יו"ד סימן קל"א, ובבית שלמה סימן קנ"ה ובגדוה"ק סוף כלל י"ב, וע"ע במשנת אברהם סימן כ"ג שהביא ב' הדעות וכתב די"א אפי' לדעת הפוסל היינו אם לא עשה הצואר בסוף הגג ממש כדינו רק מעט לפני, אבל אם עשה בסוף הגג ממש י"ל דאנו מצרפין היו"ד לרוחב הגג ויהי' וי"ו וסברא טובה היא יעו"ש, וכ"ה בקול יעקב, אמנם סיפר לי הגרמ"א שהגאון רש"י פרידמן שאל את מרן הגרי"ז בכה"ג דיש אומרים דאפשר לצרף גג הכ"ף ורגז ע"ז מאד ואמר מי אומר כן. אלא דבאמת גם לדברי מרן ז"ל לכאורה יש עצה דהלא שיעור רגל הוי"ו הוא כב' קולמוסים, ואם המקום דחוק שאין מקום להאריך היטב את הרגל, אזי יש לעשות את ראש הוי"ו קטן, כי שיעור ב' קולמוסים של הרגל נמדד כפי שיעור עובי הראש, אח"כ ראיתי באורחות רבינו כתיבת סת"ם אות י"ט שכתב שבדיעבד יש לסמוך על הקסת הסופר והמשנ"א שיש לצרף גג הכ"ף יעו"ש.

- אמר לי הר' משה בלוי דהגרמ"א לא הקפיד על מושב הלמ"ד אם הוא רחב כגגה או פחות ודלא כדעת הגר"א שיהא המושב משוך רק מעט, וכנראה דהטעם הוא משום הלמ"ד דכתב החזו"א בס"ת שלו דהיה נראית ככ"ף.

- בענין התגי"ן אמר לי הגרמ"א דמה שכתוב במ"ב בשם המג"א שהביא בשם ספר הזכרונות שלא יעשה התגי"ן בסוף האות אלא ירחיק קצת מן הקצה, שבספר מנחת סולת בביאור על הברוך שאמר כותב דדברי הספר הזכרונות קאי רק באותיות שיראה אח"כ כעין למ"ד וכן מבואר שם להדיא מדבריו וכ"כ במק"מ סימן ל"ו, ואמר לי שדבריו נראים, מ"מ הקפיד בזה לכתחילה דהא הרי המג"א והמ"ב מביאים דין זה.

- במ"ב סימן ל"ו ס"ק י"ב כתב וכעין קו דק הוא כל תג ותג כך נוהגין באלו הארצות, וטוב יותר לעשות כל אחד כעין תמונת זיי"ן אך שיהיו קטנים ודקים מאד עכ"ד, ומקורו הוא ב"י בשם האגור והרמב"ם, והנה ברמב"ם פ"ב מתפילין ה"ח כתב וצריך להזהר בתגי"ן של אותיות והן כמו זינין זקופות על האות כו ע"כ, וע"ע בפ"ז ה"ח וכל התגי"ן כצורת זין הן דקין כחוט השערה ע"כ, וכ"כ בתשובה סימן ע"ו התגי"ן הוא אותות קטנות בראש האותיות והן כעין זיינין דוקא יעו"ש, הרי דהרמב"ם ס"ל דבעינן כעין זיי"ן, וע"ע באגור הל' תפילין סימן ס"ה וז"ל ואני המחבר נוהג לעשות את התגי"ן משעטנ"ז ג"ץ כמו ג' זייני"ן ולא די בתגי"ן קטנים כשרים ע"כ, ובמ"ב למד בדבריהם דהוא רק דין לכתחילה, וע"ע בחינוך מצוה תרי"ג שכתב וכל התגי"ן כצורת זיין הם דקין כחוט השערה, וע"ע בשע"ת ס"ק ד' שהביא בשם המח"ב שהביא בשם מהר"ם איספיניא שהתגי"ן צריכים להיות תמונת זיינין כמ"ש הרמ"ע וכן הוא ברעיא מהימנא ובתקונים יעו"ש, וע"ע בדע"ק סימן ל"ו מה שהסופרים מקילין בזינין ועשין רק שריטות שוות ולא כזיי"ן כשאחרים מצויין לפניו אין לקנותם לכתחילה עכ"ד, וע"ע בשו"ת זכרון יוסף יו"ד סימן י"ח מש"כ לגבי היכי שאין התג מחובר לראשו העגול יעו"ש, (ועיין באמרי שפר כלל ה' תגין כמו זייני"ן קטנים לכך י"א שעל התגין צריכים להיות כמו ראשים קטנים שיהיו כמו זייני"ן), והגרמ"א קפיד בזה לעשות כעין זייני"ן, ואמרתיו לו שהגרי"ז לא הקפיד עם כל זה אמר להקפיד בזה, ופעם אחת היה לי פרשיות שהיו כמה תגי"ן שלא היה בהם תמונת זיי"ן ואמר לי הר' משה בלויא שבזה ודאי שאפשר להוסיף אח"כ רק הנקודה שיהא כעין זיי"ן ולא יעלה על שאר הכתב, ואמר לי הגרמ"א שמסתבר כן.

- בענין בדיקת הפרשיות, אמר לי הגרמ"א כשפתח התפילין שלו כדי להחליף הגידים שבתפירות, שא"צ לבדוק הפרשיות כי בביתם הוא המקום השמור ביותר, וע"ע במעשה איש ח"ה שכל שאין ריעותא מיוחדת אי"צ לבדוקם, וכ"כ בספר דעת נוטה עמ' תכ"ב בההערה שהגר"ש גריינימן העיד שנתו לו החזו"א את התפילין של אביו שהיה מונח הרבה שנים בלי שיניחם, ואמר לו שיניחם בלי בדיקה, וכ"ה באורחות רבינו תפילין אות פ"ח, אחר זמן רב שמעתי מר' משה אהרן הלוי סאלאוויציק שפעם אחת פתחו את תפיליו של מרן הגר"ח כדי לתקן ועמד שם מרן הגרי"ז בצעירותו ולקח הפרשיות כדי לבדקם ומצאו בה איזה שאלה, והראהו למאן הגר"ח והתרגז מאד מרן הגר"ח. ואמר בזה"ל ווער האט דיר געבטן קוקן.

- אמרתי להגרמ"א דלפי"ד הרמב"ם דבעיבוד העורות לתפילין אי"צ לשמה א"כ מאי מהני דמניח העורות בסיד לשם קדושת תפילין מטעמא דע"ד ראשונה הוא עושה והא אי"צ כלל לשמה שם, ואמר לי דלפי"ד החזו"א באו"ח סימן ו' ס"ק י' מהני גם לדעת הר"מ דלא גרע משרייה במים, אמנם לפי"ד המ"ב שחולק שם ע"ד החזו"א באמת יל"ע בזה דלא מהני אז מחשבה לשמה מטעמא דע"ד ראשונה הוא עושה וצ"ע.

- באגרת ששלח [מנחם](#) החזו"א למרן הגרי"ז כתב לו דמה שגורר מצד הבשר לנקותו מדלדולי בשר וקרומין, היה חפץ לעמוד עליו ולצוותו לומר לשמה אבל עשה זאת קודם בואו, אבל נראה שאין דבר זה בכלל עיבוד והרי כשחולקין לקלף ודוכסוסטוס אין חילוק זה בכלל העיבוד וה"נ בהאי גרירה שאין גרירה זו גורמת עיבוד כלל בהנשאר, ואי"ז צורך להכשר הרצועות אף אם יש בה משום סילוק חציצה אם דלדולי הבשר חוצצין, ואמר לי הגרמ"א ששמע שמרן הגרי"ז אמר שהחזו"א צודק בזה, (אלא דאמר לי שכשרצה מרן הגרי"ז לעבד עורות לרצועות שאל מי רוצה ליסוע, ואמר שהוא מוכן ליסוע, ושאל את הגרמ"ד שישאל לאביו מה צריך להשגיח, ואמר מרן הגרי"ז שישגיח שכשיכניס לסיד יאמר לשם קדושת תפילין, ואם אפשר יאמר גם כשחותך העור, והסתפק בזה מאי כונתו ואפשר משום הזמנה מילתא), וע"ע בחזו"א סימן ו' ס"ק י"א שמסתפק בהסרת השיער אם בעינן לשמה ונוטה להיתר, אמנם יעו"י בבני יונה סימן רע"א שכתב וז"ל אלא אפי' תקון העורות וחליקתן וגרירתן וחיתוכן ושרטוטן יהיה ע"י ישראל לשמה, ועיי"ש בדע"ק ס"ק ג' וע"י

זהירות לומר לשמה בכל תיקונים מרויחין במה שמצוי באמצע כתיבה שמצא על הקלף קצת דוכסוסטוס וקולפו, שבכך י"ל בהאמירה לשמה מעכב גם דיעבד כי הקלף פסול קודם הסרת הדוכסוסטוס יעו"ש, ומבואר מדבריו דכל הסרת השיער בעי לשמה, אמנם יעו"י בג"ה ס"ק י' שם חולק עליו דכיון דגוף העיבוד נעשה לשמה הוי הסרת המעט דוכסוסטוס בגדר תיקונים שאחר העיבוד דאי"צ לשמה יעו"ש וע"ע שם במ"מ ס"ק כ"א.

- עיין בארחות רבינו אות ע"ח ס"ק ח' שלא התיר להשתמש עם מכונה שנקראת שפלט, ומחלק שם בין מכונה הנקראת פלץ יעו"ש, וכמדומני כשעשיתי בתים ושאלתי את הגרמ"א אם אפשר לעשות שפלט, ולא נחה דעתו בזה.

- בדינא דעל דעת ראשונה הוא עושה דמהני על כל המשך עשיית הבתים, שאלתי להגרמ"א עם מהני גם על הקשר שברצועות או שאר דברים שלא נעשים בעצם הבית עצמה, דיש לומר דבזה לא נאמר האי דינא, דלא שייך לומר ע"ד ראשונה הוא עושה כיון שלא שייכא זה לזה כלל ואם אינו עושהו לשמה הוי פסול בקשר ולא בתפילין עצמה, וענה לי דיש מקום לומר כן, ואח"כ שוב דברתי עמו בזה ואמר לי שמסתבר דלא מהני בזה ע"ד ראשונה הוא עושה, אבל הוא זוכר דכעין זה הק' הר' נחום ברגמן את מרן הגר"ז אבל אינו זוכר מה שענה לו, ועיין בדע"ק סימן רע"א ג' מה שכתב לגבי היכי שעבד העורות לשמה אי מהני גם לגבי הכתיבה דמצד דמהני, ולכאורה לפי"ז ה"ה לדידן וצ"ע, ולכאורה היה אפשר להביא ראיה לזה (אח"כ שמעתי שהר' נחום ברמן הביא את דברי הבה"ל למרן הגר"ז ורצה להקשות בזה, ומרן הגר"ז אמר לו דהראיה של הבה"ל הוא ראיה נכונה,) מהא דכתב הבה"ל בסימן י"א ד"ה לשמן גבי ציצית דאם טוואן לשמן מהני גם לגבי שזירה, ומדמי לה להא דאמרי' בזבחים ב' ב' גבי שתי עבודות שחיטה וקבלה דמהני אף אם נימא דסתם זבחים לאו לשמן הן עומדין אפ"ה כשר הקרבן אם חישב בשחיטה לשם פסח ובקבלה סתמא דכל העושה ע"ד ראשונה הוא עושה יעו"ש, אמנם אפשר דשאני התם דסו"ס עדיין עבודה אחת היא, וגם לגבי ציצית אפשר דהכל לגבי חוטין, משא"כ הכא דשני דברים נפרדים הם וצ"ע, וע"ע בבה"ל סימן י"ד ד"ה בלי כוונה ואפשר דמשם היה אפשר להביא ראיה לכאן ועדיין צ"ע, דשם מיירי שהתחיל הטליה לשמה, והרי זה דומה לטווא לשמה, אם מהני גם תליית הציצית דבזה לא כתב הבה"ל להתיר, ובאמת יעו"י באמרי בינה או"ח סימן ו' שמסתפק גם לגבי טווייה, אם מהני גם לגבי שזירה דאפשר דזה ענין אחר דומה יותר לתלייה, הרי דזה ודאי דלענין תליה ס"ל בפשיטות דלא מהני מהא דטווא לשמה, וא"כ ה"ה לגבי הקשר של תפילין דלכאורה לא מהני וצ"ע.

- בענין עשיית הגידין אמרתי להגרמ"א דלכאורה מדברי המ"ב בסימן ל"ג ס"ק כ"ג מבואר דאשה יכולה לעשות לשמה כיון דאין זה דבר בגוף התפילין, וגם דלפי דברי רוב האחרונים אי"צ כלל לשמה בעשיית הגידין עיין במ"ב ס"ק רכ"ב, וע"ע ברעק"א בשם הנזירות שמשון, וע"ע באחרונים דאי"צ לשמה, ודלא כדברי המג"א, אח"כ מצאתי באמרי שפר כלל י"ח אות ג' אבל טוויית נשים וקטנים כשר, וכ"ה בשולי היריעה שם יעו"ש.

- סיפר לי אחד ששאל את הגר"נ קרליץ באחד שנתן בתים לתיקון אצל אומן בתים, והתנה עמו שלא יכניס את הרצועות לתוך המעברתא בלא שהוא נכח שם, ושכח האומן והכניס את הרצועות לתוך הבתים בלא שהבע"ב יהא נכח בשעת ההכנסה, אי איכא בזה משום שלא לשמה, כיון דאינו יכול לעשות לשמה בלא רשות הבעלים, ואמר לו הנ"ל דאם בעינן לשמה בשעת הכנסת הרצועות לתוך הבית אפשר דחסר בזה משום לשמה, וכשהרציתי דבר זה קמיה דהגרמ"א אמר לי דודאי אינו כן ומאי שייך לפוסלו משום שלא לשמה.

- שאלתי להגרמ"א עם גם בגובה בעינן ריבוע, (עיין בסימן ל"ב סעיף ל"ט ובבה"ל שם דאי"צ) ואמר לי שאי"צ, ושהגאון ר"ז צצ'ק רצה שגם בתפילין של יד יכנס כל הפרשיות בתוך הבית ועשה בית גדול דהיינו יותר גבוה מהריבוע, ואמרתי לו דהא הרי בד"מ הביא בשם הר"מ דלכתחילה יהיה גם הגובה כהריבוע, ואמר לי שאם נהג כן הגאון הנ"ל גם לכתחילה אי"צ להקפיד על כך. ואמר לי הר' דוד פרקוביץ שראה את שתי זוגות התפילין של מרן הגר"ז והיה בערך כאותו מידה של הרוחב.

- אמר לי הגרמ"א בשם מרן הגר"ז דבריבוע התפילין לא בעינן אלא שיהא בהקרנות ובצדדין ריבוע, אבל אם בתוך אמצע הבית יש בליטה לא נחסר בזה הריבוע, והביא ראיה מדברי הראב"ד בהשגות פ"ב מתמידין

ומוספין ה"ז שכתב דהתפוח היה בנוי מהמזבח עצמה, וע"כ דלא בעינן ריבוע אלא בצדדין ובקרנות ולא באמצע הבית, ובסברא זו נקט נמי גבי תיתורא יעו' בחידושי הגר"ח בשם מרן הגרי"ז בהא דתנינן לימא מסייע ליה העושה תפילתו עגולה סכנה ואי"ב מצוה, ואמרי' בגמ' דעבידא כי אמגוזא, והק' מרן ז"ל דאמאי בעינן לטעמא דאמגוזא והא לא הוי מרובע, וביאר מרן ז"ל דהחידוש הוא דכשהתפילין עגולה כאגוז לית כאן הנחה דלא מונח על מקומו ואף שהוא מרובע כיון דרק באמצע היא עגולה יעו"ש, ולכאורה יל"ע דאמאי לא הביא ראיה מהא דמבואר ברא"ש דגם בתיתורא בעינן ריבוע וחזקתין לפני המעברתא משני הצדדין כדי שיהא ניכר הריבוע הרי דאף דיוצאת כעין לשון דהוא המעברתא מ"מ עדיין התיתורא מיקרי מרובע וצ"ע.

- בענין ריבוע הבית אמר לי הגרמ"א דלכאורה לפי דעת הרא"ש דעושים תיתורא רחבה כעין שלנו, הרי מעיקה"ד אי"ז בית וגם שם תיתורא אין לו ומ"מ גם בזה צריך לרבע, וכ"כ המ"ב בס"ק קע"ז בשם הב"י דגם זה צריך לרבע גם מלמעלה וגם מלמטה, אלא דלפי"ז כיון דעיקר התיתורא הוא מה שלמטה ומכסה את הבית ולפי מה שכתב הרא"ש דבעינן לרבע גם התיתורא צריכים ליזהר דגם בזה יהיה ריבוע גם מלמעלה כיון דזהו עיקר התיתורא, ואמר לי דאפשר דזהו כונת המ"ב שם בשם הר"י אסכנדרני דגם מלמעלה צריך לרבע, ולפי"ז מה שכתב שם בשעה"צ אות קפ"א דיש להסתפק אם זה לעיכובא צריך להחמיר צריך ליזהר בזה, אלא דהוסיף לי דאף אם נימא דאי"ז כונת המ"ב אלא דכונתו על התיתורא העליונה שצריך לרבע, מ"מ הרי כיון דאי"ז מעיקה"ד ועיקר התיתורא הוא מה שלמטה ומכסה את הבית בודאי דזה גם צריך לרבע דכל מה שמסתפק שם השעה"צ היינו משום דלאו שם תיתורא עלי' אבל בזה דשם תיתורא עלי' צריך לרבע, ואמר לי הגרמ"א ששאל פעם להגר"ח גריינימן דהא הרי ליכא ריבוע בתיתורא התחתונה, ואמר לו דמ"מ מהני התיתורא העליונה להשלים הריבוע, ולא נחה דעת הגרמ"א בזה, וזכרוננו שפעם אחת נפתחו קצת התפילין של הגרמ"א במקום החיבור שבין התיתורא העליונה להתיתורא התחתונה, דהיינו במקום שהתפירות מחברם יחד, והיה לו עגמ"נ ואמר לי דגם לדברי הגר"ח גריינימן הרי עכשיו ליכא ריבוע, דכ"ז שייך רק כשהם מחוברים יחד.

השי"ן מקמטים כיון דאיכא כבר שי"ן, ולא מהני לצבוע שחור ע"ג שחור, וגם לא מהני מה שפוסל אח"כ השי"ן הבולט דמ"מ הצבע שחור נשאר עליו, (ועיין באמרי שפר כלל י"ז אות ד' דגם בצבע לבן כשר וצ"ע.) ועוד היה נראה דכיון דהוי כתיבה א"כ השי"ן הבולט הוי כתב ע"ג כתב, אבל שמעתי מהגאון ר' דוד אטיק שגם בצבע אדום היו נזהרין, והוא מהראי"ה ומשום דברי הבה"ל דאפשר דבצבע גם בדיו ע"ג סיקרא אינו כתב, אלא דבאמת דברי הבה"ל מוקשה וכמש"כ לעיל ומהיכ"ת נבוא להחמיר גם לגבי השי"ן בכה"ג וצ"ע.

- אמר הגרמ"א בשם הגרי"י פישר דבתפירות צריך להקפיד שיהא חורים קטנים דאז הוי ריבוע גם בהתפירות, ולכאורה זהו גם כונת המ"ב בס"ק קע"ז וכן מש"כ בבה"ל סימן ל"ג ד"ה לחוש, ועיין תשובות וכתבים חזו"א וכ"ה בגנזים ח"ד שכתב החזו"א ז"ל ואין רצוני ליתן לסופר לפתוח ולחזור ולתופרן כי צריך דקדוק מאד בריבוע התפירות יעו"ש.

- אמר הגרמ"א דמה שהתפירות נוגעים זה בזה בפנים לא הוי בזה ריבוע אלא צריך שיגעו בהקצוות מבחוץ, ולכאורה מסברא נראה כן דאם נוגעים רק מבפנים הרי"ז כעגול, ועיין בהליכות והנהגות מקהלות יעקב.

- עוד אמר הגרמ"א שהקשר שעושים בהתפירות צריך להשגיח שאם יוצא הקשר בזוית שלא יצא הקשר לחוץ אלא יכניסו בתוך חור התפירות, דאל"ה י"ל דנתקלקל הריבוע בזה כיון שכל רוחב הגיד הוא הריבוע וא"כ כשיוצא קצת לחוץ הרי ליכא ריבוע.

- אמר הגרמ"א דמש"כ בחזו"א סימן ד' דרוחב הרצועות אי"צ כשיעור במקום הקשר, דמרן הגרי"ז סבר דגם שם צריך כשיעור, ועיין בספר דעת נוטה עמ' שכ"א בההערה 837 יעו"ש.

- אמר הגרמ"א דבעשיית הגידין יש להשגיח שלא ידבקו עם דבק וגם לא עם חלמון ביצה דאז אפשר דאינו נקרא תפירה בגידין כיון דבלאו הדבק אינו מחזיק והוי זה וזה גורם.

- בענין הכנסת הפרשיות לבתים אם אפשר להכניסם גם בתוך התיתורא העליונה, אמר לי הגרמ"א דבשל ראש כיון דבעינן ד' בתים אינו יכול להכניסם גם בהתיתורא העליונה כיון דשם הוא רק מחיצות ולא ד' בתים, ואמר לי בשם החזו"א דאמר דבתפילין של יד כיון דלא בעינן אלא בית אחד יכול להכניסם גם בתוך התיתורא

העליונה דגם שם בית מיקרי, וע"ע בתשובות וכתבים חזו"א סימן כ"ד אות ה', ואמר לי הר"י כהן שהוא ראה תפילין של ר' נתנאל סופר תפילינסקי וגם בשל ראש היה הפרשיות בתוך התיתורא ולא רק בתוך הבית, ואמר לי שאביו ר' שמעון כהן אמר לו שלא נזהרו בזה שיכנס רק למעלה בתוך הבית דוקא, וכן אמר **ל**הר"י יהושע וערצברגער שראה הרבה תפילין מר"נ סופר תפילינסקי והיה הפרשיות מגיעים עד סוף התיתורא העליונה, (ואני פתחתי את התפילין של **ר**א"א **אברהם אטיק** שעשן ר' שמעון סופר ובשל יד היו הפרשיות גם בתוך התיתורא העליונה ובשל ראש היה בפנים עמוק,) אמנם יעו"י באורחות רבינו תפילין אות ע"א שהחמיר בזה לעצמו הקהלות יעקב, ועיין בספר דעת נוטה תפילין עמ' ש' דאם היה יודע הקהלות יעקב שהחזו"א לא הקפיד גם הוא לא היה מקפיד, וע"ע שם דהא דמהני נמי אם מונחים בתוך התיתורא העליונה היינו דוקא אם אינו דבוק בחתיכות, אבל אם הוא דבוק בחתיכות עור אסור, ואח"כ חזר מזה יעו"ש באורך, ועי"ש עוד שהביא ראייה מדברי הברוך שאמר לדברי החזו"א, ועי"ש עוד באות ע"א מה שביאר את דברי השל"ה שהוא רק בשל יד יעו"ש.

- בענין מטלית שכורכים סביב הפרשיות, אמר לי הגרמ"א שאפשר להשתמש גם בקלף שיש עליו דוכסוסטוס, (אח"כ מצאתי כן להדיא בקרית ספר להמאירי מאמר הראשון חלק שלישי שהביא בשם הערוך שראוי לכרוך על אותו הדף שנכתבו בו הפרשיות עור של דוכסוסטוס כדי להעמידם בבתיים בהדוק עכ"ל, הרי דיכול לכתחילה לכרוך בדוכסוסטוס) ואמר לו הר"י וערצברגער בשם הגר"ש וואזנר כי קלף שצריך גניזה הגניזה הכי מעולה הוא בתוך התפילין, ואמר לי הגרמ"א שאכן נראה כדבריו.

- אמר לי הגרמ"א בשם הר"י ברעטלער שכשמשחירים הרצועות יזהרו שלא יפול טיפת דיו על הרצועות קודם הצביעה וגם שלא ישפוך הרבה דיו דאז לא שייך בזה כוונה לשמה דממילא נעשית והוי כמתעסק, ועיין בתשובות וכתבים להחזו"א סימן כ"ד אות ד' שכתב כן בשם חו"ב והסכים עמו החזו"א ודלא כדברי הבה"ל בסימן ל"ב סעיף י"ז דמהני לעבור עליו לשמה, וכתב שם דזה נוגע למעשה וכמש"כ, וע"ע בספר דעת נוטה תפילין עמ' ש"ה בשם החזו"א דאם הוא עומ"ר ויש שחרות מרובה מב' הצדדים דיש להקל, אבל ביותר מזה צריך להסיר קודם מה שהושחרו דרך מתעסק.

- בענין השחרת הרצועות מב' הצדדים אמרתי להגרמ"א דלכאורה מדברי הר"מ שכתב דלכתחילה יהא הצד הפנים של הרצועות כצבע הבית וגם מש"כ דנוי הוא לתפילין לעשות שחור, וא"כ כיון שעושים הבתים שחור צריך לכתחילה שגם הרצועות יהא שחור, וענה לי לא, הרבי לא הלך כך וגם מן הצד אי"צ דלא כדברי הקסת הסופר, ובקול יעקב סימן ל"ג אות י"ג הביא בשם כמה אחרונים שצריך להשחיר מב' הצדדים, וע"ע במעשה איש ח"ב שגם מן הצדדים אין צריך להשחיר והביא החזו"א ראייה לזה, וכן הוא באורחות רבינו תפילין אות ע"ט דהראיה הוא מדברי הברוך שאמר בסדר עשיית התפילין שכתב תחילה יש להשחיר את העורות ואח"כ כתב דיש לחתוך מהעור רצועות, ואם היה צריך להשחיר את הצדדים מקום החתך היה צריך להזכיר מזה, וכ"ה בדעת נוטה עמ' שט"ו בשם החזו"א.

- בענין השחרת הרצועות מב' הצדדים אמר לי הגרמ"א דלכאורה י"ל כיון דאיכא דין ונוייהן לבר דהיינו שצריך להשחיר לצד החוץ, וא"כ אפשר דרק מבחוץ שייך לצבוע לשמה ומה שצובע מבפנים לא שייך בזה לשמה דזה לא הוי נוייהן ולא שייך גבי לשמה ורק מה שהוא בחוץ לגמרי מיקרי נוייהן לבר, וא"כ מה שנצבע מבפנים אפשר דלא שייך בזה לשמה, וא"כ אם ניגרד העור העליון לא מהני מה שהוא צבוע שחור דבזה לא שייך לשמה, ולחזור ולצבוע עליו דלא מהני בהכי דהוי כתב ע"ג כתב, וע"ע בזה בספר דעת נוטה הל' תפילין עמ' שי"ד בהגה"ה 820.

- הגרמ"א היה נזהר בהשחרת הרצועות דלפעמים העור עצמה היא שחור מהעביב או מצבע העור שלא יצבעו על אותו מקום כיון דבעינן צביעה לשמה וא"א לצבוע שחור ע"ג שחור דכתב ע"ג כתב לאו כתב הוא, וכן נראה מדברי החזו"א הובא בתשובות וכתבים סימן כ"ד דרצועות שהושחרו דרך מתעסק ובא לחזור ולהשחיר מבלי להסיר הפסול לא מהני, הרי דשחור ע"ג שחור לא מהני אם התחתון הוא שלא לשמה, וכן איתא בספר דעת נוטה עמ' ש"ה בההערה 847 בשם החזו"א, וע"ע בארחות רבינו אות ע"ח בס"ק ט' שם שכן הזהיר הקהלות יעקב.

- כשדברתי עם הגרמ"א בדברי הבה"ל בסימן ל"ג סעיף ד' ד"ה פסול היכי שצבע הרצועות שלא לשמה דאפשר דלא מהני בצבע ע"ג צבע האי דינא דדיו ע"ג סיקרא, אמר לי שהראה את דברי הבה"ל להגאון רז"ר

בענגיס, ואמר לו שאינו מבין דברי הבה"ל, ולכאורה נראה לי להביא ראיה מדברי השו"ע הרב בסימן ל"ג בקונטרס אחרון שכתב להקשות ע"ד המג"א שהתיר לצבוע ע"ג רצועה שהשחיר עכו"ם שלא לשמה וציין שם לדברי הבה"ל באהע"ז סוס"י קל"א ובשו"ע שם שכתב דאינו גט משום דכתב ע"ג כתב לא הוי כתב יעו"ש, הרי דס"ל דאין חילוק בין דיו לצבע ודלא כדברי המ"ב, דאל"כ מאי שייטא הא להכא, אמנם נראה דאינו ראיה מדברי השו"ע הרב דזה ודאי מודה הבה"ל דבצבע שחור ע"ג צבע שחור חד דינא אית ליה כדיו ע"ג דיו, וכמש"כ הפמ"ג והגר"ז ושאר האחרונים להקשות ע"ד המג"א דחד דינא להו וא"כ אם לרבנן אליבא דרב חסדא כתב ע"ג כתב אינו כתב ה"ה גם בצבע הדין כן, אלא דס"ל להבה"ל דשאני בצבע שחור ע"ג צבע סיקרא דרק בזה חלוק הוא ואפשר דהצבע שחור אינו מוחק לגמרי את הסיקרא ודו"ק.

- בבה"ל סימן ל"ג ד"ה הרצועות הסתפק אם בעינן שחור רק בשיעור הרצועה, או גם ביתר מן השיעור כל מה שהוא מחובר והיא אחת בעינן כולה שחור, אמר לי הגרמ"א שהחזו"א היה חולק בזה על המ"ב וס"ל דלא בעינן כולו שחור, וע"ע במעשה איש ח"ז דאם עומד מרובה מב' הצדדין סגי

- הגרמ"א היה עושה בתפילין של יד הקשר הדוק עם הרצועה, דהיינו כפל קצר רק כרוחב רצועה, וכן איתא במ"ב סימן כ"ז ס"ק ח ובבה"ל שם כדי שיהא הקשירה סמוך ללב.

- עיין בשו"ת אהל משה להגרא"מ הורביץ סימן ז" דמשו"ה נמי ס"ל להר"מ גבי קשר שבתפילין דסגי בקשר שבאצבע ולא בעינן בקשר למעלה דאף דכתיב וקשרתם מ"מ לא בעינן הקשר במקום הנחת התפילין וכמו גבי ציצית וזהו וקשרתם דכתיב בקרא יעו"ש, ולפי"ז לשי' הר"ש דס"ל דבשק לא הוי כלאים דבעינן מהודק, ולפ"מ שביאר מרן ז"ל הרי דבציצית נמי בעינן שיהא מהודק עם הכנף, א"כ ע"כ דליכא למימר דבתפילין נמי היינו דין קשירה, וע"כ ס"ל להר"ש כשי' הראשונים דקשירה היינו ההידוק, ועיין מש"כ במלאכת קושר אות י"ט, והנה בעיקר הדין אם בעינן קשירה למטה בתפילין ע"ע במשכנ"י או"ח סימן כ"ט שכתב דלדעת הר"מ בעינן גם קשירה על האצבע קודם הנחת תפילין של ראש כיון דזהו עיקר הקשירה יעו"ש, אמנם בביאור הג"מ סימן כ"ז כתב דדברי הר"מ לאו דוקא ומש"כ ויקשור משום דבלא"ה לא קיימי הכריכות, ויעו"ש בשו"ת הר"מ סימן פ' ולכאורה מבואר שם דלא כדברי המשכנ"י, וגם דלא כדברי הגר"א והגרא"מ וצ"ע, אלא דלפי דברי המשכנ"י והגרא"מ עכ"פ מבואר דס"ל להר"מ דלא בעינן הידוק בקשר דהא הרי כשקושר למטה ויש רצועה באמצע לא הוי הידוק וזהו כדברי הר"ת המובא במרדכי דהביא ראיה מיוסד של תפילין דלא בעינן הידוק ודו"ק.

והגרמ"א היה נוהג להקפיד לקשור גם למטה אחר הנחת תפילין של ראש, והיינו ע"י תחיבה, (וגם כשהיה בחולשה גדולה היה מקפיד וטרח בזה), ואמר לי דכן מבואר מדברי הרמב"ם בתשובה דאז הוי קשירה תמה, ואח"ז אמר לו הרצ"מ כהן שאמר לו הגרא"י הלוי שאצלם לא נהגו כן, והראיתי לו את דברי הגר"א דביאר אחרת דברי הר"מ ומ"מ נהג לעשות קשר, אח"כ ראיתי בספר דעת נוטה עמ' קנ"ו דגם הקהלות יעקב הקפיד בזה, וע"ע בההערה שם.

- באחד ששולט בשתי ידיו היה מורה הגרמ"א לעשות בקשר שביד לחתוך כמין יו"ד קטנה ואז כשהוא לובש את התפילין על יד שמאל יש לו גם צורת יו"ד, ועיין בזה באורחות רבינו אות מ"ז ובציור שם.

-שאלתי להגרמ"א אמאי מקפידים שיהא התפילין של ראש מדויק באמצע הראש ממש דהיינו שיהא החריץ האמצעי מול ב' עיניו, ואמר לי שמרן הגרי"ז ז"ל אמר דברמב"ם איתא דבעינן שיהא התפילין באמצע, ולכן נהג הגרמ"א להסתכל במראה, (ובאורחות רבינו אות י"ט (וכ"ה בדעת נוטה עמ' קס"א) איתא שהחזו"א והקהלות יעקב לא הסתכלו במראה,) אח"כ ראיתי בהוספות לשו"ע הרב הל' תפילין שכתב ויזהר שיהא באמצע רוחב הראש ממש שהרי אמרו קדש והיה כי יביאך מימין ושמע והיה אם שמוע משמאל וכיון דבתפילין של רש"י שהפרשיות כסדרן אין בין ימין לשמאל אלא משהו דהיינו החריץ שבין והיה כי יביאך לשמע ע"כ צריך ליזהר בזה מאד יעו"ש, אח"כ ראיתי בספר תפלה למשה שציין דמקור דברי השו"ע הרב הוא בספר התרומה וברא"ש ובמרדכי שתי' כן באמת על קושית ר"ת על רש"י יעו"ש, ויש לעיין בדבריו, אח"ז ראיתי בספר יסוד צדיק שהרה"צ ר"מ מזוועה"ל גם היה מדקדק שהתפילין יהיו מונחים באמצע ממש והיה מסתכל במראה לראות אם הוא באמצע, וע"ע במלאכת שמים כלל א' סעיף א' בבינה ס"ק ז' שהאריך בזה, אח"כ ראיתי בספר התרומה הל' תפילין סימן ר"ו שכתב לתרץ ע"ד רש"י אמאי נקרא שתיים מימין ושתיים משמאל משום שתפילין מכוונין באמצע הראש הוו להו חציין מימין וחציין משמאל הראש, יעו"ש, הרי

מבואר מדבריו לכאורה נמי דבעינן באמצע הראש ממש, וכ"נ מדברי הרא"ש בסימן ד' יעו"ש, והובא דבריהם בב"ח סימן ל"ד.

- אמר לי הגרמ"א בשם מרן הגרי"ז שכמו שקונים פעם בגד חדש צריכים גם לקנות תפילין חדשים, וכן ראיתי שנהג כן בעצמו שהיה לו ג' זוגי תפילין, וכשעשה הזוג השלישי היה כ"כ שמח ובאותו יום היה קם מקודם מאד מרוב שמחה.

- הגרמ"א לא הקפיד להסיר המכסה הקטן שע"ג תפילין של יד לפני הנחתן

- הגרמ"א היה מברך רק ברכה אחת להניח תפילין, ולא היה מברך על התפילין של ראש.

- וכשהיה נכנס לביה"כ לא היה מברך שנית על התפילין.

- הגרמ"א היה כורך הרצועות על הנרתיק ברפיון, ואמר לי שכן נהג החזו"א, והטעם הוא משום כבוד התפילין, אבל מרן הגרי"ז לא היה כרכם כלל על הנרתיק, וכן ראיתי בספר דעת נוטה עמ' קפ"ח בשם החזו"א, וע"ע שם עמ' קפ"ז דהחזו"א היה נותן הקשר של ראש למטה.

- שמעתי מהגרמ"א שפעם אחת ראה החזו"א רצועות של אחד נגרים על הארץ, והחזו"א רץ להרימו, וכ"ה בספר מעשה איש, ובספר דעת נוטה עמ' ח' בההערה הוסיף להביא ראיה לזה מדברי המ"ב סי' כ"א סקי"ח גבי ציצית דהוי ביזוי מצוה וכ"ש כאן שהם תשמישי קדושה, אח"כ מצאתי בספר יסוד צדיק שהרה"ק מזוועהיל גם החמיר בזה מאד, וציין שם דבשער רוח הקודש לרח"ו כתב גם יזהר שלא יגעו רצועות התפילין בקרקע, וכ"כ במקו"ח לבעל חוות יאיר שצריך ליזהר מאד שלא יגררו רצועות של יד על הארץ יעו"ש, וע"ע בתולדות הגאון ר' יצחק אלחנן בהערה 120 שסיפר הר"ג איידלשטיין ששמע מאיש מבוגר שכשהיה בחור היה בן בית אצל הגאון רי"א ואירע פעם שבעת שאחז את התפילין הרצועה נגעה בארץ, וצעק עליו הגאון רי"א תשמישי קדושה, וע"ע בספר ישועות חכמה (הנדפס בסוף ספר קיצשו"ע) שכתב לגבי חליצת התפילין שלא יסיר הכריכות שעל הזרוע קודם חליצת התפילין של ראש דאזי בתוך שהוא חולץ התפילין של ראש ויקפל הרצועות תתפרד כל הרצועה מהזרוע ויגיע לארץ ותתבזה ח"ו יעו"ש, אחר כ"ז ראיתי בשל"ה מס' חולין הל' תפילין שכתב מהר"ן שפירא שרוב העולם כשרואים ציצית נגררין על הארץ חורדים חרדה גדולה כאילו היא ס"ת ורצים גדולים וקטנים להגביהו, ובאם בשעת הנחת תפילין ובהסרת תפילין נגררים הרצועות על הארץ אין חוששים כלל ובהיפך הוא על כן יש ליזהר שלא יגררו הרצועות על הארץ.

- לא היה ניחא לי' להגרמ"א שמניחים המראה בתוך תיק של הטו"ת, והורה לי להניחו בתוך התיק החיצוני, וכן נהג גם הוא כן.

- סיפר לי הגרמ"א שכאן בארה"ק רצה מרן ז"ל לכתוב פרשיות וביקש מהסופר שיכתוב התגי"ן אחר כל כתיבת האות, ולא רצה הסופר, ולא כתב אצלו מרן ז"ל הפרשיות, דס"ל למרן ז"ל דגם בתגי"ן איכא דינא דשלא כסדרן, וא"כ תו לא מהני מה שיגרור כל התג, [האומנם אפשר דכונת מרן ז"ל הוא כיון דא"א לצמצם לכתוב רק התגי"ן, ושמא יעלה מעט דיו גם על האות ולכן רצה שיכתוב כל התגי"ן כסדרן].

